

KLISHÉ-

JEV

SINTEZA

KOM -

PASŠ

2017 - 2022

KLIŠEJEV KOMPAS

IZDAJA: Klub litijskih in šmarskih študentov

UREDNIKA: Danijela Sitar

OBLIKOVANJE: Emilija Meserko

AVTORJI ČLANKOV:

Danijela Sitar, Katja Poznajelšek, Marisa Mrzel, Anamarija Kamin, Danijela Sitar, Saša Poglajen, Tina Trdin, Jasna Sitar, Ernest Mrzel, Klara Avsec, Neli Mlinar, Zala Zupan, Sabela Porto, Manca Planinšek, Emilija Meserko, Eva Turk, Nika Trdin, Suzana Kužnik, Marta Šporin, Erika Horvat, Marija Sirk, Vid Tilja, Lovro Klinc, Zala Zupan, Jona Brodar, Ela Fink, Teja Bakše

Prispevki izražajo stališča avtorjev in ne nujno organizacije ali uredništva. Vsi podatki so zgolj informativne narave.

Izšel s finančno podporo Študentske Organizacije Slovenije.

2017 - 2022

Litija, 2021

Prva elektronska izdaja.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 88635907

ISBN 978-961-07-0921-3 (PDF)

ISSN 2784-7373

KAZALO #1-5

UVODNIK PETIM KOMPASOM V SINTEZO 5
Danijela Sitar

#1

UVODNIK KAM KAŽE KLIŠEJEV KOMPAS? 7
Danijela Sitar

GOODBYE TEENS 8
Marisa Mrzel

SURVIVAL PACK 9

MLADI IN PODJETNIŠTVO 23
Anamarija Kamin

VLJUDNO VAS PROSIM 26
Danijela Sitar

PAŠTI ŠTUDENTSKEGA UČENJA 30
Saša Poglajen

KAKO PO ZNANJE, POZNANSTVA IN ZABAVO V TUJINO? 32
Tina Trdin

POČITNICE PO ŠTUDENSKO 34
Jasna Sitar

20 LET KLIŠEJEV 36
Ernest Mrzel

#2

UVODNIK KAJ JE FORA TEGA KOMPASA Danijela Sitar	39
MESTO, KI SE IŠČE Klara Avsec	40
PRESTIŽNE ZNAMKE KULTURE Neli Mlinar	42
LITIJA: MEDNARODNI POTENCIAL? Zala Zupan	44
BEING AN ALIEN IN LITIJA Sabela Porto	47
HIDROELEKTRARNA - (NE)TRAJNOSTNA REŠITEV PRIHODNOSTI? Jasna Sitar	49
JE STATISTIKA LAŽ TUDI V SOCIALNEM POLOŽAJU LITIJE IN ŠMARTNA? Manca Planinšek	51
STANOVANJE - MATERIALNA DOBRINA / USTAVNA PRAVICA Emilija Meserko	53
TUJI JEZIKI ALI SLOVENŠČINA? TO JE ZDAJ VPRAŠANJE... Eva Turk	55
INTERNET KOT NOVA DROGA Nika Trdin	57
KAKO JE LAHKO HEKER NA PRAVI STRANI ZAKONA Suzana Kužnik	59

#3

UVODNIK »TO JE NAŠA PRIHODNOST. STAREJŠI SO SE ŽE SPRIJAZNILI IN ZATO SE NE BODO BORILI ZA VEČ« Danijela Sitar	63
KJE BOMO PA DANES SPALI Emilija Meserko	68
KAJ SE BO JEDLO, KO BODO KMETJE ŠLI V MESTO? Zala Zupan	70
KAM GRE PODEŽELJ, KO POSTAJA MESTO? Jasna Sitar	75
VISOKA CENA POCENI MODE Marta Šporin	77
#LIST: PROJEKT, KI BO V LITIJO PRIPELJAL SECOND HAND TRGOVINO! Erika Horvat	79
VPRAŠATI SE JE TREBA, KDO JE TUKAJ ZDAJ SOVRAŽNIK. Danijela Sitar	82

#4

UVODNIK PROSTO O SVOBODI Danijela Sitar	85
SMISEL ŽIVLJENJA - SVOBODNA IZBIRA POSAMEZNIKA Jona Brodar	86
MATERINSTVO NI UNIVERZALNA ŽELJA VSEH ŽENSK Erika Horvat	89
SVOBODNA UMETNOST IN NJEN PRELOM S TRADICIJO ALI KAJ NAREDITI Z BANANO, KI VISI NA ZIDU? Zala Zupan	92
KJE ŽIVIMO IN KJE HOČEMO ŽIVETI? Vid Tilia	96
STARI TURISTI V NOVI REALNOSTI Ema Vavtar	100
CEPITI ALI NE CEPITI - TO JE TU VPRAŠANJE Neža Murn	102
MLADE V KARANTENO ALI »MLADIM JE VSEENO, KAJ BO Z DRUGIMI. MLADIM GRE SAMO ZA BIVANJE V NASLADI« - ŠKOF PETER ŠTUMPF Danijela Sitar	105

#5

UVODNIK PROSTO O PROSTORU Danijela Sitar	3
MLADI, PARTICIPACIJA, PROSTOR Emilija Meserko	4
PROSTORSKO NAČRTOVANJE - ČE GA NI, NE MORE BITI SLABO Jasna Sitar	8
OUTSIDERSKE VAJE O LITIJ: VELIKI BEN Marija Sirk	11
VSAKO NASELJE SVOJA OBČINA? Vid Tilia	14
»KJE PA SE DANES DOBIMO?« Lovro Klinc	16
ZAKAJ SKUPNOSTNI PROSTOR NI ZGODBA O USPEHU? Danijela Sitar	19
EN KLIK (V)STRAN Zala Zupan	22
NABIRAM BONBONČKE Jona Brodar	24
ODRASTI ALI NE ODRASTI? Erika Horvat	26
SAMOSVOJOST SAMO SVOJIH Ela Fink	29
MLADI, KJE VAM JE MESTO? Danijela Sitar	32
GOSTUJOČI ČLANEK KAKO SE POGOVARJATI O TEŽKIH TEMAH? Teja Bakše	35

PETIM KOMPASOM V SINTEZO

Danijela Sitar

Vsaka značilnost obstaja zgolj v primerjavi z drugo. Tako je tudi pet let lahko zelo kratka ali zelo dolga doba.

Začelo se je z idejo o tem, da študentje nimamo na enem mestu zbranih vseh informacij, ki jih potrebujemo. Tako se je začel Kompas, ki usmerja bruce in brucke v študentsko življenje.

Nadaljevalo se je z idejo o tem, da če smo že študentje, ki vsako leto spišejo ogromno seminarских, diplomskih, magistrskih nalog, ki jih nihče nikoli ne prebere, zakaj ne bi delček tega dali v neko svoje glasilo. Postali smo študentje-pisci, ki del svojega strokovnega znanja uporabijo za širjenje misli na poljuden način.

Kar naenkrat smo ugotovili, da imamo študentje za povedati še kaj več kot neko skrajšano verzijo svojih seminarских nalog. Da smo izobražena mlada sila, ki s konstantno mislijo o izboljšanju sili v napredek. Da tega nimamo kje povedati.

Oblikovale so se teme: prihodnost, trajnost, svoboda in na koncu še prostor. Teme so nas vodile toliko, kolikor smo jim dovolili.

Vsaka značilnost obstaja zgolj v primerjavi z drugo. Tako je tudi pet let lahko zelo kratka ali zelo dolga doba. Primerjava pa bo lahko nastala šele na koncu. In mladi še nismo rekli zadnje.

#1

2017/2018

KAM KAŽE KLIŠEJEV KOMPAS?

DANIJELA SITAR

Če rečem, da je leto naokoli in bo spet treba v razrede/predavalnice, sem čisto preveč klišejska. Ampak, ker smo Kliše, mi je malo odpuščeno, predvsem pa je resnica. To obdobje vstopa ali pa vrnitve bi vam radi olajšali, temu je Klišejev Kompas tudi namenjen. Je priročnik za dijake in študente, sestavljen iz uporabnih informacij, aktualnih za študijsko leto 2017/18, glede prevozov, študentske prehrane, štipendije, dijaških in študentskih domov in še česa.

Našli boste vse od pogojev za določene vloge, do datumov in rokov, za katere je dobro, da jih imate v glavi, pa do cen prevozov. Gre za nabor praktičnih informacij. Dodali pa smo še nekaj prispevkov, ki se prav tako navezujejo na dijaško, oziroma študentsko življenje. Od podjetništva med mladimi pa do poceni počitnic! Upamo, da vsakdo najde kaj zase.

Naj vas Klišejev Kompas dobro usmeri, na študijski poti pa vam Kliše želi veliko uspeha!

GOODBYE TEENS

MARISA MRZEL

Klub Kliše uradno ni več najstnik, letos 8. aprila smo namreč uradno upihnili 20-to svečko! Juhu! Kako smo in še bomo proslavljali?

Pričeli smo s tradicionalnimi Klišejevimi klišiji, s katerimi bomo poskrbeli za vaš nasmeš na obrazu. Do konca leta jih bo kar 20, tako da hitro na našo Facebook stran. Kot je že tradicija, smo tudi letos rahlo spremenili naš klubski prostor, prenovili smo teraso v izjemen prostor, kjer se še rajši zadržujemo, družimo, kujemo nove načrte. Lesena sedežna garnitura in vrtiček nam rišeta smeh na obraz, prav tako je letos posebno noto dodala tudi razstava društva Lila. Prvič letos smo pričeli s Klišejevo vadbo in naj pohvalim izjemen obisk in interes naših članov. Prav tako smo na klub dodali čajni kotichek ter »košaro zdravja«, saj nam je v interesu promovirati in spodbujati zdrav način življenja. To pa ni vse, dejavni smo tudi na kulturnem področju, novost letos je tudi sodelovanje z MGL in že komaj čakamo pričetek sezone.

Lahko rečem, da ponujamo vse bolj kvaliteten in širok spekter mednarodnih, socialnih in izobraževalnih projektov, še bolj smo oživeli šport, kulturo in zabavo. Resnično smo se zbudili! WAKE UP pa je tudi slogan naših tradicionalnih halloween in pustnih zabav, letos smo še posebej ponosni na izjemen projekt Pustovanje v Litiji, na tesnejše sodelovanje z občino Litija in odlično izpeljan večerni del pod okriljem Klišejevega teama za zabavo. Le-ta pa pripravlja vrhunec praznovanja 20 Klišejevih let. Več o tem pa na zadnjih straneh, kjer vas vodi ekipa za zabavo, Ernest Mrzel, nagovori in povabi na nepozabno slavo, ki bo v mesecu decembru.

KLIŠE KLUB je tu. Zate, za dijake, za študente. Skupaj soustvarjamo boljši jutri, vsak dan posebej.

Letos smo se imeli prvič priložnost širše predstaviti dijakom gimnazije Litija, zahvala gre gimnaziji in MC Litija za organizacijo ter društvu Lojtra za sodelovanje. To je tudi eden izmed razlogov za nastanek te publikacije kot "survival pack" za vse mlade. Hvala pa tudi vsem ostalim organizacijam, s katerimi sodelujemo na takšen ali drugačen način, predvsem pa našim zvestim podpornikom v Litiji, Šmartnem v Litiji in okolici. Iskrena hvala.

Za vse dijake in študente pa še ta poziv: Ne bodi kliše, postani KLIŠEJEVEC!

DENARCI ZA LAŽJE ŠOLANJE/LAŽJI ŠTUDIJ (ŠTIPENDIJE)

Štipendije so dopolnilni prejemek, ki je namenjen kritju stroškov v zvezi z izobraževanjem. Štipendijo prejema štipendist (dijak/študent) v obliki rednega mesečnega denarnega prejema.

NAJBOLJ POGOSTI NAČINI ŠTIPENDIRANJA:

DRŽAVNO ŠTIPENDIJO dodeljuje Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve preko Centrov za socialno delo. Štipendijo lahko prejemajo dijaki in študenti, ki se izobražujejo in izhajajo iz družin z nižjimi dohodki. Do državne štipendije so upravičeni dijaki in študenti, pri katerih povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem koledarskem letu ni presegel 53 % neto povprečne plače. K štipendiji se v primeru upravičenosti dodeli tudi:

Dodatek za bivanje izven kraja stalnega prebivališča v višini 80 EUR

Do dodatka za bivanje je upravičen štipendist, ki ima prijavljeno začasno prebivališče v kraju izobraževanja, če je kraj stalnega prebivališča oddaljen od kraja izobraževanja več kot 25 km, če strošek najema znaša najmanj 65 evrov mesečno in štipendist ni lastnik ali solastnik nepremičnine. Štipendistu dodatek za bivanje ne pripada, če prejema subvencijo za bivanje v študentskem domu ali pri zasebniku ali ima sklenjeno pogodbo o bivanju v dijaškem domu skladno s predpisi, ki urejajo subvencioniranje bivanja študentov in dijakov. Štipendist, ki prejema dodatek za bivanje, ni upravičen do subvencionirane mesečne vozovnice, skladno z zakonom, ki ureja prevoze v cestnem prometu.

Dodatek za učni oziroma študijski uspeh

Do dodatka za uspeh je upravičen dijak, ki je v preteklem šolskem letu dosegel povprečno oceno:

Razred	Povprečna ocena dijaka	Višina dodatka za uspeh v evrih/mesec
1	Od vključno 4,0 do vključno 4,25	17
2	> 2,25 do vključno 4,50	22
3	> 4,50 do vključno 4,75	30
4	> 4,75	40

Do dodatka za uspeh je upravičen študent, ki je v preteklem študijskem letu dosegel povprečno oceno in opravil določeno število obveznosti za letnik v kreditnih točkah ECTS od skupno 60 možnih:

Razred	Povprečna ocena študenta	Višina dodatka za uspeh v evrih/mesec
1	50 ali več ECTS, > 8,00	17
2	50 ali več ECTS, > 9,00	22
3	55 ali več ECTS, > 8,00	30
4	55 ali več ECTS, > 9,00	40

Dodatek za štipendiste s posebnimi potrebami

Dodatek za štipendiste s posebnimi potrebami v višini 50 evrov mesečno pripada štipendistu, ki:

- mu je priznana invalidnost, oziroma telesna okvara, na podlagi odločbe Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije ali Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje v skladu s predpisi, ki urejajo področje pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ali za katerega je enemu od staršev priznan dodatek za nego otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo po predpisih, ki urejajo družinske prejemke ali
- je usmerjen v prilagojen program vzgoje in izobraževanja v skladu z zakonom, ki ureja usmerjanje otrok s posebnimi potrebami.

* POSEBNOST: v primeru, da se na strani štipendista spremenijo osebne okoliščine, ki vplivajo na upravičenost do dodatka za štipendiste s posebnimi potrebami:

- je štipendist, ki med šolskim ali študijskim letom izpolni pogoje za pridobitev dodatka za štipendiste s posebnimi potrebami, na podlagi podane prošnje s prvim dnem naslednjega meseca od nastanka spremembe upravičen do tega dodatka za tekoče šolsko ali študijsko leto;
- štipendist, ki ne izpolnjuje več pogojev za dodatek za štipendiste s posebnimi potrebami, s prvim dnem naslednjega meseca od nastanka spremembe ni več upravičen do tega dodatka za tekoče šolsko ali študijsko leto.

Višina državne štipendije

Osnovni znesek državne štipendije brez dodatkov se določi glede na uvrstitev v naslednje dohodkovne razrede:

Razred	Povprečni mesečni dohodek na osebo v % od neto povprečne plače	Osnovni znesek v evrih za polnoletne	Osnovni znesek za mladoletne
1	do 30 %	190	95
2	> 30 % do 36 %	160	80
3	> 36 % do 42 %	130	65
4	> 42 % do 53 %	100	50
5	> 53 % do 56 %	70	35

Trajanje in izplačevanje štipendije:

Štipendist prejema štipendijo eno leto za posamezen letnik na isti ravni izobraževanja. Izplačuje se mesečno do 15. dne v mesecu za pretekli mesec, razen v končnem letniku srednjih šol, ko se za mesec julij in avgust štipendija ne izplačuje.

Mirovanje štipendije:

- štipendist ni izdelal letnika, dovoljen pa mu je ponovni vpis v isti letnik istega izobraževalnega programa,
- dohodek na družinskega člana štipendista preseže cenzus za pridobitev štipendije,
- štipendist izgubi status dijaka ali študenta in mu je dovoljeno opravljanje učnih ali študijskih obveznosti,
- štipendist ne vloži vloge za nadaljnje prejetanje državne štipendije.

Prenehanje štipendijskega razmerja:

- štipendist po svoji krivdi ne dokonča letnika, za katerega je prejemal državno štipendijo,
- sklene pogodbo o zaposlitvi ali se samozaposli,
- izgubi status dijaka ali študenta,
- spremeni izobraževalni program brez soglasja štipenditorja,
- štipendijo pridobi na podlagi posredovanja neresničnih podatkov.

Vračilo državne štipendije:

Če center za socialno delo ugotovi, da je štipendist pridobil štipendijo na podlagi posredovanih neresničnih podatkov, v skladu z zakonom odpravi odločbo o dodelitvi državne štipendije za tisto šolsko oziroma študijsko leto, za katero je bila pridobljena državna štipendija na podlagi neresničnih podatkov in za šolsko oziroma študijsko leto, ki temu sledi.

Rok za oddajo vloge

Roka za oddajo vloge ni, saj zakon določa, da državna štipendija upravičencu pripada od prvega dne naslednjega meseca po vložitvi vloge. Vloga se vloži na predpisanih obrazcih na centrih za socialno delo. Dijaki vlagajo vloge v avgustu in so opravičeni do štipendije od 1. septembra, študentje pa vlagajo v septembru in so do štipendije opravičeni od 1. oktobra. Vloge lahko oddajajo tudi med letom.

Več informacij o pogojih, obrazcih lahko prebereš:

- na spletnih straneh centrov za socialno delo
- spletni strani **www.mddsz.gov.si**

KADROVSKA ŠTIPENDIJA je redni mesečni denarni znesek, ki ga podjetja, družbe in druge organizacije podeljujejo dijakom in študentom v skladu s svojimi kadrovskimi potrebami. Višina kadrovskih štipendij ne sme biti nižja od državne štipendije.

Dijaki in študenti se o možnostih kadrovskega štipendiranja seznaniijo preko:

- Izmenjevalnice na spletni strani sklada (**www.sklad-kadri.si/si/izmenjevalnica**), kjer lahko delodajalci oddajo svoje potrebe po kadrovskih štipendistih za posamezno šolsko/študijsko leto.
- Na spletnih straneh RRA (regionalnih razvojnih agencij), kjer objavljajo zbrane potrebe delodajalcev po štipendistih.
- Objave delodajalcev, ki jih ti objavijo v svojih internih glasilih, na svojih spletnih straneh, v javnih občilih itd.

Obveznosti štipendista kadrovske štipendije do podjetja, ki ga štipendira, je zaposlitev za določeno obdobje po zaključku uspešnega izobraževanja. Nekatera podjetja zahtevajo tudi opravljanje obvezne prakse, diplomo, vezano na njihovo podjetje itd ...

O kadrovskih štipendijah lahko več informacij pridobiš na spletni strani **www.sklad-kadri.si/si/stipendije/kadrovske-stipendije/**.

ZOISOVA ŠTIPENDIJA je državna štipendija, namenjena dijakom in študentom kot spodbuda za doseganje izjemnih dosežkov in s tem ustvarjanje dodane vrednosti na področju znanja, raziskovanja, razvojne dejavnosti in umetnosti.

Zoisovo štipendijo razpisuje Javni štipendijski, razvojni, invalidski in preživninski sklad RS za tekoče šolsko in študijsko leto. Rok za oddajo vlog v šolskem in študijskem letu 2017/2018 za dijake je 6. september 2017 in študente 6. oktober 2017.

Zoisovo štipendijo lahko pridobi dijak ali študent, ki izpolnjuje splošne pogoje in je dosegel vsaj enega od naslednjih pogojev:

- ima v zaključnem razredu osnovne šole povprečno oceno najmanj 4,70 – za dijaka v prvem letniku neposredno na prehodu iz osnovne šole na višjo raven izobraževanja, ali
- je imel v predhodnem šolskem letu, glede na šolsko leto uveljavljanja štipendije v srednji šoli, povprečno oceno najmanj 4,10 – za dijaka od vključno drugega letnika dalje, ali
- je zlati maturant, ali je imel v zaključnem razredu srednje šole povprečno oceno najmanj 4,10 – za študenta v prvem letniku, neposredno po prehodu iz srednje šole na višjo raven izobraževanja, ali
- je imel v predhodnem študijskem letu, glede na študijsko leto uveljavljanja štipendije na višješolskem ali visokošolskem izobraževanju, povprečno oceno najmanj 8,5, ali je bil v višješolskem ali visokošolskem izobraževanju, glede na doseženo povprečje, uvrščen med najboljših 5 % v svoji generaciji – za študente od drugega letnika dalje, ali
- je dosegel izjemne dosežke.

Višina Zoisove štipendije brez dodatkov:

- 120 EUR dijaki
- 140 EUR študenti

K Zoisovi štipendiji se dodelita naslednja dodatka:

- DODATEK ZA BIVANJE: 80 EUR

Upravičen do dodatka je štipendist, ki ima prijavljeno začasno prebivališče v kraju izobraževanja, če je kraj stalnega prebivališča oddaljen od kraja izobraževanja več kot 25 km, če strošek najema znaša najmanj 65 eur mesečno in da štipendist ni lastnik ali solastnik nepremičnine.

- DODATEK ZA ŠTIPENDISTE S POSEBNIMI POTREBAMI: 50 EUR

Upravičen do dodatka je štipendist, ki mu je priznana invalidnost, oziroma telesna okvara, na podlagi odločbe Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije.

Trajanje in izplačevanje Zoisove štipendije:

Štipendist lahko prejema Zoisovo štipendijo eno leto za posamezen letnik na isti ravni izobraževanja. Izplačuje se mesečno do 15. dne v mesecu.

Štipendijsko razmerje miruje, štipendija pa se ne izplačuje, če:

- ponavlja isti letnik ali ne izpolnjuje pogojev za napredovanje v višji letnik istega izobraževalnega programa na isti ravni izobraževanja, za katerega je pridobil štipendijo;
- izgubi status dijaka ali študenta in mu je dovoljeno opravljanje učnih ali študijskih obveznosti;
- ne vloži vloge za nadaljnje prejetje štipendije;
- štipendist ne izpolni pogojev za nadaljnje prejetje štipendije;
- štipendist, ki po predhodnem soglasju Sklada spremeni izobraževalni program, opravlja letnike, za katere je že prejemal štipendijo.

Do prenehanja štipendijskega razmerja pride, ko:

- štipendist zaključi izobraževanje, ali ne zaključi izobraževalnega programa, za katerega je prejemal Zoisovo štipendijo,
- se izpiše iz izobraževalnega programa, za katerega je pridobil štipendijo,
- spremeni izobraževalni program brez soglasja štipenditorja,
- štipendijo pridobi na podlagi posredovanja neresničnih podatkov,
- po mirovanju štipendijskega razmerja ne predloži ustreznih dokazil, oziroma na podlagi predloženih dokazil ne izpolnjuje pogojev za nadaljnje prejetje štipendije,
- sklene pogodbo o zaposlitvi ali se samozaposli,
- izgubi status dijaka ali študenta,
- ne zaključi izobraževalnega programa v okviru trajanja programa,
- odpove štipendijsko razmerje.

Vračilo Zoisove štipendije:

V primerih prenehanja štipendijskega razmerja je štipendist dolžan vrniti štipendijo za letnik, ki ga ni uspešno zaključil.

Informacije o Zoisovi štipendiji najdeš na spletni povezavi:

www.sklad-kadri.si/si/stipendije/zois/

http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/stipendije/zoisove_stipendije/

NE BOM HODIL PEŠ – SUBVENCIONIRAN PREVOZ DIJAKOV IN ŠTUDENTOV

Z uvedbo projekta enotne vozovnice IJPP lahko dijaki, študenti in udeleženci izobraževanja odraslih za pot v šolo in nazaj kot produkt IJPP uporabljajo subvencionirano vozovnico. Predprodaja IJPP subvencioniranih vozovnic za dijake se začne zadnji teden avgusta, za študente pa zadnji teden septembra.

Kaj je IJPP in kako pridobimo IJPP vozovnico?

Kratica IJPP pomeni integriran javni potniški promet, ki v praksi pomeni enotno elektronsko vozovnico, ki je lahko subvencionirana in jo upravičenec lahko uporablja za prevoz z vlakom, medkrajevnim avtobusom in tudi mestnim avtobusom v Ljubljani in Mariboru.

Za nakup subvencionirane vozovnice IJPP je potrebno izpolniti vlogo, kjer se vpiše relacija vožnje. V primeru izdaje kombinirane vozovnice, vlagatelj vpiše tudi relacijo, na kateri se bo vozil z mestnim avtobusom. Vlogo mora vlagatelj oddati tistemu prevozniku, ki bo opravil pretežni del prevoza. Vlagatelj pa ne sme pozabiti, da mora biti vloga potrjena s strani izobraževalne ustanove, kjer se izobražuje.

Vozovnica bo naložena na brezstično čip kartico IJPP, ki jo vlagatelj prejme brezplačno na prodajnem mestu prevoznika. Vsi prevozniki ne bodo izdajali subvencionirane vozovnice IJPP na vseh svojih prodajnih mestih, zato je pred nakupom subvencionirane vozovnice IJPP s strani vlagatelja potrebno preveriti na ijpp.si portalu.

Kaj potrebuješ za nakup subvencionirane vozovnice IJPP?

Za nakup dijaške oziroma študentske subvencionirane vozovnice potrebuješ:

- veljaven osebni dokument
- natisnjeno izpolnjeno E –vlogo, ki jo lahko izpolniš preko spletnega portala ali ročno
- izpolnjeno vlogo na ustreznem obrazcu, ki je dostopen na spletnem naslovu www.ijpp.si.
- Vloga mora biti potrjena na šoli/univerzi, ali ob izdaji vozovnice izpolnjeni vlogi priložiš na šoli izdano potrdilo o vpisu za tekoče šolsko/študijsko leto.

MESEČNA SUBVENCIONIRANA VOZOVNICA IJPP

Subvencionirana vozovnica IJPP velja na izbrani relaciji za obdobje enega meseca, in sicer od prvega do zadnjega dne v mesecu in še prvi delovni dan naslednjega meseca.

Cena subvencionirane vozovnice IJPP, ki jo plača upravičenec, je odvisna od dolžine relacije, na kateri upravičenec potuje:

Razred	Oddaljenost	Cena mesečne vozovnice
1.	od 2 do 60 km	25 EUR
2.	> 60 do vključno 90 km	35 EUR
3.	> 90 km	55 EUR
Mesečna subvencionirana kuponska vozovnica za 10 voženj na mesec.		20 EUR

POLLETNA SUBVENCIONIRANA VOZOVNICA IJPP

Razred	Oddaljenost	Dijaki*	Študenti**
1.	od 2 do 60 km	112,50 EUR	90,00 EUR
2.	> 60 do vključno 90 km	162,50 EUR	130,00 EUR
3.	> 90 km	262,50 EUR	210,00 EUR
Mesečna subvencionirana kuponska vozovnica za 10 voženj na mesec.		87,50 EUR	70,00 EUR

*polletna dijaška velja od 1. 9. 2017 – 30.1.2018 in od 1. 2. 2018 do 30. 6. 2018.

**polletna študentska velja od 1. 10. 2017 pa do 31. 1. 2018 in od 1. 2. 2018 do 30. 6. 2018.

LETNA SUBVENCIONIRANA VOZOVNICA IJPP

Razred	Oddaljenost	Dijaki*	Študenti**
1.	od 2 do 60 km	200,00 EUR	180,00 EUR
2.	> 60 do vključno 90 km	300,00 EUR	270,00 EUR
3.	> 90 km	500,00 EUR	450,00 EUR
Mesečna subvencionirana kuponska vozovnica za 10 voženj na mesec.		150,00 EUR	135,00 EUR

*letna dijaška velja od 1. 9. 2017 – 30. 6. 2018.

**letna študentska velja od 1. 10. 2017 do 30. 6. 2018.

SUBVENCIONIRANA VOZOVNICA IJPP ZA MESTNO OBMOČJE LJUBLJANE IN MARIBORA

Upravičenec lahko na območju mestnega prometa Ljubljana in Maribor izvede nakup kombinirane subvencionirane vozovnice IJPP.

Cena subvencionirane mesečne vozovnice v mestnem prometu za upravičence znašajo:

	1. cona	2. cona	3. cona
Ljubljana	20,00 EUR	25,00 EUR	25,00 EUR
Maribor	15,61 EUR	/	/

Za subvencionirano mestno vozovnico IJPP, ki je kupljena na podlagi izdane subvencionirane vozovnice IJPP za medkrajevni prevoz, je potrebno doplačilo. Upravičenci lahko izbirajo med mesečnim, polletnim oziroma letnim doplačilom.

Doplačilo za mestni promet v EUR:

	mesečna	Polletna študentska	Polletna dijaška	Letna študentska	Letna dijaška
Ljubljana	10,00 EUR	40,00 EUR	50,00 EUR	90,00 EUR	100,00 EUR
Maribor	5,00 EUR	20,00 EUR	25,00 EUR	45,00 EUR	50,00 EUR

Več informacij o prodajnih mestih, cenah in napotkov o oddaji vloge najdete na spletni strani IJPP www.ijpp.si.

STREHA NAD GLAVO – SUBVENCIONIRANO BIVANJE ZA DIJAKE/ŠTUDENTE

BIVANJE V DIJAŠKEM DOMU:

1. Kdo lahko biva v dijaškem domu?

V dijaških domovih lahko bivajo dijaki, katerih oddaljenost od doma je prevelika, da bi se dnevno lahko vozili z vlakom ali avtobusom. Pogoj za vpis v dom je status dijaka, kar pomeni, da oseba ne sme biti zaposlena in mora biti vključena v javno veljavni izobraževalni program.

2. Kako poteka prijava?

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport vsako leto v mesecu februarju objavi razpis za sprejem dijakov v dijaške domove. V njem lahko pridobiš informacije, koliko mest je na voljo v posameznem domu, v njem pa je tudi seznam vseh domov po Sloveniji. Dijaške domove si nato lahko ogledaš na informativnih dnevih, ki sovpadajo z informativnimi dnevi v srednjih šolah.

Ko se boš odločil za dijaški dom, boš moral izpolniti prijavnico za sprejem. Prijavnico najdeš na spletni strani Ministrstva za izobraževanje in šport. V maju boš prejel obvestilo o sprejemu, nato pa boš vse zadeve urejal v upravi izbranega dijaškega doma.

Za dijake, ki šolo končajo spomladi, bo potekal vpis v dijaški dom do 4. julija. Ko boste sprejeti na srednjo šolo, boste morali v dom prinesiti dokumente, ki jih bo od vas zahtevala uprava doma. Za tiste, ki končajo s šolo jeseni, pa bo dokončni vpis v dom potekal do 30. septembra.

3. Stroški / uveljavljanje subvencije

Bivanje v dijaškem domu ni brezplačno. Cena nastanitve v doma je po vseh domovih v Sloveniji enotna in znaša približno 215,00 EUR/mesečno. Cena vključuje nastanitev, prehrano in ostale stroške. Posamezen dom pa jo lahko spremeni za 10 %. Starši lahko zaprosijo za državno subvencijo, vendar je pogoj, da v dijaškem domu bivata dva otroka iz iste družine.

Informacije o bivanju v dijaških domovih:

<http://www.mestomladih.si/>

<http://www.dijaski.net/>

BIVANJE V ŠTUDENTSKEM DOMU:

Za vse, ki se vpisujete prvič v študentski dom in boste naslednje študijsko leto začeli študij na višji stopnji (2. ali 3. stopnja), ali pa zamenjali fakulteto (se boste prepisali), najprej nekaj osnovnih informacij, ki jih najdete <http://www.stud-dom-lj.si/bivanje/razpisi>. Na razpis se lahko prijavite vsi državljani Republike Slovenije, ki imajo status študenta (tudi izredni študenti, če

imajo študij najmanj tri dni v tednu) in niso v delovnem razmerju. **Posebna pogoja pa sta tudi:**

- povprečni mesečni bruto prihodek na člana družine v preteklem letu ne sme presegati 150 % povprečne bruto plače in
- stalno prebivališče mora biti od kraja študija oddaljeno najmanj 25 km (izjema za vse, ki so od najbližjega postajališča javnega prevoza oddaljeni več kot 4 km in za vse, ki živijo v težkih socialnih in zdravstvenih razmerah).

Prošnjo za sprejem morate oddati vsi:

- ki boste 1. oktobra 2017 postali študenti (tudi tisti, ki boste maturo opravljali v jesenskem roku),
- ki v študijskem letu 2016/17 še niste bivali v študentskem domu ali sobi zasebnika s subvencijo (tudi tisti, ki ste bivali, pa ste pogodbo prekinili ali pa vam je med letom pretekla),
- ki ste dobili pravico do bivanja v študentskem domu, vendar je do 16. avgusta 2017 niste koristili,
- ki ste zaključili prvo ali drugo stopnjo študija in se boste vpisali na višjo stopnjo (torej na drugo ali tretjo),
- ki boste zamenjali študijski program (prepis, prehod), tudi tisti, ki boste zamenjali visokošolsko središče.

Zadnji rok za oddajo vloge je 16. 8. 2017. Vlogo oddate preko elektronskega sistema eVŠ: **<http://portal.evs.gov.si/bivanje/>**.

Priloge, ki jih morate oddati prošnji:

- soglasje študenta in družinskega člana, da pisarna za študentske domove od Davčne uprave Republike Slovenije in drugih pristojnih organov sama pridobi podatke o njihovih dohodkih v letu 2016,
- dokazila o preživetju oziroma rejnini, če jo družinski član prejema za leto 2016,
- dokazila o dohodkih in osebnih prejemkih družinskih članov, ki so jih pridobili v tujini v bruto znesku v letu 2016,
- otrokov rojstni list, če želi študent živeti skupaj s svojim otrokom,
- potrdilo pristojnega organa, da je študent invalid upravičen do spremljevalca, če želi z njim bivati,
- dokazilo o dosedanjem študijskem uspehu pridobljenem v tujini. Za študij v Sloveniji pisarna za študentske domove pridobi podatek po uradni dolžnosti.

Naslovi pisarn študentskih domov:

1. Visokošolsko središče v Ljubljani, Študentski dom Ljubljana, Pisarna za študentske domove, p.p. 99, osebno pa na naslovu Svetčeva ulica 9, Dom VI
tel. : 01 242 12 64, 01242 12 65

e-pošta: pisarnazasd@stud-dom-lj.si

spletna stran: **www.stud-dom-lj.si**

2. Visokošolsko središče v Mariboru, Univerza v Mariboru, Študentski domovi, Pisarna za študentske domove, Gosposvetska cesta 83

tel. : 02 228 42 00; 02 228 42 19

e-pošta: umsd@um.si in sd.vpis@um.si,

spletna stran: **www.studentiskidomovi.um.si**

3. Visokošolsko središče v Kopru, Univerza na Primorskem, Študentski domovi, Pisarna za študentske domove, Ankaranska cesta 7

tel. : 05 611 75 07

e-pošta: studentski.domovi@upr.si

spletna stran: **www.sd.upr.si**

<http://www.stud-dom-lj.si/bivanje/razpisi>

NE BOM LAČEN - ŠTUDENTSKA PREHRANA

Ob prvi prijavi v sistem subvencionirane študentske prehrane mora vsak študent na spletni strani www.studentska-prehrana.si opraviti predprijavo in šele nato lahko aktivira svoj račun na točkah subvencionirane študentske prehrane (ŠŠP). Študent se mora na eni od točk ŠŠP osebno zglediti tudi za podaljšanje upravičenosti do subvencij za študentsko prehrano, s seboj pa potrebuje osebni dokument in dokument, s katerim dokazuje status študenta.

Po uspešno opravljeni prijavi lahko študent na spletni strani **www.studentska-prehrana.si** dostopa do svojega spletnega računa, kjer lahko preverja porabljene subvencije in stroške.

Študent subvencijo uveljavlja s pomočjo mobilnega telefona ali kartice, s katerima prek terminala dokazuje upravičenost do le-te. Preostanek zneska do polne cene študentskega obroka doplača neposredno gostincu. Trenutna vrednost subvencije je 2,63 EUR, študent pa lahko na dan v 4-urnem razmiku koristi dve subvenciji. Število neporabljenih mesečnih subvencij za prehrano se prenese naprej za dva meseca od meseca upravičenosti subvencije.

Do koriščenja subvencionirane študentske prehrane so upravičeni vsi redni in izredni študenti, ki se izobražujejo na višjih strokovnih šolah in visokošolskih zavodih v Republiki Sloveniji (RS), ki niso zaposleni oziroma vpisani v evidenco brezposelnih oseb pri Zavodu RS za zaposlovanje. Upravičenci do subvencionirane študentske prehrane so tudi študenti tujih univerz, ki v okviru mednarodnih izmenjalnih programov v RS opravljajo študijske obveznosti.

ŠOU v Ljubljani na elektronskem naslovu prehrana@sou-lj.si zbira izkušnje vseh uporabnikov sistema subvencionirane študentske prehrane, odgovarja na vprašanja ter beleži pripombe, pritožbe in predloge v zvezi z delovanjem sistema.

Študenti lahko svoj račun aktivirajo na dveh točkah:

METROPOL, Kersnikova 6
ponedeljek–četrtek: 8.00–19.00
petek: 8.00–15.00

ŠOU v LJUBLJANI, Kersnikova 4
ponedeljek–četrtek: 8.00–19.00
petek: 8.00–15.00

Študenti v Litiji ne morejo koristiti bonov za prehrano, najbližje lahko koristijo študentski bon v Zagorju ob Savi v GOSTIŠČU KUM.

DODATNI DENARCI - ŠTUDENTSKO DELO

Študentsko delo je občasno in začasno delo, ki ga opravlja dijak/študent preko veljavne napotnice za delo. Napotnico izda študentski servis.

Študentsko delo lahko opravlja:

- oseba s statusom dijak v RS, ki je že dopolnil 15 let,
- oseba s statusom študenta v RS,
- oseba s statusom udeleženca izobraževanja odraslih, ki je mlajša od 26 let in se izobražuje v javno veljavnih programih,
- dijaki in študenti, državljani RS, ki imajo status dijaka/študenta v tujini (kar se dokazuje s potrdilom o vpisu, izdanem po predpisih tuje izobraževalne ustanove),
- osebe, ki so zaključile srednjo šolo v tekočem šolskem letu in bodo (na podlagi vpisa na visokošolski zavod) pridobile status študenta ob začetku novega šolskega leta,
- študentje tujih univerz, ki v okviru mednarodnih izmenjalnih programov opravljajo študijske obveznosti v Republiki Sloveniji.

Prosta delovna mesta za dijake/štoludente posredujejo študentski servisi in organizacije s koncesijo za posredovanje dela.

Informacije o prostih delovnih mestih lahko pridobiš:

- s prijavo v aplikacijo Moje delo z e-obveščanjem o prostih delovnih mestih,
- osebno na študentskem servisu in pooblaščenih poslovalnicah,
- s klicem na študentski servis in pooblaščenih poslovalnicah.

Kaj pomeni zalaganje zaslužkov v 100 % znesku?

To pomeni, da dijak ali študent dobi denar v celotnem znesku takoj po končanem delu (velja za podjetja z dobro boniteto). Zaslutek prejmeš isti ali najkasneje naslednji dan, ko je prejeta izpolnjena napotnica iz podjetja/organizacije. Na e-Študentskem servisu več kot 90 % zaslužkov vseh študentov založijo v 100 % znesku.

Informacije o študentskem delu lahko najdeš na spletni povezavi:

<https://www.studentski-servis.com/>

Višina bruto postavke ali bruto zaslužek/uro, določen po zakonu:

Bruto urna postavka za opravljeno uro začasnih in obasnih del dijakov in študentov na podlagi Odredbe o uskladiitvi najnižje bruto urne postavke za opravljeno uro začasnih in obasnih del (Uradni list RS, št. 27/17) od 1. 7. 2017 ne sme biti nižja od 4,61 eura. Bruto urna postavka velja za delo, opravljeno od 1. 7. 2017 dalje.

Preračun delovne dobe študenta:

Delovna doba študenta se bo preračunala na podlagi plačanih prispevkov in ne na podlagi plačanih ur. Za vsakih doseženih 54 % bruto povprečne mesečne plače se bo priznal 1 mesec delovne dobe.

Primer izračunov:

Neto (kar dobi študent)	Bruto (znesek na napotnici)	Delovna doba
100 EUR	118,34 EUR	4 dni
200 EUR	236,69 EUR	8 dni
500 EUR	591,72 EUR	20 dni
800 EUR	946,75 EUR	1 mesec 2 dni
1000 EUR	1183,43 EUR	1 mesec 10 dni
5000 EUR	5917,16 EUR	6 mesecev 21 dni
10000 EUR	11834,32 EUR	13 mesecev 13 dni

Študent mora od svojega zaslužka nameniti 15,5 % za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Prispevke za vsakega študenta odreja študentski servis, ki poroča tudi o nakazilih študentom. Evidenco delovne dobe za posameznega študenta pa vodi Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE ŠTUDENTOV

V Sloveniji poznamo tri vrste zdravstvenih zavarovanj:

- Osnovno (zajema prosto izbiro zdravnika in zdravstvenega zavoda, najnujnejšo in najosnovnejšo zdravstveno oskrbo)
- Prostovoljno (zajema zdravstvene storitve, ki niso krite z obveznega zavarovanja, vključno z nastanitvijo in prehrano v bolnišnici ali zdravilišču; vsa zdravila s pozitivne in vmesne liste; nenujni reševalni prevozi; zdravstveni pripomočki)
- Zdravstveno zavarovanje z asistenco v tujini

Obvezno zdravstveno zavarovanje izvaja Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, dopolnilno zdravstveno zavarovanje pa na podlagi ZZVZ izvajajo tri slovenske zavarovalnice:

- Adriatic Slovenica d.d.
- Triglav, zdravstvena zavarovalnica d.d.
- Vzajemna zdravstvena zavarovalnica d.v.z.

Vse tri zavarovalnice imajo sedež tudi v Litiji.

ŠTUDENTSKO ZAVAROVANJE

Študent do dopolnjenega 26. leta je v času rednega študija obravnavan kot družinski član zavarovane osebe (najpogosteje starša preko katerega je zavarovan) in je tako upravičen do vseh storitev, ki jih krije obvezno in prostovoljno (dopolnilno) zdravstveno zavarovanje skladno z Zakonom o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ). Izredni študent je prav tako obravnavan kot družinski član, v primeru, da nima sklenjene pogodbe o zaposlitvi ali da ni prijavljen kot brezposelna oseba na Zavodu RS za zaposlovanje.

Zdravstveno zavarovanje študentov brez statusa in študentov, ki so že dopolnili 26let:

Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (ZZVZZ-K) določa, da si morajo študenti po dopolnjenem 26. letu sami urediti tako obvezno kot tudi dodatno zdravstveno zavarovanje, saj ne morejo biti več zavarovani preko staršev.

Študent »pavzer« in študent, ki je že dopolnil 26 let ne more več biti zavarovan kot družinski član. Tako lahko izbere naslednji možnosti:

- **da se zavaruje kot občan preko občine pod katero spada stalno bivališče**

Po 21. točki 15. člena ZZVZZ je lahko študent zavarovan kot občan, če nima nobenih dohodkov oziroma če, kadar živi sam, njegov povprečni mesečni dohodek v zadnjih treh mesecih ne dosega 50 % minimalne plače, oziroma če, kadar živi z ožjimi ali širšimi družinskimi člani v skupnem gospodinjstvu, njihovi povprečni mesečni dohodki na družinskega člana v zadnjih treh mesecih ne dosega 25 % minimalne plače, razen kadar ima sam ali njegovi ožji ali širši družinski člani prihranke oziroma premoženje, ki dosega ali presega višino 60 osnovnih zneskov minimalnega dohodka (če nima nobenih prejemkov in nobenih lastnih sredstev in si zato ne more plačevati obveznega zdravstvenega zavarovanja).

- **da se zavaruje kot samostojni zavezanec preko ZZS**

Če ima študent brez statusa dohodke, ki so višji kot jih določa njegova občina v kraju stalnega bivališča, da bi bil lahko zavarovan kot občan, se mora zavarovati kot samostojni zavezanec. To pomeni, da si obvezno in dopolnilno zdravstveno zavarovanje uredi in plačuje sam. Obvezno zavarovanje si uredi na eni izmed izpostav Zavoda za zdravstveno zavarovanje, dopolnilno pa na eni izmed treh zavarovalnic, ki izvajajo dopolnilna zavarovanja.

- **da zaprosi za denarno socialno pomoč**

Zavezanec za vložitev prijave v zavarovanje je Cwenter za socialno delo, zavezanec za plačilo prispevkov pa država.

Prejemniki denarne socialne pomoči so zavarovani tudi dopolnilno! Center za socialno delo odloča o pravici po uradni dolžnosti ob vložitvi vloge za denarno socialno pomoč, razen, če vlagatelj izrecno izjavi, da te pravice ne želi.

Informacije:

<http://www.zzs.si/>

<http://www.studentska-org.si/zdravstveno-zavarovanje>

ŠTUDENTI V STISKI

Na življenjski poti se srečujemo s težavami in ovirami, ki jih premagujemo bolj ali manj uspešno. Med nekaterimi poskusi reševanja osebnostnih stisk so prav gotovo tudi kajenje, odvisnost od alkohola in drog ter motnje hranjenja.

Ko se študent znajde v stiski, mora vedeti, da vedno obstaja rešitev njegovih težav in nekdo, ki mu je pripravljen pomagati. Potrebno je le zbrati pogum in voljo in se obrniti po pomoč. Več informacij o različnih oblikah pomoči tudi na naslednjih spletnih straneh:

Kajenje

- Center za odvajanje od kajenja
- Cindi Slovenija

Alkohol

- Psihiatrična klinika
- Anonimni alkoholiki Slovenije

Droge

- ESCAPE - Odvisnost od drog
- LAS Novo Mesto - odvisnost od prepovedanih drog
- Društvo UP (pomoč zasvojenecem in njihovim svojcem Slovenije)

Motnje hranjenja

- Svetovalnica za motnje hranjenja MUZA
- Svetovalnica - PU

Psihološka pomoč

- Slovenski inštitut za psihoterapijo (SIP)

V primeru materialne stiske pa so na voljo naslednje pomoči:

- CENTER ZA SOCIALNO DELO (SOCIALNA POMOČ)
- ŠTUDENTSKI TOLAR

Fundacijo študentski tolar je ustanovil ŠOU v Ljubljani, katere osnovni namen je pomagati študentom v stiski s povratnimi in nepovratnimi sredstvi, z dodeljevanjem materialne pomoči ter nenehnimi prizadevanji za izboljšanje socialnega položaja študentov.

- OMOGOČIMO ŠOLANJE

Omogočimo šolanje je humanitarna akcija KLIŠE-ja in Mladinskega centra Litija, kjer z dodelitvijo nepovratnih denarnih sredstev v višini 200 EUR pomagamo mladim, ki si zaradi različnih razlogov ne morejo pokriti stroškov izobraževanja. Vsebinsko razpisa boste našli v razpisni dokumentaciji, ki jo KLIŠE in MC Litija objavimo na naših spletnih straneh. Prav tako na tem mestu najdete razpisne obrazce in navodila za izpolnjevanje in oddajo razpisne dokumentacije. Razpis bo objavljen konec oktobra ali začetku novembra 2017 in bo trajal do porabe sredstev z razpisa.

MLADI IN PODJETNIŠTVO

ANAMARIJA KAMIN

Vse pogostejše lahko zasledimo, da se vse več mladih ali tistih, ki so se v svoji karieri znašli na brezpogojnem, odločijo za nove, neodvisne ter inovativne podjetniške korake. Ob tem pa se nam prav tako porajajo vprašanja, kateri načini za le-te so najbolj učinkoviti, varni, zanesljivi, kakšna je pri tem podpora države ali Evropske unije ter kako se izogniti vsem pastem, ki so pri tem prisotne. Enostavnega ali enotnega odgovora na ta vprašanja seveda ni mogoče najti, lahko pa si pomagamo z različnimi pristopi, z obiski delavnic, izobraževanj, brskamo po spletu ali se obrnemo neposredno na kakšnega posameznika, ki že lahko ponudi svojo zgodbo o uspehu. Namen tega prispevka k publikaciji je ponuditi nekaj nasvetov ter vsebinskih opredelitev osnovnih korakov za začetek podjetniške poti.

ZAVOD

Zavod je pravna oseba javnega ali zasebnega prava, ustanovljena za opravljanje nepridobitne dejavnosti. Gre za obliko, ki nekoliko spominja na d.o.o. in d.n.o., vendar pri zavodu najdemo kar nekaj specifik – tu ni predvidenega ustanovnega kapitala, na nek način nas zavod spominja na društvo. Če oz. ko se odločite za ustanovitev zavoda, je pomembno, da se podrobno pozanimате tudi o natančnem postopku ustanovitve ter o obdavčitvi te gospodarske dejavnosti.

Minimalni osnovni kapital pri zavodu ni predpisan. Zavod se lahko ustanovi, če so zagotovljena sredstva za ustanovitev in začetek dela zavoda in če so izpolnjeni drugi, z zakonom določeni pogoji (7. člen ZZ). Ob vpisu v register pristojno sodišče presodi, ali vložena sredstva zadoščajo za ustanovitev in opravljanje dejavnosti zavoda.

Ime zavoda mora vsebovati označbo, ki navaja na dejavnost, in sedež zavoda, lahko pa vsebuje tudi ime ustanovitelja. Sestavni del imena je lahko tudi znak ali grafična oblika imena, zavod pa ima lahko tudi skrajšano ime.

DRUŠTVO

Društvo je združenje najmanj treh poslovno sposobnih oseb, ki želijo uresničevati nek skupen interes. Namen ustanovitve in delovanja društva ni pridobivanje dobička. V kolikor pride do slednjega, ga društvo ne sme razdeliti med svoje člane.

V postopku ustanavljanja društva ustanovitelji najprej skličejo ustanovni zbor. Na njem sprejmejo sklep o ustanovitvi in temeljni akt društva ter izvolijo zastopnika društva (ponavadi je to predsednik društva; izvoli pa se lahko tudi druge organe, v kolikor tako določa temeljni akt). Če društvo pri opravljanju svoje dejavnosti ustvari presežek prihodkov nad odhodki, ga mora porabiti za uresničevanje svojega namena ter ciljev, oziroma za opravljanje nepridobitne dejavnosti, določene v temeljnem aktu. Društvo lahko opravlja pridobitno dejavnost pod pogoji, ki jih za opravljanje te dejavnosti določa zakon. Pridobitna dejavnost mora biti določena v temeljnem aktu in mora biti povezana z namenom in cilji kot dopolnilna dejavnost nepridobitni dejavnosti društva ter se lahko opravlja le v obsegu, potrebnem za uresničevanje namena in ciljev, oziroma za opravljanje nepridobitne dejavnosti.

SOCIALNO PODJETJE (SO.P.)

Socialno podjetje (so.p.) je oblika podjetniške dejavnosti, ki v Evropski uniji zaposluje že okrog 10 odstotkov delavcev, v slovenski pravni red pa je možnost ustanovitve prišla s sprejetjem Zakona o socialnem podjetništvu (ZSocP) marca letos.

DELNIŠKA DRUŽBA (D.D.)

Delniška družba je po svojem gospodarskem in pravnem pomenu na prvem mestu. Tovrstna družba je bila ena prvih pravnoorganizacijskih oblik, saj izvira že iz 15. stoletja, ko je bila ustanovljena prva delniška družba (Banka svetega Jurija v Genovi, Italija). Delniška družba je družba, ki ima osnovni kapital (osnovno glavnico) razdeljen na delnice. Predstavlja jo pravna oseba, kar pomeni, da je le-ta samostojni nosilec pravic in obveznosti v pravnem prometu.

FUNDACIJA – USTANOVA

Besedo fundacija lahko v imenu ali firmi uporabljajo zgolj pravne osebe, ki so ustanovljene za splošnokoristne ali dobrotne namene in tega ne opravljajo kot pridobitno dejavnost.

DRUŽBA Z OMEJENO ODGOVORNOSTJO (D.O.O.)

Družba z omejeno odgovornostjo (d.o.o.) je pravna oseba in je samostojni nosilec pravic in obveznosti v pravnem prometu, pri čemer za prevzete obveznosti jamči le do višine lastnega premoženja. Osnovni kapital družbe z omejeno odgovornostjo sestavljajo osnovni vložki družbenikov, na podlagi katerih slednji pridobijo z njegovo vrednostjo v osnovnem kapitalu svoj poslovni delež, izražen v odstotkih. Družbo lahko ustanovi ena, oz. več domačih ali tujih pravnih in fizičnih oseb.

Najpomembnejša lastnost družbe z omejeno odgovornostjo je, da družbeniki niso odgovorni za obveznosti družbe. Odgovornost je mogoče razširiti le izjemoma in pod posebnimi zakonsko določenimi pogoji – takrat govorimo o spregledu pravne osebe. Omejena odgovornost družbenikom omogoča opravljanje gospodarske dejavnosti brez tveganja, da bodo v primeru neuspeha upniki posegli tudi na njihovo osebno premoženje.

SAMOSTOJNI PODJETNIK (S.P.)

Samostojni podjetnik (s.p.) je za mnoge podjetnike prva oblika opravljanja dejavnosti.

Samostojni podjetnik je fizična oseba, ki na trgu samostojno opravlja pridobitno dejavnost v okviru organiziranega podjetja. Samostojni podjetnik je lahko le posamezna fizična oseba.

Zakon o gospodarskih družbah namreč posebne družbe več podjetnikov ne predvideva.

Obstaja možnost, da več podjetnikov med seboj sklene civilnopravno družbeno pogodbo, v kateri uredijo način medsebojnega sodelovanja, vendar pa taka pogodba ne ustvari novega pravnega subjekta – vsak podjetnik (s.p.) še naprej samostojno nastopa v pravnem prometu.

Samostojni podjetnik lahko opravlja vse gospodarske dejavnosti, razen kadar je izrecno z zakonom določeno, da katere izmed njih ne more opravljati - omejitve veljajo npr. za bančništvo, borznoposredniško hišo itd. Ob vpisu v poslovni register mora samostojni podjetnik registrirati dejavnosti, ki jih namerava opravljati. Samostojni podjetnik sme opravljati gospodarske posle zgolj v okviru teh dejavnosti, za katere je registriran, zato je priporočljivo, da se v sodni register vpiše nekoliko širši nabor dejavnosti. Dodatne dejavnosti se sicer lahko registrira tudi naknadno, tekom poslovanja, v kolikor se pokaže potreba po tem. Izmed dejavnosti je potrebno izbrati glavno dejavnost samostojnega podjetnika. Gre za dejavnost, ki jo bo podjetnik pretežno opravljal, oziroma iz katere namerava ustvariti pretežni del prihodkov.

Pri tem je pomembno, da ne pozabimo, da nobena zgodba ni zgolj zgodba v uspehu. Tudi v podjetništvu so vzponi in (velikokrat) tudi hudi padci. Velikokrat pa se pri tem lahko opazijo nekatere karakteristike, ki sovpadajo z neuspehi ali nazadovanjem.

1. BREZ POSLOVNEGA NAČRTA

Nikar ne verjemite tistim, ki vam pravijo, da poslovnega načrta ne potrebujete. Predanost in disciplina, ki ju potrebujete za pisanje poslovnega načrta, sta odlična vaja za uvod v posel. Poleg tega se boste naučili, kako pretvoriti poslovno idejo v posel.

2. BREZ DOBIČKA

Tudi neprofitne organizacije morajo zaslužiti nekaj denarja, oz. zbrati nekaj donacij. V kolikor boste prodajali svoj proizvod brezplačno, boste ob vsaki prodaji izgubljali denar. Tudi če ste odkrili rešitev za svetovno lakoto, vam ta prav nič ne pomaga, če vam zanj nihče ne bo pripravljen plačati.

3. BREZ RAZISKAVE TRGA

Ni tako, da vsaka super ideja preraste v uspešen posel. Četudi prodajate nekaj, kar vsi potrebujejo, to še ne pomeni, da bodo proizvod vsi tudi kupili in ravno zaradi takšnih razlogov morate narediti trženjsko raziskavo.

4. SAMO IDEJA NI DOVOLJ

Ste se domislili odlične poslovne ideje? Naj vas razočaramo: ideja sama po sebi ni vredna nič. V kolikor niste pripravljeni na sprejemanje težkih odločitev in veliko tvegati, vam zgolj dobra ideja nič ne pomaga.

5. PREMOČNA KONKURENCA

V kolikor ugotovite, da nimate konkurence, to ni nujno dobro – morda je ni, ker tudi trga ni. V kolikor pa lahko s preprostim iskanjem s pomočjo Googlea najdete deset ali več konkurentov, to spet ni dobro, saj je na tem trgu gneča.

6. BREZ INTELEKTUALNE LASTNINE

Če želite privabiti investitorje in ohraniti konkurenčno prednost, morate svojo idejo patentirati ali se na kakšen drugačen način zaščititi.

7. NEIZKUŠENA EKIPA

Investitorji pravzaprav iščejo ljudi in ne idej. Iščejo ljudi z izkušnjami z vodenjem startup podjetja. V kolikor ste popolni začetnik, vam predlagamo, da si poiščete izkušenega partnerja.

8. NEPRAVILNO ZBIRANJE SREDSTEV

Glavno sredstvo, ki ga boste zbirali, bo denar, vendar pri tem ne pozabite na ostala pomembna sredstva, kot so kontakti in dostop do trženjskih kanalov in distribucijskih poti.

9. PREMALO TRŽENJA

Dober sloves od ust do ust ni dovolj. Vaš produkt mora postati viden širši množici ljudi. Pri tem si lahko pomagate s številnimi trženjskimi kanali – tako s tradicionalnimi kot tudi z novimi spletnimi mediji in z družabnimi omrežji.

10. PREHITRO OBUPALI?

Največkrat startup podjetja propadejo, ker so podjetniki enostavno izčrpani in obupajo. Nikar ne obupajte prehitro – naj vam bodo za zgled nekateri zelo uspešni podjetniki, ki so, kljub težkim bojem na začetku podjetniške poti, kasneje uspeli (npr. Steve Jobs).

VLJUDNO VAS PROSIM

DANIJELA SITAR

Dijaška, še bolj pa študentska leta, zaznamujejo čas, ko se počasi osamosvajamo, dobimo prvo službo, gremo na prve razgovore, plačujemo prve položnice in nasploh že konkretno vko-rakamo v dolgčas odraslega resnega življenja. S tem pride do situacij, ki so nam bile verjetno do sedaj neznane, pritisk pa se poveča, ker so povečini tudi pomembne. Ena takih je iskanje službe, pri čemer je prvi korak ključnega pomena, a je ljudem večkrat zoprno: to je pisanje prošnje.

Kje sploh začeti?

Besedila ustvarjamo v zasebnem in javnem okolju, temu primerno prilagodimo slog, izbiro besedišča in formo besedila. Upoštevati je potrebno razmerje med sporočevalcem in naslovnikom, starost, znanje, zanimanje in pa seveda vlogo. V konkretnem primeru uradne prošnje gre za skrajno formalni položaj, se pravi, da je prošnja pravzaprav oblika uradnega pisma.

Uradno pismo

Pojem je zelo širok in pokriva vse dokumente, značilne za uradna razmerja (prošnja, prijava, pritožba, pogodba ...). Vsako besedilo ima svoje značilnosti, te določa predvsem namen uradnega pisma. Konkretno - namen prošnje je, da sporočevalec nekaj pridobi od naslovnika npr. štipendijo, službo, pomoč itd.

Zgradba uradnega pisma

Kako se lotiti pisanja? Najprej začnemo z **glavo pisma**. Levo zgoraj je najprej naše, se pravi pošiljateljevo ime in priimek ali ime organizacije, točen naslov (ulica in kraj, poštna številka) in po želji, oziroma potrebi, tudi drugi podatki (e-naslov, številka mobilnega telefona).

Kraj in datum sta na desni strani, v isti vrstici kot navedba kraja pri naslovu pošiljatelja. Alternativna možnost pa je tudi, da se kraj in datum napišeta levo spodaj, vzporedno s podpisom.

Naslov prejemnika je nekaj vrstic pod naslovom pošiljatelja, navede se ime in priimek ali ime organizacije, točen naslov (ulica, kraj in poštna številka).

Spet nekaj vrstic nižje od naslova prejemnika se navede **naslov pisma**. Gre za točno obrazložitev, za kakšno vrsto pisma gre (prošnja, pritožba, povpraševanje).

V sami **vsebini** pa pojasnimo podrobneje. Najprej vedno navedemo razlog za pisanje, nadaljujemo s konkretnimi informacijami in utemeljitvami, v zaključku pa še povzamemo vsebino.

Vrstico ali dve nižje sledi **pozdrav**. Ta je v uradnem pismu zelo formalen in običajno sestoji v stalni besedni zvezi, ki poudari vljudnost. Taki pozdravi so lahko: Lepo Vas pozdravljam, Lep pozdrav, Z najlepšimi pozdravi, S spoštovanjem, Prijazno Vas pozdravljam, v primeru prošnje lahko tudi V upanje na ugoditev Vas lepo pozdravljam.

Podpis stoji desno spodaj in je vedno lastnoročni. Če pišeš v imenu podjetja, je tukaj tudi prostor za žig.

Če uradnemu pismu prilagamo **priloge**, pa to zabeležimo levo spodaj.

Najpogostejša priloga uradni prošnji za delo je zagotovo življenjepis. Gre za besedilo, v katerem predstavimo pomembne dogodke iz svojega življenja. Življenjepis naj bo (vsaj za potrebe študentskega dela) jedrnat in naj vključuje podatke, ki bi lahko bili pomembni za namene prošnje.

Za življenjepis je potrebno, da si podatki sledijo po resničnem časovnem zaporedju, slovnični čas je preteklik, besedilo pa je objektivno.

Zgradba življenjepisa

Levo zgoraj je ime in priimek in točen naslov, pod naslovom stoji ime besedilne vrste

Življenjepis (to je lahko ali na levi ali na sredini) in pa informacije o življenju:

- **datum in kraj rojstva**
- **dosežena izobrazba**
- **dodatna izobrazba, delovne izkušnje, dosežki.**

Levo spodaj sledi še **kraj in datum** nastanka življenjepisa, desno pa **lastnoročni podpis**.

NE POZABI

- Uradno pismo, pa tudi življenjepis, naj se drži načela manj je več, vseeno pa naj poda ključne informacije.
- V današnjih časih je ena ključnih informacij pri uradni prošnji, ki služi kot kontakt številka mobilnega telefona in pa tudi e-naslov. Ne pozabi pripisati, četudi pošiljaš po navadni pošti.
- Velik del uradnih dokumentov se še vedno pošilja po navadni pošti, toda tudi ti se selijo na svetovni splet. Če pošiljaš uradno e-pošto, ne pozabi prilagoditi forme besedila, naslov pisma lahko napišeš kot »zadevo«, naslov prejemnika ni potreben, svoje podatke pa lahko pripišeš pod podpis. Življenjepis pa preprosto dodaj kot priponko.
- Pravopis in izbira besedišča sta pri prošnji pomembna. Raje preveri dvakrat!
- Izbira velikih začetnic pri konkretnem zaimkovnem nagovoru (Vas, Vašega ...) poudari spoštljivost in vljudnost, ni pa obvezna.
- Pomni, da gre za priporočljivo obliko, ki pa poskuša zajeti neke splošne značilnosti. Vseeno pa je konkretna situacija pomembnejša, svojo prošnjo moraš vedno prilagoditi glede na kontekst sporazumevanja.

Vzorčna prošnja za študentsko delo:

Ivan Novak
Cankarjeva 77
1000 Ljubljana

Ljubljana, 7. 7. 2017

Lek d.d.
Kolodvorska 27
1234 Mengeš

Prošnja za študentsko delo v proizvodnji Lek Mengeš

Spoštovani!

Kot študentu farmacije mi je v velikem interesu, da bi poletno delo lahko opravljal v farmacevtskem podjetju Lek, saj me delovni procesi v farmacevtski industriji zanimajo in bi si tako pridobil pomembne delovne izkušnje in znanja na področju proizvodnje. Z delom v proizvodnji imam že nekaj izkušenj, zato se zavedam pomena natančnosti, pridnosti ter skupinskega dela. Z delom lahko začnem po 15. juliju, saj imam do takrat izpite in obveznosti v študentskem društvu FFA. Upam, da to ne predstavlja prevelike ovire.

Vljudno Vas prosim za možnost opravljanja študentskega dela v vašem proizvodnem obratu.

V upanju na odobritev Vas lepo pozdravljam.

Priloga
-Življenjepis

Ivan Novak

Primer življenjepisa:

Ivan Novak
Cankarjeva 77
1000 Ljubljana

Življenjepis

Sem Ivan Novak, rojen 29. 6. 1997 v Ljubljani. Hodil sem na Osnovno šolo Prežihovega Voranca ter imel vsa leta odličen uspeh, kar mi je omogočilo vpis in šolanje na Gimnaziji Bežigrad. Tam sem opravil prve tri letnike s prav dobrim uspehom, zadnjega pa z odličnim, kar mi je v kombinaciji z dobro opravljeno maturo (26 točk od 32) prineslo dovolj točk za sprejem na Fakulteto za farmacijo v Ljubljani.

Prvi semester na FFA sem opravil brez večjih težav. Drugi semester se trudim nadaljevati enako uspešno.

Delovne izkušnje sem si pridobival zadnjih 5 let vsako poletje po mesec ali več. Konec 9. razreda osnovne šole sem prvič začel delati v podjetju PLT, ki se ukvarja s proizvodnjo in prodajo stavbnega pohištva. Začel sem z lažjimi deli v proizvodnji, ampak hitro napredoval in se učil zahtevnejših delovnih procesov, za katere je potrebna večja zbranost in natančnost. Zadnji dve leti sem, poleg dela v proizvodnji, začel po potrebi opravljati tudi lažja administrativna dela ter pripravljati ponudbe za stranke. Od leta 2010 sem aktivni član Padalske zveze Ljubljana, leta 2014 sem opravil padalski izpit, od septembra istega leta tudi tekmujem tako na državni kot na mednarodni ravni.

Ljubljana, 7. 7. 2017

Ivan Novak
Novak

PASTI ŠTUDENTSKEGA UČENJA

SAŠA POGLAJEN

Izpitno obdobje je za mnogo študentov eno najbolj stresnih obdobji. Takrat bi si najraje kupil letalsko karto in odletel na peščene plaže Havajev, se zibal v viseči mreži s penino v roki in pel pesem »smisel življenja je ležanje na plaži, z možgani na off in s čivavo na straži ...«. Pa vendar tako ne gre. Potrebno je ostati na realnih tleh in se soočiti s prihajajočimi izpiti. V tem obdobju se študentje velikokrat ujamemo v pasti, katerih se morda sprva niti ne zavedamo, a čez čas le-te pokažejo svoje zobe. V kakšne pasti se lahko študentje ujamemo in kako se jim izogniti?

Se kdaj vprašate, zakaj vas med učenjem vse boli? Zakaj se slabo počutite? Kaj vas tako zateguje? S tem vprašanjem je povezana prva past, v katero se ujame skoraj vsak študent. To je **sedenje**. Dandanes je sedeči življenjski slog v prevladi. Sedimo v službi, sedimo v šoli, sedimo v avtomobilu, sedimo, ko se učimo, sedimo, ko gremo s prijateljem na kavo. Sedimo, sedimo in sedimo. Mi sedimo, naše telo trpi. Sedenje s seboj prinaša obilico zdravstvenih težav. Ko

sedimo, nismo v naravnem položaju, naše mišice so napete bolj kot sicer in to prinaša tiste znane bolečine v križu, ramenih, vratu in rokah. Od prekomernega sedenja se nam lahko na nogah pojavijo nezaželene krčne žilice. Ker dlje časa držimo enak položaj, se naše mišice skrajšajo, to pa privede do slabih drž in posledično neprijetnih bolečin. Poveča se tveganje za različne bolezni. Nekateri strokovnjaki sedenje primerjajo s kajenjem. Šest ur sedenja naj bi bilo podobno kot škatlica cigarete. Kljub vsemu človek v razvitem svetu v povprečju presedi kar 9 ur dnevno. Poleg neustreznega sedenja k bolečinam prispeva tudi neustrezno ergonomsko okolje kot sta neprimerna velikost stolov in miz. Na tem mestu bi opozorila na mize v obliki črke L. Izogibaj se jih, saj ves čas obremenjujemo le eno stran. Uporabi navadno pisalno mizo v obliki pravokotnika in vrtljiv stol, ki bo omogočal gibljivo medenico. Pomembno je, da ko se učiš, vsakih 30 minut vstaneš, se raztegneš, narediš kakšno vajo za moč ali se zgolj sprehodiš za 5 minut.

Nашe telo ni ustvarjeno za sedenje. Ustvarjeno je za gibanje, za življenje. Zato je potrebno v primerih, ko ga obremenimo na način kot je sedenje, še posebno poskrbeti zanj. Potrebno ga je razbremeniti, mu dati energije, ga prekrvaviti. Največji problem nastane, ko mladi zapustijo srednje šole, kjer so ure športne vzgoje obvezne in pridejo na fakultete, kjer ni več obveznih ur športne vzgoje. Tu se lahko študent hitro ujame v past **premajhne količine gibanja**. V času izpitov in tudi sicer se ljudje premalo gibamo. (Pre)hiter tempo življenja in zahteve, katerim moramo ugoditi, nas privedejo do tega, da si ne vzamemo časa zase, časa za svoje telo. Huda napaka. Aktiven življenjski slog je poleg pozitivnih misli najboljši zdravilec. Je sredstvo, s katerim premagamo stres, sredstvo, s katerim pobegnemo od vsakdanjega »živžava« in se posvetimo svojemu telesu. Slišimo različna priporočila glede vadbe, kakšna vadba je pravilna, kakšna je primerna, kolikokrat na teden moram telovaditi, koliko ur na dan se moram gibati. Ni toliko pomembno, kako se rekreiramo, kot to, da se. Poskušaj svoje telo razmigati vsak dan. Iz-

Tretja in zadnja past, ki bi jo rada izpostavila je povezana s prehrano. Le-ta je odvisna od naših navad in količine stresa, ki jo prenašamo. Naše navade so različne. Nekaterim med učenjem nenormalno paše veliko jesti, spet drugi, zaradi prevelikega stresa ne pojejo nič. Gre za past **nezdravih prigrizkov** med učenjem. Veliko študentov se ujame vanjo in se je niti ne zaveda. Med učenjem posegajo po čokoladah, čipsih, sladkanih pijačah in ostali nezdravi prehrani. Da bi se temu izognili, predlagam, da imaš v času učenja pri sebi ves čas kozarec navadne vode, notri lahko stisneš še limono in tako poskrbiš, da bo tvoje telo dovolj hidrirano, poleg tega pa niti ne boš čutil velike lakote. Plus to, da je bolje biti malček lačen kot sit, saj so naši možgani takrat bolj skoncentrirani, kot če smo siti. Jej veliko sadja in zelenjave. Najbolje je, da si vse nezdrave prigrizke poskriješ in na vidna mesta postaviš sadje. Ko boš to naredil večkrat, se bo telo navadilo in ne bo več čutilo potrebe po nezdravi prehrani. Pa še boljše se boš počutil!

Sporočilo

Če že moraš sedeti, sedi pravilno in vzravnano ter delaj aktivne odmore. Gibaj se čim več in na način, ki tebi najbolj ustreza. Jej čim bolj preprosto hrano, če se le da pridelano doma in pij veliko vode. Telo ti bo hvaležno. Študentsko življenje je kljub pastem, v katere se lahko ujamemo, zabavno in polno novih doživetij. Ne pozabi na nasmeh, tudi ta poskrbi, da se izognemo in ne ujamemo v kakšno past.

KAKO PO ZNANJE, POZNANSTVA IN ZABAVO V TUJINO?

TINA TRDIN

V zadnji Klišejevi publikaciji smo ti povedali nekaj o programu Erasmus+. Za osvežitev spomina: Kliše in mnoge druge organizacije prijavljamo projekte v program E+ in ti tako omogočamo super izkušnje v tujini, kjer spoznaš druge mlade, pridobiš nove veščine, znanja in ideje, ki jih lahko nato uporabiš pri iskanju zaposlitve, pri delu z mladimi, pri soočanju z izzivi v življenju itd. Več izveš na: <http://www.movit.si/erasmus-mladi-v-akciji/> Erasmus+ izmenjave, usposabljanja in Evropska prostovoljna služba pa so le nekateri od mnogih načinov za preživljanje koristnega in zabavno-poučnega časa v tujini. Spodaj ti bom predstavila nekaj koristnih informacij, ki naj ti služijo kot potovalno-izobraževalni survival kit, ko boš planiral/a svojo naslednjo izkušnjo v tujini.

Workaway.info:

Gre za spletno platformo, kjer najdeš prostovoljske priložnosti v več kot 155 državah sveta. Imajo preverjeno dober sistem beleženja referenc, za kontaktiranje ponudnikov dela je potrebna prijava in plačilo dvoletne članarine (okoli 20 eur). Najdeš vse od dela v hostlu v Italiji do dela na kmetiji, v konjeniškem resortu na Galapagosu itd. Pot do lokacije si seveda plačaš sam/a, na lokaciji pa v zameno za delo ponavadi dobiš hrano in prenočišče. Super, če se želiš bolj povezati z lokalnim prebivalstvom in doživeti pravo medkulturno izmenjavo! Jaz nikoli ne bom pozabila prelepe Vilcabambe, njenih prebivalcev in delo na 2000 m nadmorske višine.

Workcamps.info:

Če bi raje delal/a v skupini z drugimi mednarodnimi prostovoljci, je prava stvar zate delovni tabor. V Sloveniji je partnerska organizacija Zavod Voluntariat, na njihovi spletni strani najdeš več informacij (<http://www.zavod-voluntariat.si/kratkorocno-prostovoljstvo/mednarodni-prostovoljski-tabori/>). Ob prijavi boš moral/a plačati nekaj prijavnine, nastanitev in hrano pa imaš na delovnem taboru zastoj (razen v določenih državah). Delo v šoli v Mongoliji, delo v rezervatu v Ekvadorju itd.

Couchsurfing.com:

Morda nisi ravno za organizirane prostovoljske zadeve, iščeš pa načine, kako potovati kot lokalce in spoznavati lokalno kulturo? Naredi prijavo na spletni strani **couchsurfing.com**, kjer lahko namesto v hostlu/hotelu prespiš pri nekomu doma, na kavču, povrh vsega pa ti ta oseba predstavi tudi kotičke, ki jih kot turist nikoli ne bi spoznal/a. Preverjeno, sama nikoli ne bom pozabila vselitvene zabave v Charlestonu, ilegalne restavracije v Portu, glasnih papagajev, ki so spali z mano v isti sobi v Budimpešti ... res edinstvene izkušnje.

wwooof.net:

Tako imenovani woofing je precej podoben sistemu workaway, vendar gre za delo na kmetijah. Sama zadeve še nisem preizkusila, slišim pa od mnogih, da je zadeva super.

EU Aid volunteers:

Malce bolj specifičen mehanizem je EU Aid volunteers. Gre za prostovoljstvo na humanitarnih projektih. Predvsem za tiste, ki jih to zanima in si želijo nabrati dragocenih izkušenj za nadaljnje delo na humanitarnem področju. Stroški usposabljanja in dela so kriti.

Zavod Volontariat:

Zavod Volontariat je partner v še enem prostovoljskem programu, ki omogoča mladim praktično izkušnjo dela v organizaciji na t.i. globalnem jugu. Predvsem za vse, ki jih zanima področje globalnega učenja, trajnosti in želijo po prihodu domov nadaljevati delo na teh področjih.

Priložnosti za nabiranje izkušenj, medkulturno izmenjavo in poznanstev v tujini je neskončno. Upam, da smo ti vsaj malo razširili polje informacij in te spodbudili k jadrnanju v oblakih mednarodnih priložnosti. Srečno pot!

POČITNICE PO ŠTUDENTSKO

JASNA SITAR

Če te delo v tujini ne mika, vendar si vseeno želiš potovati brez dragih posredovanj različnih agencij, ti predstavljam različne strani, kjer si lahko sam lahko organiziraš poceni izlet v tujino. V poplavi vseh ponudb pa sem poskušala izbrati tiste, ki so večini najbolj uporabne za potovanje po lastni izbiri in hkrati tudi cenovno ugodne.

IZBIRA DESTINACIJE

Ko želimo izbrati najugodnejšo destinacijo, je najbolje, da smo odprti za vse možnosti. Cenovno najugodnejše destinacije so povečini evropska mesta, kjer je vsako leto na voljo več nizkocenovnih letalskih letov in ugodnih železniških in avtobusnih linij. Informacije o novih povezavah, cenovno ugodnih letih, različnih akcijah ali error fare lahko zasledimo na straneh izkušenih popotnikov, kot so pocenipotovati.si ali posvetu.si. Te strani ponujajo tudi povezave do ugodnih letalskih vozovnic izven Evrope, ki so največkrat Tajska, Kuba, Maroko, New York, Sri Lanka ... Z vztrajnim iskanjem in nekaj sreče pa lahko najdete ugodne letalske karte še do mnogih drugih eksotičnih destinacij. Cene tovrstnih destinacij se za povratne karte gibljejo od okoli 350 € naprej.

LETALSKE KARTE

Najenostavnejše iskanje letalskih kart omogočajo spletne strani **skyscanner.com**, **kiwi.com**, **momondo.com**. Kiwi.com je prvi korak, če še ne vemo, kam točno bi potovali. Spletna stran je zastavljena tako, da nam pokaže zemljevid sveta, kjer izberemo radij, iz katerih letališč bi želeli potovati, ob vsakem letališču na zemljevidu pa se izpiše cena enosmerne vozovnice. Podobno lahko izvedemo tudi na spletni strani **skyscanner.com**, kjer nam z izbranimi nastavitvami "najcenejši mesec" in "kamorkoli" program ponudi najcenejše možnosti nasploh. Pri izbiri kart je potrebno biti pazljiv na število prestopov, predvsem pri krajših letih. Pri nakupu kart bodite pazljivi tudi pri velikosti vključene prtljage, saj je lahko kasnejše doplačilo višje.

PREVOZ DO LETALIŠČ

Za prevoz do letališč prav tako obstaja vrsta ponudb, ki jih lahko izkoristimo. Najcenejša možnost so običajno **prevozi.org**, vendar je njihova pomanjkljivost velika nesigurnost, saj se ponudnik prevoza lahko odloči za drugačno pot ali datum potovanja. Drugi ponudniki prevozov, ki so prav tako lahko ugodni, so **GoOpti**, **Prevozi Anja**, **naLetališče.si**, **point2point** in drugi.

AVTOBUSI IN VLAKI

V kolikor ne želimo potovati z letalom, lahko izkoristimo spletne strani kot so **rome2rio.com** ali **fromatob.de**, ki nam prikaže različne možnosti potovanja od najcenejšega pa do najhitrejšega. Tovrstne spletne strani so uporabne tudi za potovanja znotraj samih mest, tako lahko lažje izbiramo med avtobusnimi prevozi, podzemnimi in nadzemnimi železnicami, taksiji, Uberji ... Za potovanja med evropskimi mesti je najugodnejši predvsem **Flixbus**, na nekaterih relacijah (npr. Ljubljana-Budimpešta ali Ljubljana-Beograd) tudi Slovenske železnice ter kot že omenjeni **prevozi.org** ali njihova mednarodna različica **blablacar.com**.

NAMESTITEV

Ob iskanju namestitve je med najugodnejšimi **airbnb.com**, kjer stanovanja oddajajo posamezniki v svojih domovih. Stran tudi ponuja komentarje drugih popotnikov, s katerimi lahko ocenimo primernost nastanitve z vidika čistoče, dostopnosti, prijaznosti ... Ostale spletne strani, kjer prav tako lahko najdete ugodne hostle, apartmaje itd., pa so **hostelscombined.com**, **booking.com**, **hostelworld.com**, **trivago.com**, **hostels.com**.

SREČNO NA POTI

Ob iskanju željenih destinacij in ugodnih ponudb vam želim veliko sreče, iznajdljivosti, predvsem pa uživanja tako med načrtovanjem kot tudi potovanjem!

20 LET KLIŠEJEV

ERNEST MRZEL

Letos 25. februarja smo v sodelovanju z Občino Litijo in ostalimi organizacijami (Klub Kliše/WakeUp, ZKMŠ, Turistično društvo Litija, KSP, PGD Litija, Knjižnica Litija in RC Srca Slovenije) soustvarili zelo uspešno pustovanje v Litiji, ki je po dolgem času spet spominjalo na stare zlate čase pustovanja v Litiji – letos smo zabeležili okoli 8000 obiskovalcev na vseh prireditvah. Na naši prireditvi Kliše pustovanje Wake Up s Kingstoni pa smo zabeležili okoli 900 obiskovalcev. Klub Kliše je preko skupine za prirejanje tovrstnih prireditev – Wake Up, poleg organizacije večernega rajanja s Kingstoni, poskrbel tudi za hrano in pijačo na vseh prireditvah Pustne Litije ter to nalogo opravil brezhibno.

Ker pa letos KLUB KLIŠE praznuje 20-letnico, smo na program prireditev poleg že tradicionalne zabave Kliše – WakeUp Halloween, ki bo potekala 28. 10. 2017, letos že 8. zapored, na program umestili tudi koncert, ki bo vrhunec letošnjega leta – **»20 LET KLIŠEJEV«**. Dogajal se bo 2. 12. 2017, preden pa podrobneje opišem dogajanje decembra, bi rad predstavil tudi, kako se je rodila ideja o skupini za prirejanje zabav oz. prireditev in kakšna je zgodovina le-te.

Leta 2009 se je skupina najstnikov (Ernest Mrzel, Enej Gradišek, Grega Volk, Aljaž Bertalanič in Gregor Mlakar) odločila, da zapolni praznino na področju projektov za mlade v Litiji, Šmartnem in njeni okolici z organizacijo unikatnih zabav. Prvo zabavo z imenom SENSATION - The Black Stallion smo organizirali 26. 9. 2009, naša skupina pa je bila kmalu prepoznavna z imenom PartyPeopleLitija. Skupina se je po prvi zabavi preoblikovala, namesto Aljaža in Gregorja M. sta v skupino prišla Tomaž Cirkvenčič in Rok Izlakar. Od leta 2009-2011 smo nanizali še 5 zabav z naslovi: Sensation – Mad Croc, Orto divja zabava, A's ti tut za žur???, Ekskluzivna zabava s PartyPeopleLitija, The Cube (Lj) ter Summer party. Skupino je vmes zapustil Rok Izlakar, vanjo pa je vstopila prva ženska predstavница – Marisa Mrzel.

Konec leta 2011 smo prvič organizirali prireditev, ki je kasneje postala tradicionalna – Halloween party, naš največji projekt do tedaj, na njej pa je nastopil DJ SYLVAIN. Skupina je v teh letih svoje projekte preselila iz Mustang bara v športno dvorano Litija in Šmartno, v letu 2012 pa je začela delovati pod okriljem Kluba Kliše. Istega leta se je od skupine poslovil Enej Gradišek, praznino pa je zapolnil Žiga Dolar.

Leta 2013 smo litijski in šmarski javnosti poleg uveljavljenega »Halloweena« predstavili še pustno zabavo in ta koncept dveh zabav letno obdržali vse do sedaj. Leta 2015 smo začeli delovati pod novim imenom skupine za prirejanje zabav – WakeUp, ki vedno znova ponuja edinstveno nočno doživetje v okolici, prinaša svežo energijo na zabave visokega tempa, skrbi za vrhunski program in čarobne trenutke. Na osemnajstih zabavah se je do sedaj zbralo preko 6500 obiskovalcev, kar je svojevrsten dosežek. Na naših odrih pa smo poleg že omenjenega DJ Sylvaina gostili tudi: Duo Vanillaz, Mike Valeja, srbskega virtuoza Gramophonedzijo, Exa Beltrama, Marka Noiza,

Lady M/Maio Blackwood, skupino Kingston, vseskozi pa smo sodelovali tudi z MC DJ Bernijem oz. Bernyjem Whiteom, s katerim smo skupaj rastle in razvili močno prijateljstvo.

Klišeevo skupino za prirejanje zabav/prireditvev danes sestavlja naslednja zasedba: Ernest Mrzel (vodja ekipe WAKE UP), Tomaž Cirkvenčič (vodja grafičnega oblikovanja), Žiga Dolar (vodja tehnične ekipe), Domen Škrabanja (tehnični del ekipe), Simon Pihler (elektronski mediji in oblikovanje), Marisa Mrzel (predsednica KLIŠE-ja, odgovorna za sponzorje) ter Anamarija Kamin (PR).

Kot rečeno, pa letos Klišee praznuje 20 let in temu primerno bomo v ta namen organizirali prav posebno prireditev, ki bo v soboto 2. 12. 2017. Na njej bo nastopila ena od naših najboljših glasbenih zasedb – **BIG FOOT MAMA**, ki se k nam v Litijo vrača po letu 2009, ko je Klub Klišee še pod vodstvom predsednika Aljaža Zupana organiziral Litijsko noč. Na odru ob skupini Big foot mama lahko pričakujete tudi lokalne rock skupine ter druge skupine in zasedbe, ki so pripomogle k razvoju Kluba ter so del zgodovine Klišeeja. Poleg rock navdušencev pa bodo na koncertu na svoj račun prišli tudi vsi tisti, ki so bolj naklonjeni elektronski glasbi, s katero bomo zaključili koncert, ki bo trajal do zgodnjih jutranjih ur.

Ker pa je del poslanstva Kluba Klišee tudi nižanje stroškov dijakom in študentom, bo vstopnina simbolična, najzvestejši člani Kluba pa bodo nagrajeni s prav posebnimi ugodnostmi in darili. V kolikor se bo prireditev izkazala za pozitivno in dobro obiskano, bomo seveda del uspeha delili tudi z lokalno organizacijo, ki bo pomoči najbolj potrebna.

V sklopu prireditve bomo organizirali tudi kulturni dogodek – razstavo, kamor bomo povabili vse nekdanje predsednike in vodstva kluba, vse sedanje in bivše člane ter vse, ki jih zanima, kako se je Klub Klišee razvijal skozi vsa leta. Vpogled v zgodovino bomo omogočili preko fotografij in videoposnetkov.

Da ne boste zamudili vsega dogajanja ob 20-letnici Klišeeja, spremljate profila Kluba Klišee in skupine WakeUp na Facebooku: www.facebook.com/klise.klub, www.facebook.com/WakeUpAndMove ter sledite informacijam na spletnih straneh www.klise-klub.si in www.WakeUpParty.si.

2018/2019

#2

Kaj je fora tega Kompassa

DANIJELA SITAR

Ko govorimo o mladini, ne moremo mimo govora o prihodnosti. Pa ne zato, ker mladi ne bi živeli že sedaj, bolj zato, ker način, kako mladi živimo danes, v veliki meri vpliva na to, kako bomo vsi živeli jutri. Pri tem je tako ali tako daleč najpomembnejše kaj, kako, na kak način in če se o določenih tematikah razmišlja in pogovarja. Tu pa – žal, Litija, žal – zija velika praznina. Mladi imamo kaj povedati, imamo kaj dodati pogovoru »odraslih« in nenazadnje, prav bi nam prišlo slišano mesto ob veliki mizi diskurza bolj ali manj pereče problematike.

Pričujoča publikacija je korak v tej smeri – dati glas (pa čeprav še tako droben) in priložnost, da mladi sami podamo svoj pogled, konstruktivno kritiko, predvsem pa svoj košček k idejnemu mozaiku potencialnih rešitev. In ko govorimo o rešitvah in izboljšanju, vedno že govorimo o prihodnosti – boljši, uporabnejši, bolj živahni. In s točno to prihodnostjo smo želeli, kot z rdečo nitjo letošnjega Klišejevega kompassa, povezati naše, sicer zdrobljene in z različnih vetrov nanešene, misli. In jih zasidrati tu, kjer so se konec koncev rodile. V Litiji in Šmartnu. In kjer bojo, vsaj upamo tako, nekoč iz idejne razsežnosti prerastle v kaj bolj otipljivega.

Začetek tega prehoda pa se dogaja zdaj. Točno v tem trenutku. In v naslednjem – že prihodnjem – ko boš ti, bralec, prelistal naslednje strani in bo vsaka misel rodila novo misel. Potem prihodnost našega kraja in naše mladine prenašamo nate. In to je fora tega Kompassa.

Mesto, ki se išče

KLARA AVSEC

Zmotno bi bilo trditi, da Litija ni imela svojih zlatih časov. Vse od rimskih časov pa do 19. stoletja je bilo mesto zaradi obrečne lege pomembno splavarsko pristanišče. Po tem jo je reševala izgradnja južne železnice, ki je okoliško industrijo pognala v razcvet, a tako naglo, kot so zacvetele, so lokalne fabrike ena za drugo tudi zaprle svoja vrata. Zaton industrije v primarno delavskem mestu je seveda vodil tudi do zatona živahnosti mesta, ki danes (skorajšnje) središče ostaja le še v geometričnem smislu.

V senci prestolnice

Te dni bledečo podobo некоč relevantnega okraja vztrajno nadomešča podoba spalnega mesta, ki v zaledju prestolnice kot močnega ekonomskega, kulturnega in turističnega centra dogajanja izgublja svojo vlogo mesta kot središča, ki naj bi odgovarjalo na sto in eno potrebo svojih prebivalcev. Litija vse bolj odgovarja le še na njihovo potrebo po nastanitvi, medtem ko za vse ostalo raje skočimo čez plot do metropole. Ljubljana je bila zaradi bližine in razvitosti že od nekdaj zanimiva za okoliško prebivalstvo, predvsem dijake, študente in delavce, za katere je 30 minutna vožnja vredna mnogo širšega obzorja, ki ga odpira slovenska prestolnica. Vedno je bilo tako, a nikdar v tolikšni meri kot danes.

Še do nedavnega je namreč večji del Litijanov delo iskal v bližini. Kot navaja SURS, je še na prelomu tisočletja večina delovno aktivnih Litijanov, natančneje nekaj čez 3500, delo našlo v domači občini, čeprav jih je v Ljubljano dnevno migriralo precej podobno število, okoli 200 manj. Po zatonu številnih lokalnih industrij pa so bili lokalni delavci svoje mesto prisiljeni iskati drugje in zaposlovalni trend se je v slabih 20 letih obrnil v prid Ljubljane, kjer je lani delo našlo dobrih 3000 Litijanov, medtem ko jih je doma ostalo le slabih 2000. V prestolnici pa ni mnogo širši le zaposlitveni trg, večji in številčnejši so tudi nakupovalni centri, bogatejša je gostinska ponudba, in na splošno so le redki aspekti, v katerih bi naše mesto lahko prednjačilo, zato ne čudi, da je za trume Litijanov, ki večino svojega budnega časa preživijo v prestolnici ali na poti do tja, mnogo priročajše in privlačnejše, da tam tudi opravijo svoje nakupe, pojedjo kosilo ali skočijo na pijačo.

A težava mesta ni, da ima prestolnica objektivno več ponudbe na praktično vseh življenjskih področjih. Verjetno bi lahko trdili, da ima bogatejšo ponudbo od praktično vseh slovenskih mest, pa ta še vedno ohranjajo lastno prepoznavnost in unikatno noto. Pravilnejša bi bila ocena, da se je naše mesto znašlo v nekakšnem limbu, nedorečeno tava med nekdanjim delavskim mestom, ki ga je definirala industrija in današnjim sivim skupkom živilskih trgovin in bencinskih črpalk. Bolj ali manj neuspešno poskuša ubežati usodi spalnega, pasivnega mesta, ki mu je namen le podpora drugemu, večjemu, pomembnejšemu mestu.

Sivina brez identitete

Ni krivo to, da se v Litiji ne bi nič dogajalo, prav nasprotno, v mestu in okolišu še ostaja nekaj trdnih industrijskih obratov z dobro zaposlovalno močjo. Ignorantsko bi bilo tudi trditi, da v Litiji ni kulturnega dogajanja, na tem področju se pravzaprav premikamo v pravo smer, saj je opaziti celo porast koncertov in festivalov, aktivne so tudi mladinske organizacije, športna društva, skrat - ka imamo vse, kar naj bi mesto imelo. Tu in tam še vzklije kak zameetek turizma - letos je naposled le zaživel obnoven sitarjevski rudnik, občina pa pripravlja tudi projekt Mestnega muzeja v Štari sodnji. Pa vseeno – turizem in občasni festivali bodo bore malo naredili za vsakdanje življenje povprečnega Litijana, pomembnejši so, ker sivinskemu, povprečnem mestu vračajo identiteto.

A večji del mestne identitete vseeno pripada ulicam, ki kot glavni nosilci mestnega utripa definirajo mesto. Brez definirane mestne identitete, ki jo prinaša živahen utrip tudi prebivalci težko čutimo pripadnost do lastnega doma. Ste že poskusili komu na Štajerskem, kaj šele v Prekmurju, razložiti, iz kje prihajate? Včasih se še potrudim, na koncu pa le še zamahnem z roko in zaključim z 'blizu Ljubljane.' In odkar svoje dneve preživljam v štajerski prestolnici, opažam, da se s tem vse bolj tudi zares identificiram. Preprosto je lažje preslišati tistih nekaj prežvečenih šal o žabarjih, kot pa ljudem, ki Litije ne poznajo, razložiti, da je to le še skupek blokofske sivine, živilskih trgovin in bencinskih črpalk brez prave duše, ko te povprašajo o tvojem mestu. Seveda, vedno so tu lokali, a večino stežka označimo za prijetna družabna zbirališča, še tisti redki, ki to so, pa so razpršeni po celem mestu, zato občutka skupnosti preprosto ni. Morda je prav železniš - ka postaja, izhodišče vseh, ki mesto dnevno zapuščajo, ironično eden izmed redkih družabnih prostorov, kjer je ob delavniških jutrih ali petkovih večerih kdaj pa kdaj še začutiti mestni utrip, ko se naša pot po naključju prekrži s potmi ostalih meščanov. Prav povrnjen utrip bi lahko našemu mestu povrnil identiteto, ne le sezonske, ki jo še čutimo ob pustnem času, ko se naše mesto še nekako najde, temveč tisto pravo, po kateri je lahko mesto poznano 365 dni v letu. Ne pravim, da je lahko obuditi mestne ulice, ko enkrat zamrejo - celo Mariborčani so se kljub velikosti mesta in tolikšni oddaljenosti, da prebivalcev zagotovo ne mika prestolnica, vrsto let sistematično bo - rili, da bi oživelili mestno jedro. Uspelo jim je oživeti eno samo ulico, korak za korakom, hipsterska kavarna za udobno vinoteko, starodobna bukvarna za etno restavracijo. A ko je ulica enkrat zaživela, je njena živahnost kot električni šok skozi srce mrtvega mesta znova zagnala opuščeno središče, privabljala vedno več dogajanja željnih meščanov, danes pa je tam, sploh ob poletnih večerih, iskanje praznega stola že samo po sebi prava avantura, med Mariborčani pa kroži šala, da na Poštni, hočeš nočeš, srečaš vse svoje bivše, se neuspešno skrivaš pred sodelavci, medtem pa še vojaersko spremljaš zmenek svojega profesorja izza sosednje mize. Identiteta Poštne se mestu prilega kot ulita, ker to tudi je. Deset let so društva, turistične organizacije, občina in gost - inci z roko v roki gradili ulico, ki ima za meščane danes status dnevne sobe - naj bo ura deset zjutraj ali zvečer, ostaja prostor za druženje, zabavo in kulinarčne užitke. In dnevna soba je toč - no to, kar bi Litija potrebovala. Da zaživi, pa mora vsak izmed nas zapustiti omejujoče štiri stene, med katere se tako radi zapiramo, tiste mentalne, ki so zaradi pesimističnega pogleda na lastno mesto že dolgočasno črne. Mesto so njegovi prebivalci. Nam je všeč, kar o nas pravi Litija?

Prestižne znamke kulture

NELI MLINAR

"Za nas je dobro le najboljše," si misli vsak obiskovalec kulturnega dogodka, ki je kupil karto z namenom, da ga bo prireditev primerno prevzela, da bo tako dobro zapravil svoj cenjeni čas in denar. Tak mindset ni napačen, vendar pa trpi zaradi velike pomanjkljivosti. Večjo priložnost daje dogodkom, ki na sebi nosijo znak kvalitetnega porekla, ki je plod neke objektivne, širše perspektive. Pri slepem uboganju takšnih zakoreninjenih predstav pa pozabljamo na to, da je morda že sama ljubezen do kulture dovolj, da nekomu uspe predstava, ki bo "dovolj najboljša" tudi za najbolj zahtevne. Kultura je na nek način postala prostor za visoko in nizko, omikano in neomikano, za prestižno in neprestično. Kako ljudem vrniti zaupanje do udejstvovanja v lokalni, domači kulturi in preprečiti njen dokončni zdrs s statusa prestižnosti? Kako ji omogočiti razcvet v prihodnosti?

Trditev, da je v našem okolju kultura pomembna, je bolj ali manj resnična. Potrjuje se z dejstvi, kot je ta, da je abonma, ki ga ponuja Kulturni center Litija, že dlje časa poln, seznam čakalne liste pa se podaljšuje, negira pa se s tem, da je mnogo prireditev, za katere je ljudem potrebno odšteti le nekaj svojega časa, ker so večinoma zastoj, izredno neobiskanih. Kot primer lahko navedem kulturni dogodek ob 100-letnici smrti Naceta Simončiča, več kot uspeli prireditvi, ki je uspela napolniti le kakšno tretjino sedišč v dvorani. En razlog za to je morda zastaran model lokalnih kulturnih prireditev, ki se mora v prihodnosti še korenito spremeniti. A ravno to je zanimivo pri dotičnem dogodku - če bi se ga ljudje udeležili, bi lahko videli, da predstava ni sledila kakšnemu staremu scenariju, da je bila sveža in polna idej, takšna, kot morajo biti predstave v prihodnosti. Te pa se ne morejo izvajati, če jih nihče ne gleda.

Še en zanimiv aspekt je cvetoče obiskovanje otroških matinej. Te izvajajo gledališke skupine iz celotne Slovenije, starši pa svoje otroke peljejo na vse, skoraj brez izjeme. Zaveda se torej benefitnih vplivov, ki jih ima izpostavljanje kulturi v otroškem obdobju. Tu se vidi velika diskrepanca med obiskovanjem predstav v otroškem in odraslem obdobju. Nihče ne gleda, kdo izvaja otroške predstave in dlakocepi, ali so vredne ogleda ali ne, nihče ni nikjer slišal, da je ta ali ona dramska skupina boljša ali slabša. Morda bosta Maša in medved pritegnila več obiskovalcev kot manj znan naslov, dejstvo pa je, da predstave ne rabi izvajati šentja-kobsko gledališče samo zato, da pritegne obiskovalce, ker nosi pečat nedvomne kvalitete. Zakaj torej odrasli obiskujejo predstave, ki se ponašajo z dobro "prestižno znamko"? Vsi na predstavo MGL-ja, le redki na predstave lokalnih dramskih skupin - vse to zato, ker njihova kvaliteta ni bila

"Vsi na predstavo MGL-ja, le redki na predstave lokalnih dramskih skupin - vse to zato, ker njihova kvaliteta ni bila 'potrjena' na neki kvazi državni ravni."

"potrjena" na neki kvazi državni ravni. Namesto obiska in lastne sodbe se odločijo poslušati in - stinkt, v glas katerega bi bilo kdaj koristno podvomiti.

Gre se za to, da lokalna društva in klubi, kot so Društvo litijski likovni atelje - Lila, Plesno športno društvo NLP, Pevsko društvo LIPA Litija, ŠKUD Tombas, KUD Vajkard, Tamburaši in mnogi drugi, vložijo v svoje prispevke in dogodke mnogo časa in dobre volje in si zato zaslužijo podporo v obliki obiska in spodbud. Kajti težko je uspeli v okolju, kjer se kultura sodi samo po izvoru, kjer nihče ne dvomi, da bodo profesionalci opravili dobro delo in da amaterjem nekaj manjka. Ta nekaj je pečat kakovosti.

Sporočilo je morda na prvi pogled malce črnogledno, vendar njegov namen ni graja ali izraz ra - zočaranja. Namesto tega je upanje za napredek v prihodnosti. Imamo namreč ljudi, ki se za kul - turo zanimajo, društva, ki se ukvarjajo z dejavnostmi, kot so dramska igra, petje, izvajanje glasbe, likovno ustvarjanje, organizirajo se celo pesniški večeri. V lanskem letu je KUD Vajkard nastopil s krasno komedijo Dohodnina, ŠKUD Tombas je nastopil s svojo predstavo "Zagonimo Slovenijo", dvakrat so organizirali plesne večere v šmarskem kulturnem domu. Na odru litijskega Kulturnega centra so nastopile gostujoče dramske skupine KUD Franc Kotar Trzin in KUD Svečina. Priložnost smo si imeli ogledati mnogo slikarskih razstav društva Lile, kot so Kresni večer v Ponovičah, Rudnik Šitarjevec v litijem muzeju in mnogo drugih.

Skratka, na tako majhnem prostoru imamo nekaj za vsakogar, priložnost za posameznika, da se kulturno udeleži kot izvajalec ali kot gledalec. Pri tem se moramo kot družba zavedati, da je treba vsakemu dati zaslužen priložnost in se sami prepričati o kvaliteti prispevkov, četudi ne nosijo prestižne znamke svojega porekla.

Moj nasvet za prihodnost je, da se res držite tistega, kar je najboljše, vendar pa ne iščite zlata samo tam, kjer ste ga našli že prej. Ko naslednjič na facebooku vidite vabilo za neko prireditev lokalnega društva, se uprite svoji skušnjavi, da bi šli po zidu naprej. Potrdite svoj prihod, pred - lagajte dogodke prijateljem. Da si širite obzorja, ni treba iti daleč, saj je danes vse na doseg roke.

Litija: mednarodni potencial?

ZALA ZUPAN

Globalizacija povezuje. Sedaj lahko govorimo z vrstniki iz malih romunskih, filipinskih ali južnoafriških vasi, jemo francoske rogljičke in japonski sushi, vidimo znamenitosti oddaljenih držav in beremo o znanstvenih odkritjih na drugi strani poloble. Svet se odpira in nam je kot na dlani, ampak nas je to zares povezovalo kot človeško vrsto? Se bolj poznamo, razumemo, ljubimo in raziskujemo? Smo bolj radovedni, komunikativni in kreativni, sedaj ko imamo dostop do ogromnih skladišč znanja in obiska tujih držav?

Kaj pa lahko počne mlad človek v enem malem mestu kot je Litija, da spreminja svet in se nauči še nečesa novega in uporabnega zase in za druge?

Na voljo je precej možnosti. Najbolj (po)znan mednarodni program je seveda **Erasmus+ študijska izmenjava**, ki predstavlja učno mobilnost posameznikov, zagotavlja možnost izkušnje krajšega življenja in izobraževanja v tujini, katerega cilji so boljše učne kompetence ter povečanje zaposljivosti. Večino stroškov krije Evropska unija, dobi se tudi žepnina. Študijska izmenjava se dogaja v okviru formalnega učenja in povezavami med različnimi univerzami v Evropski uniji. Za dodatne informacije se je potrebno pozanimati na svoji fakulteti, saj so sistemi in prijave različne in morajo biti programi kompatibilni z učnimi programi v tujini.

Kakšne pa so možnosti neformalnega izobraževanja, ki je na žalost trenutno v Sloveniji manj razvito in manj priznано kot efektiven način učenja in pridobivanja novih izkušenj za kasnejše delo?

Kot prvo bi omenila mladinsko izmenjavo, ki traja povprečno od 5-14 dni, lahko tudi več, in je mobilnost, namenjena predvsem združevanju mladih iz različnih okolij in krepitev vrednot kot so solidarnost, demokracija, aktivno življenje, zdravje, spoštovanje, človekove pravice. Vsaka izmenjava je samostojen projekt, ki nagovarja potrebe okolja, v katerem je organizirana. Nekatere pogostejše teme so boj proti rasizmu, homofobiji, sovražnemu govoru, varovanju okolja ali pa tudi nadgrajevanje kompetenc, npr. kreativnosti, dela z digitalnimi orodji, delo z mladimi itd.

Zakaj so mladinske izmenjave pomembne za razvoj Litije v prihodnosti?

Ker so za začetek mednarodne aktivnosti potrebni majhni koraki. Baby steps. Če želimo, da se Litija razvije v mednarodno mesto, moramo spodbujati naše mlade, naj se povezujejo. In dobra iztočnica so stvari, ki so skupne mladim po vsej Evropi. Brezposelnost, siva prihodnost, prekarno delo, iskanje identitete. Stvari, o katerih se v šolah premalo govori. Formalni sistem izobraževanja ne ponudi odgovorov na vprašanja o prihodnosti današnjih mladih odraslih. In ti projekti so vstopna točka v mednarodno polje, kjer nove ideje in drugačnost ne naletita na obsojanja in gluha ušesa. So dovolj kratki, da ne zmotijo ritma življenja študenta, a dovolj dolgi projekti, da pustijo pečat in stkejo nove vezi med udeleženci, ki lahko vodijo v prijateljstvo in tudi karierno sodelovanje. Vsak lahko sodeluje pri mednarodni izmenjavi, dovolj je vizija in zagnanost. Za več informacij se lahko oglasiš na Klišēju in se pridružiš načrtovanju, pogledaš

na spletnih straneh **Movit** in **Voluntariat** pod mladinske izmenjave, ali na facebooku pod skupino Mladinske izmenjave.

European Volunteering Service (EVS) je program prostovoljstva, ki lahko traja od 2 tednov do 1 leta. Gre za prostovoljsko delo v tujini, kjer je poskrbljeno za nastanitev, potne stroške, jezikovni tečaj in hrano, prav tko vsak dobi žepnino, katere višina je odvisna od države, v kateri se opravlja prostovoljno delo. Projekti so različni, od varovanja okolja in ohranjanja kulturne dediščine, do pomoči v organizacijah, ki se ukvarjajo s človekovimi pravicami, aktivnim preživljanjem prostega časa, mednarodnimi odnosi ... V Litiji imajo EVS prostovoljce v MC Litija, kjer ti lahko odgovorijo na vprašanja, ali pa na spletni strani Voluntariata in na uradni strani European Volunteering Service.

Evs prostovoljci prinašajo nov pristop k delu, nov pogled na delo in življenje, svoje izkušnje ter najpomembnejše, razbijajo stereotipe. Pisana mešanica mladih usmerja družbo k strpnosti, enakosti in medsebojnemu spoštovanju, z začetkom na delovnem mestu, kasneje v vsakodnevnih interakcijah z ljudmi. V mestecu kot je Litija prostovoljci prinašajo svežino in nove ideje za projekte, ki vzpostavljajo tradicijo drugačnosti in vabijo tako mlade kot starejše, da postanejo del raznovrstne družbe, ki temelji na sprejemanju.

Najmanj poznana so **usposabljanja za mladinskega delavca**, ki trajajo od 5 dni do tudi 2 mesecev. Kompetence, ki jih pridobiš na usposabljanjih, pa ne služijo samo delu z ljudmi, temveč tudi odkrivanju samega sebe in novih pristopov k svojem poklicu. Cilj usposabljanj je povezovanje med posamezniki in organizacijami, ki delujejo na podobnih področjih, izboljšanje kompetenc, osebnostni in karierni razvoj ter nagovarjanje družbenih problemov, iskanje učinkovitih novih rešitev. Skozi priložnostno in neformalno učenje se mladi lahko ukvarjajo s temami, kot so: boj proti radikalizaciji, spodbujanje digitalizacije, karierni in osebnostni razvoj, aktivno državljanstvo in spodbujanje aktivnega življenjskega sloga za mlade ... Ta usposabljanja so lahko študijski obiski, treningi-razvijanje kompetenc, različni seminarji. V Litiji imamo organizacijo Lojtra za osebnostni in karierni razvoj, ki organizira treninge ter pošilja mlade na izobraževanja po Evropi. In najboljši del: vse opisano je dostopno vsakomur in je zastoj.

Zakaj pa je to pomembno za mladega v Litiji in kako bo to vplivalo na njegovo prihodnost?

Formalni učni sistem je tog. Uči nas informacij, ki jih lahko dandanes pogooglamo na spletu, dostopne so skoraj vsakemu, medtem ko se ne ukvarja z zaposljivostjo mladih in razvijanjem medsebojne komunikacije, nenasilnega sporazumevanja, reševanja perečih družbenih in okoljskih težav, spodbujanja kreativnosti, iznajdljivosti, pravičnosti, empatije. Robotsko vsrkavanje informacij na eni strani, brezposelnost in življenje pri starših in na starše do 30 leta na drugi. Sistem ne nagovarja potreb moderne družbe. Svet se premika in mi z njim, način pridobitve znanja pa ostaja isti. A kljub temu ni vse slabo. V šolah so začeli pomagati prostovoljci iz drugih držav, več je eksperimentalnega učenja in razmišljanja, nalog izven učnega načrta, spodbujanje kritičnega mišljenja in sodelovanja s šolami po Evropi, saj tudi Evropska unija namenja neformalnemu učenju vedno več sredstev. Vodje so spoznale, da potrebujemo kombinacijo obojega. Prvi del s formalnim učenjem - pridobitev informacij in drugi del - kako te informacije vpeljati v svoje življenje, kako jih uporabiti in izkoristiti največ od naučenega. In treningi so priložnost za mlade, da lahko okusijo globino in resnično spoznajo svoje močne in šibke točke ter ne dobijo, temveč poiščejo odgovore na vprašanja, ki jih pestijo.

V Litiji je po mojem mnenju veliko aktivnih mladih, zdi pa se, da ima še velik potencial, saj se mladi med seboj ne povezujejo toliko, kot bi se lahko. Sodelovanje mladinskega centra, študentskega kluba in Lojtre je začetek, nadaljevanje pa smo mi. Več informacij, več oglaševanja, več povezovalnih dogodkov, potem pa predvsem prostor za druženje, kjer se zares prisluhne potrebam mladih in pa čas. Rim ni bil zgrajen v enem dnevu. In graditi ga moramo skupaj.

Odpiranje sveta se začne z odpiranjem naših umov.

Being an alien in Litija

SABELA PORTO

I have to start by saying that I have only been living in Litija for ten months. This is a personal perspective, based on how I experience the place. There is a lot I do not know, and I am sure there is also a lot I get wrong. But if I have to sum my experience up, I would say that Litija is a nice place to live.

Before my experience here, I have only lived in the town I am from (maybe the size of Trbovlje) and the small city where I went to university (a bit smaller than Ljubljana). I think Litija is a small town, but I believe it offers everything that is needed on a daily basis: doctors, schools, the post, shops, sport centers, gyms and so on. At home I constantly have to go to the nearest city to do stuff I cannot in my home town, but here I do not need to go to Ljubljana constantly.

Even when I have to go to Ljubljana, I do not feel it is a big deal in time and effort to make the trip. Ljubljana is close and there are frequent connections, so if I have to go it does not disrupt my day much (but I have to mention that my day has less working hours than average).

I think Ljubljana being so close has an effect: for things related with spending their free time, people usually go to Ljubljana. I have not seen a lot of free-time-spending options in Litija, and I believe that, since Ljubljana has a bigger and wider offer, people just go there. I also have the feeling that there are people willing to create an offer for free time activities here. ***I have seen plenty of people on events like Halloween on Bogenšperk or the Carnival and I feel like the town really gets involved in them. Also, I know there are things like sport activities (football, volleyball) that take place regularly, and events in places like Kliše or the youth centre that are taking place all year round. I believe that these places (and places like the ones I do not know yet) have everything needed to create a wide offer for culture or leisure in Litija: people willing to offer it, people willing to consume it, physical places to meet or to host events, and a structure that has worked for some time and is well known and understood in the town.***

“I get a lot of ‘Litija is a boring place and nothing ever happens’.”

As I said before, I have not been living here for a long time, and I am not really integrated in the local community. That said, I find this is a very friendly place for foreigners. When someone learns I am not from here, their reaction is usually curiosity: asking why I am here, whether I like the place... Also, everybody seems pretty pleased (and amused) when I struggle with the language in the shops or the train station. I have been a foreigner in a new place before, and this is the time I have felt most welcome.

From the locals, I have been getting mixed opinions on how they feel about their town. I get a lot of "Litija is a boring place and nothing ever happens". But at the same time I feel there is a sense of community, and for what I have seen - when something happens, people are involved.

When people speak about the places you should visit in Slovenia, they always say Litija is nothing special. I disagree. When I first arrived, I was amazed with the hills around, the Sava river, the forest behind my house, everything, and I still am. I also come from a very green and rural place, but this is something else. As a friend that visited me last month said: "My dad would not believe how tall the corn plants grow here. Take a picture of me with it". The hills or villages around make great small hikes. ***Perhaps being from Slovenia means you are used to this kind of landscapes, but I think that they have great potential for national and international tourism. Places like Vače, Hotič or Polšnik would make good day-trips from Ljubljana, they make good hikes even for people who do not hike a lot. I would really promote this kind of hiking tourism into nature. I think it is what lots of people look for when they choose Slovenia as a destination, but places like these are not as widely promoted as big tourist attractions such as Bled.***

I do not live in the centre of Litija, but in Breg. I think from this year on there are connections between the centre and the villages around, but it is something I am not very aware of because I mostly bike. Speaking of biking, I think biking lanes, at least on the main road, would be a great improvement. ***It seems like*** a lot of people bike here, so it would be something of use.

Living in Breg has made me aware of one of the greatest things in Slovenia in general and in Litija in particular. Every time a friend comes for a visit, I hear the same thing. When we go from the train station to my place, they ask: "Are you not afraid of going this way? By yourself? At night?" No. I have always been told that being a girl walking alone at night is dangerous, but I have always felt very safe here, and I know that is something I am really going to miss. That said, Breg and the villages around have very little street lightning at night. Since lots of people walk dogs, bike or run in the area, I think having street lightning would be great, especially in winter when the nights are long.

I think that there are many factors that determine how a person enjoys living in any given place. I like cities and the seaside, but I still enjoy living in Litija very much. Like in any place, there are things to improve, but I believe Litija is a place ***with much potential***, where the living is nice and I am glad I have experienced it for a year.

Hidroelektrarna – (ne)trajnostna rešitev prihodnosti?

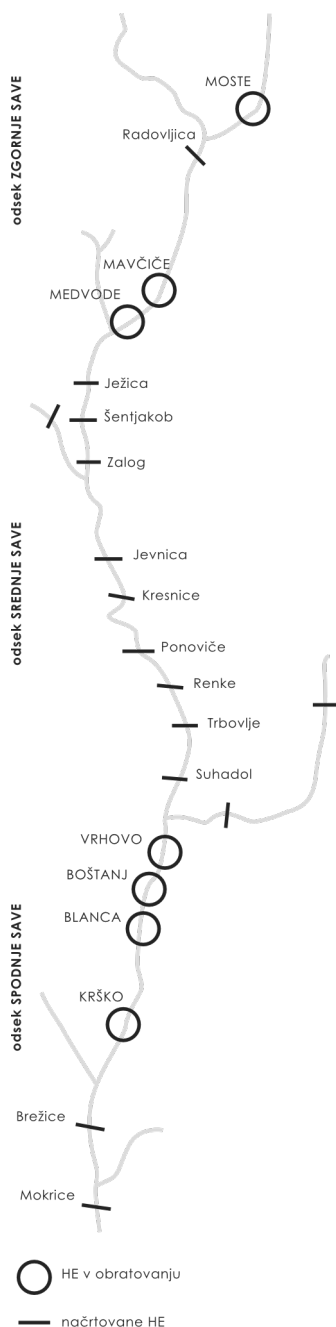

JASNA SITAR

V zadnjem času je tudi v litijski občini prišlo do pomembnega gospodarskega vprašanja o izgradnji HE. Že od nekdaj je strateška lega ob reki Savi Litiji prinašala ogromno prednosti, navsezadnje je pogojevala sam nastanek in kasneje tudi razvoj mesta. Ideja o novničnem izkoriščanju močnega toka Save je zopet vzniknila, saj je moč reke v svojem srednjem toku za zagon nove HE dovolj velika. Po projektnih načrtih bi ta morala stati dolvodno od Litije, na območju Renk in nižje v zagorski občini. To pomeni, da bi celotna infrastruktura dosegla tudi Litijo ali vsaj njen spodnji del. Tovrsten poseg prinaša mnogo pozitivnih in tudi negativnih posledic, ki bodo posredno ali neposredno vplivale na prebivalce, za kar bi bila potrebna boljša informiranost in priprava na realizacijo ideje.

Razvoj tehnologije in današnja potrošniška družba je posledica globalnega povečavanja rabe energije, saj ima ta velik vpliv na podnebje, kakovost zraka, kakovost in dostopnost voda, prsti in habitatov. Evropska unija se problem trudi reševati z različnimi regulativami in direktivami, ki bi omilile okoljske vplive današnje generacije. Primer so cilji 20/20/20, zastavljeni do leta 2020 v boju proti podnebnim spremembam in določajo za 20 % povečati energetske intenzivnosti, za 20 % zmanjšati emisije TGP ter povečati delež obnovljive energije na 20 %, do leta 2030 na 27 %. Delež OVE (obnovljivi viri energije) v Evropi in tudi Sloveniji stalno raste, tako zaradi finančne spodbude EU, kot tudi vse večjega ozaveščanja ljudi o okoljskih spremembah. Vse bolj je pomembna tudi energetska samooskrbnost, saj bi tako rešili problematiko odvisnosti od uvoza energije. Za doseg tega je pomembna varčna poraba energije, manjše izgube energije pri pretvorbi in prenosu ter zamenjava energentov v OVE. Leta 2013 je v Sloveniji raba obnovljivih virov predstavljala 16,6 % skupne rabe energije, kar pomeni še veliko dela za doseg ciljev 20/20/20, h katerimi se je zavezala Slovenija. Ker tok reke Save v svojem srednjem delu nudi še veliko možnosti za izrabo hidroenergetskega potenciala, je že od leta 2013 v načrtu izgradnja verige 9 hidroelektarn na srednjem delu reke Save. Za litijsko občino so relevantne načrtovane: HE Jevnica, Kresnice, Ponoviče in Renke. Zaradi omejitev Nature 2000 v delu nad Kresnicami in manjših okoljskih vplivov, je prva načrtovana za izgradnjo HE Renke. Investicija je vredna 123 mio evrov, njena instalirana moč bo znašala 28,6 MW, letna proizvodnja pa 97,9 GWh. Za primerjavo, letna proizvodnja električne energije iz vseh slovenskih HE je v letu 2013 znašala 4.613 GWh.

Vsak poseg v naravni prostor prinese pozitivne in negativne posledice. Te je v veliki meri možno predvideti, vendar natančno nemogoče določiti. Kot pozitivne bi lahko navedli družbene koristi, kot so vzdrževanje socialne varnosti z zaposlovanjem; celotna veriga HE naj bi doprinesla 13.000 delovnih mest, prišlo bi do večjega in posledično enakomernejšega regionalnega razvoja, pomembna je tudi disperznost oskrbe z električno energijo, saj v Sloveniji električna energija še vedno temelji na jedrski energiji in termoenergiji. Izgradnja HE bi pripomogla tudi k ureditvi obstoječe cestne in energetske infrastrukture. Vodni jez, kot del infrastrukture HE, bi z dobrim

strateškim planom lahko pogojeval tudi razvoj turizma in spremljajočih panog ter omogočal nove rekreacijske površine za kolesarjenje, rafting, supanje, sprehode. Pozitivni vpliv je zagotovo povečana instalirana moč in povečana proizvodnja električne energije iz OVE, povečana energetska samooskrbnost, izboljšana protipoplavna zaščita in vodna oskrba ter čiščenje odpadnih voda.

Nezanemarljivi pa so tudi negativni učinki HE. Izgradnja jezov bo vplivala na mikroklimo, ki pa lahko povzroči tudi večje regionalne spremembe podnebja. Večja relativna vlažnost zraka bo povzročila več meglenih dni predvsem v zimskem času, kar pomeni tudi manj sončnega obsevanja in več padavin ter večjo soparnost v poletnem času. Izgradnja HE bo vplivala na vodni in obvodni prostor s poglobitvijo struge, izgradnjo nasipov in akumulacijskega bazena. Potrebno je upoštevati tudi erozijo zaradi dviga vodne gladine ter spremembo vodnega režima reke Save v vseh njenih pritokih ter tudi podtalnici. Spremenjena bo prodonosnost, v akumulacijskem bazenu bo prevladovalo nabiranje mulja, pojavila se bodo kolebanja vodnega pretoka in njegove dinamike, pa tudi spremembe gladine in kakovosti podtalnice. Negativni vplivi na ekosisteme se kažejo predvsem s spremembo življenjskih razmer, manjšo vsebnostjo kisika zaradi spremembe v stoječo vodo in zmanjšane hitrosti vodnega toka. Posledično se bo torej zmanjšalo število rib in drugih organizmov, vezanih na tekoče vode in povečalo število alg in bakterij.

Ob vseh navedenih pozitivnih in negativnih posledicah gradnje bi bilo dobro za nas same in naše nadaljne generacije pri odločanju upoštevati in slediti predvsem pojmu trajnostnega razvoja, ki je predstavljen z definicijo WCED iz leta 1987 (Svetovna komisija za okolje in razvoj): "Trajnostni razvoj je takšen način razvoja, ki zadošča današnjim potrebam, ne da bi pri tem ogrožal možnosti prihodnjih generacij, da zadostijo svojim lastnim potrebam." Vsako dejanje gospodarstva v okolju povzroči določene posledice. Preden se lotimo vsakega novega posega, je potrebno temeljito raziskati posledice, vse možne negativne učinke in jih z današnjo tehnologijo kar najbolj zmanjšati, če ne celo odpraviti. Tako bo poseg tudi trajnostno sprejemljiv in smiseln z več vidikov. Oskrba z zeleno energijo bo tako dobila nov pomen, saj bodo tudi naši zanamci lahko uživali v neokrnjeni naravi.

Je statistika laž tudi v socialnem položaju Litije in Šmartna?

MANCA PLANINŠEK

Občini Litija in Šmartno pri Litiji, iz katerih prihaja večina študentov in dijakov, ki so člani našega kluba, sta manjši občini, ki se po številu prebivalcev uvrščata na 24. (Litija) in 76. (Šmartno) mesto. Kakšne so v naših občinah stopnje aktivnih prebivalcev, brezposelnosti, število študentov in še nekaj drugih podatkov glede na slovensko povprečje? Kakšne so možnosti zaposlitve in kako bi se lahko izboljšale v prihodnosti?

S spletne strani SURS-a lahko razberemo nekaj statističnih podatkov za občini Litija in Šmartno pri Litiji, ki so bili zbrani leta 2016 in hkrati primerjani s podatki celotne Slovenije. Gostota naseljenosti v obeh občinah je znatno manjša od državnega povprečja, morda zato, ker je več prebivalcev naseljenih v hišah in ne toliko v blokih, kot je to značilno za večja mesta. Obe občini imata pozitiven seštevek naravnega in selitvenega prirasta, ki pa ga ima v Sloveniji le 104 občin, torej le neke polovica. Oba sta glede na državno povprečje zmeroma visoka.

Odstotek otrok, starih od 1-5 let, je v obeh naših občinah zelo blizu državnemu povprečju 78 %, saj imamo v Šmartnem 8, v Litiji pa kar 11 enot vrtcev, ki jih v Šmartnem obiskuje 72 %, v Litiji pa 79 % otrok, starih od 1-5 let. Tudi število študentov na 1000 prebivalcev, ki je v Litiji 37, v Šmartnem pa 45, je izjemno blizu državnemu povprečju, ki znaša 39 študentov.

Delovno aktivno prebivalstvo sestavljajo zaposlene in samozaposlene osebe v starosti 15 do 64 let in slovensko povprečje le-tega znaša 60 %. V Šmartnem pri Litiji je to povprečje enako državnemu, litijsko pa ga celo presega, saj znaša 63 % delovno aktivnih prebivalcev.

Podatek, ki nas lahko najbolj razveseli je, da imamo v obeh občinah razmeroma nizko stopnjo brezposelnosti, vsaj v primerjavi s povprečjem Slovenije, ki znaša 11,2 %. V Litiji je med aktivnim prebivalstvom v povprečju 9,9 %, v Šmartnem pa 8,7 % registriranih brezposelnih oseb. Čemu sta ta podatka nekoliko nižja od državnega povprečja in kakšne so možnosti zaposljivosti v naših občinah? V Šmartnem imamo enega zelo uspešnih podjetji Herz, kovinsko predelovalno podjetje d. d., ki zaposluje nekje od 200 do 250 ljudi, katerih velik delež so občani Litije in Šmartna pri Litiji. Poleg tega podjetja se lahko pohvalimo še z mnogimi drugimi, nekateri izmed njih so Predilnica Litija, s približno 200 – 250 zaposlenimi, Omahen transport, ki zaposluje približno 50 ljudi in veliko manjših podjetji kot so Agrolit, Pemos, Makplast, Kopit, Viples in drugi.

V nasprotju s stopnjo brezposelnosti, se nekoliko manj lahko razveselimo podatka, da je povprečna plača na osebo, zaposleno pri pravnih osebah v obeh občinah, precej nižja od državnega povprečja, in sicer je v Litiji za približno 17 %, v Šmartnem pa za kar 25 % nižja od povprečnega bruto zneska. Kaj to pomeni in zakaj je temu tako? Verjetno tiči razlog v tem, da ima veliko naših

delovno aktivnih prebivalcev minimalne plače, saj jih je veliko zaposlenih v podjetjih, ki za določeno delo (na primer delo v proizvodnji) ponujajo le minimalno plačilo.

V letu 2015 je bilo v občini Litija 392 stanovanj na 1.000 prebivalcev. Približno 61 % stanovanj je imelo najmanj tri sobe. V 2015 je bilo v občini Šmartno pri Litiji 360 stanovanj na 1.000 prebivalcev. Približno 66 % stanovanj je imelo najmanj tri sobe. Ti številki se mi zdita nekoliko nizki, saj je vedno več družin in ljudi, ki se preseljujejo v naši občini in bi zato ti številki v prihodnosti lahko povečali z več novimi stanovanji in s tem z več novimi priložnostmi.

Na podlagi vseh teh podatkov lahko zapišemo sklep, da sta naši občini na splošno v dokaj dobrem ekonomskem stanju, saj smo, razen kar se tiče višine povprečne plače, nad ali blizu povprečja naše države. Vanju se preseljuje vedno več ljudi, kar se kaže v pozitivnem seštevku naravnega in selitvenega prirastka, kar se dogaja le v približno polovici slovenskih občin, pomeni pa, da ljudje naši občini vidijo kot atraktivni, saj ponujata dobre šole, vrtce, veliko narave in razgibanega okolja, primernega za rekreacijo in sprostitve. Kaj pa lahko pričakujemo v prihodnosti? Iz podatkov na SURS-u je razvidno, da je od leta 2008 seštevke naravnega in selitvenega prirasta nekoliko padel, vendar v zadnjih letih zopet raste, kar lahko pričakujemo tudi v prihodnosti, v povezavi s tem pa bi bilo potrebno delati na novih stanovanjih, ki bi jih lahko koristile mlade in pa druge družine, ki prihajajo v naši občini. Stopnja brezposelnosti je z vsakim letom nižja v obeh občinah, za kar lahko upamo, da se bo nadaljevalo tudi v prihodnje, za to pa so verjetno zaslužna tudi mnoga podjetja, ki zaposlujejo velik del naših občanov. Glede povprečne plače sem mnenja, da se bo v prihodnosti bolj približala državnemu povprečju, torej zrasla, saj je pri nas vedno več študentov in pa mladih na splošno, ki iščejo delo tudi izven Litije in Šmartna. Kot študentka pa opažam, da naši občini ponujata tudi kar nekaj priložnosti za študentsko delo, ki ga ni težko najti, kar je tudi ena bolj pozitivnih lastnosti in za katero upam, da se bo ohranjala v prihodnosti.

Navsezadnje pa so vsi ti podatki statistične narave, rezultati raziskav in primerjav med slovenskimi občinami in ne realne zgodbe, saj le-teh ni mogoče strpati v številke.

Stanovanje – materialna dobrina / ustavna pravica

EMILIJA MESERKO

Dostopnost stanovanj ostaja eden od ključnih problemov milijonov Evropejcev. Večini ta strošek odžira četrtno prihodkov – vrednost je od leta 2000, ko je znašala 21.7 %, v letu 2015 narasla na 24.4 %, trend dvigovanja cen pa se le še nadaljuje (Eurostat, Annual National Accounts). Velikemu številu prebivalstva pa stroški stanovanja porabljajo kar 40 % prihodka. Pri tem so na udaru predvsem starejši (demografske projekcije kažejo, da bo Slovenija kmalu postala država »revnih ostarelih lastnikov nepremičnin«, ki bodo imeli težave pri vzdrževanju lastnih domov (Planišček, A.) – enako velja za večino Evrope) in mladi.

Ravno nedostopnost stanovanj je eden od glavnih razlogov, da se mladi danes iz doma staršev odselijo pozno, stari med 28 in 30 let, pa še takrat večinoma svojo stanovanjsko problematiko rešujejo z ureditvijo mansarde ali gradnjo prizidka ob hiši staršev.

Prevladujočo obliko lastništva stanovanj v Sloveniji (kot tudi drugod po Evropi, sicer precejšnjimi odstopanji med državami) predstavlja zasebno lastništvo. Le-ta je, med drugim, posledica privatizacije javnih stanovanj v obdobju tranzicije iz socializma v kapitalizem v 90-ih, ko so gospodinjstva v teh javnih stanovanjih dobila priložnost odkupa po smešno nizkih cenah. Pri nas je tako kar 91 % stanovanj v zasebni lasti, 6.5 % predstavlja javni neprofitni sektor, 1.7 % pa zasebni najemniški sektor. Problematika tega ostaja v nereguliranosti, naraščajočih najemninah in nestabilnosti.

Naraščajoče cene najemnin in stanovanj, še posebej v zadnjih letih, pa so posledica velikega primankljaja nepremičnin, predvsem v Ljubljani z okolico, kot posledica trenda preseljevanja iz ruralnih območij v mesta, pri čemer smo zopet na udaru mi, mladi. Še lani je stanovanje v Ljubljani stalo v povprečju 2.200 evrov na kvadratni meter, danes je vrednost narasla že na okoli 3.000 in več (Gurs). Hkrati pa naraščajo tudi cene najemnin, saj veliko povpraševanje zasebnikom to omogoča. V Litiji z okolico cene stanovanj ostajajo za več kot polovico nižje, v povprečju okoli 1.200 evrov na kvadratni meter.

Slovenija, katere ustavna dolžnost je ustvarjanje možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje (78. člen, Ustava RS), naj bi s programom sprejetim konec leta 2015, mladim in mladim družinam omogočila lažji dostop do prvih stanovanj. Stanovanjski sklad, zaenkrat, na 13 različnih lokacijah po celotni Sloveniji zagotavlja stanovanja z najemnino 137 €-520 € za stanovanja velika 29 m² -91 m². Konkretno bi, v primeru sprejete vloge, za neopremljeno 2-sobno stanovanje (40 m² bivalne površine, 70 m² skupne površine) z 2 parkirnima mestoma, na lokaciji Ljubljana Brdo, odšteli 466 €/mesec + stroški. Ob tem pa ostaja še možnost subvencije, o kateri na podlagi prejete vloge odloči pristojni Center za socialno delo (<http://www.najem.stanovanjskisklad-rs.si/pogosta-vprasanja>).

V Sloveniji pa se v zadnjih treh letih aktivno razvija še ena alternativa pridobivanju dostopnih in varnih najemniških stanovanj. "Zadrugator je socialno podjetje in zadruga, katere namen je vzpostavitev pilotnega projekta najemne stanovanjske zadruge v Ljubljani ter vzpostavitev sistemske ureditve, ki bo podpirala nadaljnji razvoj stanovanjskega združništva v Sloveniji in tako na dolgi rok zagotovila kakovostna in dostopna stanovanja. Stanovanjsko združništvo je oblika demokratičnega in skupnostnega upravljanja s stanovanji, ki gradi na moči združevanja dela in virov ter sledi načelom pravičnosti, participacije, solidarnosti in ekologije." (Stanovanjska zadruga Zadrugator, več info: <http://zadrugator.org/blog/o-nas/>) Gre za model, uveljavljen v številnih evropskih državah, ki predstavlja rešitev stanovanjske problematike predvsem nam mladim, ki si brez finančne pomoči staršev težko rešujemo naslovljeno problematiko. Zadruga - tor, ki ga zaenkrat predstavlja skupina študentov in mladih zaposlenih, se konkretno zgleduje po švicarskem modelu, ki ima v državi že več kot 100-letno tradicijo. V Zürichu kar 20 % stano - vanjskega fonta posedujejo stanovanjske zadruge. Za vzpostavitev omenjenega sistema pa je pomembno predvsem sodelovanje državnih in lokalnih oblasti, pri čemer dober zgled predstavl - ja mesto Dunaj, ki je lastnik kar 25 % stanovanjskih kapacitet, za katere zagotavlja, da najemn - ina ne preseže 20-25 % prihodkov njihovih stanovalcev. Lokalne oblasti bi tako tudi v Sloveniji, z vlaganjem v zagotavljanje osnovnih dobrin - stanovanja, privabile več ljudi, spodbudile mlade, da ostanejo. Ravno Litija s svojo oddaljenostjo od Ljubljane (ki hkrati še vedno omogoča veliko mero mobilnosti) predstavlja ugodno okolje za omenjene naložbe, saj cene zemljišč ostajajo bistveno nižje. Predvsem na nas mladih pa je, da damo pobudo za nove rešitve, ki lahko spre - menijo ustaljeni tok razvoja.

Iniciative kot so Zadrugator, so nam lahko za zgled, kako reševati problematike "od spodaj navzgor". Krepijo nam zavedanje, da imamo kot skupina mladih posameznikov možnost kreirati svojo svetlejšo prihodnost in da za le-to sami nosimo velik del odgovornosti. Na nas je odgovor - nost, da v prihodnje bivanje ¹ ne ostane materialna dobrina, ampak osnovna pravica, zagotovi - jena vsakemu posamezniku.

¹ **bívatí** -am nedov. (i) **1.** raba peša *prebivati, stanovati, živeti*: moj prijatelj je bival v isti hiši; bi - vati na deželi **2.** *eksistirati, biti, obstajati*: prepričan sem, da ta sreča v resnici biva; Ob predmetih bivam, kakor ob bregovih nočnih rek (E. Kocbek) **3.** preh., publ. *živeti spojen v eno z določenim pojavom objektivne stvarnosti*: bivati svet, umetnost bivajóč -a -e: ljudje, bivajoči v mestu; sam.: svet bivajočega

Tuji jeziki ali slovenščina?

To je zdaj vprašanje ...

EVA TURK

Ogromno mladih se sprašuje, kaj sploh je namen učenja tujih jezikov. Zdi se jim odveč, neuporabni so ter težki. Nekaterim se mogoče zdi, da bodo z učenjem tujih jezikov ter navad zatajili slovenščino in Slovenijo. Ne zavedajo se še, da jih takšna znanja lahko dvignejo iz povprečja ter jim zagotovijo boljša delovna mesta. Z znanjem tujih jezikov ne bodo pozabili na slovenščino. Lahko bodo primerjali jezike in navade drugih narodov ter se s tem veliko naučili.

Položaj angleščine in slovenščine po svetu

Angleščina je materni jezik več kot 360 milijonov ljudi po celem svetu ter se tako po številu govorcev uvršča šele na tretje mesto (za mandarinščino in španščino). Kljub temu je že nekaj časa glavni jezik za mednarodno komunikacijo. Angleščina je postala "lingua franca" (razširjen jezik, ki ga govorci različnih jezikov uporabljajo za medsebojno sporazumevanje) ter je uradni jezik v praktično vseh mednarodnih institucijah. Po drugi strani je slovenščina po svetu zelo neznan jezik. Spada med jezike, ki se jih je težje naučiti. Izkušnje z učenjem slovenščine lahko preveriš v videu Američanke Mariah Dolenc, ki je že nekaj let poročena s Slovencem (<https://www.youtube.com/watch?v=k70Cq3pjVbk>). V videu z naslovom "Slovene! Learning a foreign language" poudari, da se je tujih jezikov in dialektov vedno hitro naučila, slovenščina pa je bila tudi zanjo kar velik zalogaj. Ko potujemo v tujino, ne moremo pričakovati, da se bomo lahko sporazumevali v slovenščini. Z znanjem angleščine je veliko lažje potovati, vendar se je potrebno zavedati, da bomo naleteli na ljudi, ki je ne govorijo tekoče ali pa je sploh ne. Po mojih izkušnjah lahko na prepreke naletimo že v sosednji Italiji pa tudi v Španiji, Franciji ... Tam so zelo navdušeni, če turisti z njimi komunicirajo v njihovem maternem jeziku, četudi poznajo samo nekaj osnovnih fraz. Ko se odpravljamo v tujo državo ter njihovega jezika ne govorimo, je najbolje, da se naučimo nekaj osnovnih besed in fraz ter si na mobilni telefon prenesemo slovar, ki nam omogoča lažje sporazumevanje.

Učenje tujih jezikov

Znanje tujih jezikov je na delovnem mestu vedno pomembno. Zaradi globalizacije in vedno tesnejših mednarodnih sodelovanj je tekoče znanje angleščine ne samo neka dodana vrednost, temveč že skoraj zahteva. Znanje ostalih tujih jezikov pa je nekaj, kar mnogi delodajalci zelo cenijo. Čeprav je slovenščina med uradnimi jeziki Evropske unije, so v realnosti večinoma v uporabi angleščina, francoščina in nemščina. Pred nekaj leti sem obiskala "UNO City" (United Nations Office) na Dunaju. Uradni jeziki Združenih narodov (UN) so angleščina, francoščina, španščina, ruščina, arabščina in kitajščina. Že samo za delo v njihovi kavarni je potrebno tekoče znati vsaj tri od zgoraj naštetih jezikov. Na Dunaju je vseeno malo drugače, saj lahko k tem jezikom prištejemo še nemščino. V Sloveniji se zelo hitro prilagodimo tujcem ter uporabimo angleščino ali pa drug tuj jezik. Morda bi morali malo bolj vključevati slovenščino, saj je turistom gotovo

zanimiva. Četudi je ne razumejo, bi lahko napise naredili večjezične. S tem bi se lahko tudi tujci naučili kakšno slovensko besedo ter bili na to ponosni.

Za učenje tujih jezikov ni potrebno zapraviti ogromno denarja, saj obstajajo tudi zelo dobre brezplačne aplikacije ter spletne strani, vendar to pomeni, da se moramo učenju posvetiti sami ter potrebujemo veliko motivacije. Vedno več težavej poteka preko spleta in ta trend se bo v prihodnosti gotovo nadaljeval. Najlažji način pa je seveda bivanje v državi, kjer je jezik, ki se ga želimo naučiti tudi uradni ali pa zelo razširjen jezik. Tako smo prisiljeni komunicirati v tem jeziku ter se ga veliko hitreje naučimo. Nekateri se sicer hitro poslužijo angleščine, a s tem goljufajo samega sebe. Odstraniti je potrebno misel, da lahko z vsemi komuniciramo v angleščini, saj nam to lahko onemogoči, da bi se naučili drugega tujega jezika.

Po mojem mnenju je učenje tujih jezikov zelo pomembno, saj lahko tako veliko lažje komuniciramo z ljudmi, ki ne govorijo slovensko. V mojem primeru so to že nekateri moji sorodniki, zato z njimi komuniciram v nemščini ali pa v angleščini. Angleščina je za študenta pomembna že z vidika študijske literature ter študijskih izmenjav. V življenju sledim reku: "Več (jezikov) znaš, več veljaš." Nekaj tujih jezikov že govorim tekoče, imam pa tudi kar dolg seznam tistih, ki se jih še želim naučiti v prihodnosti. Vendar to ne pomeni, da moramo pozabiti na slovenščino ter jo poriniti na stranski tir. Povezati jo moramo z drugimi jeziki ter najti skupne točke. Nekateri tujci, ki se ustalijo v Sloveniji, se jo naučijo in so na to zelo ponosni. Trenutno se za prihodnost slovenščine ni potrebno bati, le zagotoviti ji moramo enake možnosti kot drugim jezikom.

“Odstraniti je potrebno misel, da lahko z vsemi komuniciramo v angleščini, saj nam to lahko onemogoči, da bi se naučili drugega tujega jezika.”

Internet kot nova droga

NIKA TRDIN

Življenja brez tehnologije danes skorajda ni več. Teden dni brez interneta bi kot izziv še sprejeli, a večina pri tem ne bi bila enako uspešna in srečna kot z uporabo le-tega. Od tehnologije je odvisna naša orientacija v današnji družbi, brez nje smo izolirani, drugačni, skorajda manjvredni. To povsem vpliva na mlade, saj smo odrasčali obkroženi z novejšo tehnologijo, se prej naučili živeti v virtualni realnosti. In četudi se starejša generacija poskuša izogniti pretirani digitalizaciji, se pred njo ne more skriti. Podvrženi smo ji na vsakem koraku našega življenja. Spletne učilnice v šolah, službeni mejli, izpolnjevanje vlog na spletnih straneh ...

“Toliko lažje je najti uteho v površinskiosti”

Ker je tako zlahka dostopati do interneta, nam je marsikatera dejavnost olajšana. Nakupovanje po spletu, odkrivanje novega znanja in predvsem kratkočasenje. Z nekaj kliki si ogledamo zabaven video ali poslušamo najljubšo glasbo. V trenutku se lahko povežemo s prijatelji, ne glede na to, kako daleč so. Takoj pogledamo, kdo nam je napisal sms, nam poslal snap ali kaj je kdo objavil na instagramu. Toliko lažje je najti uteho v površinskiosti, nekaj nepomembnega nam sprostí misli, da lahko pozabimo, kaj nas teži, nekaj tako skrajno preprostega kot poslušanje glasbe na telefonu, deluje kot terapija pred stresom. Vse to te hitro prevzame, skrbi in naloge naenkrat postanejo oddaljene in nepomembne. V resnici se zlahka zasvojiš. Obstaja neizogiben problem, ko nekdo s preživljanjem časa na internetu popolnoma nadomesti druženje v realnem svetu. Veliko ljudi

se sčasoma izolira v svoj digitalni prostor, kjer vse poteka manj resno. S tem, da se zapremo v svoj zasebni svet, se odzivamo na obveznosti, s katerimi se moramo soočiti. Nekaj pozitivnega, kot je sprostitve po napornem dnevu, postane nekaj negativnega v podobi pasivnosti do resničnega življenja. Starejše generacije tega ne razumejo popolnoma. Očitajo nam, da nikoli ne spustimo telefona iz rok in da neprestano tičimo na internetu. Kar je do neke mere res, našega prostega časa velikokrat ne izkoristimo za kaj bolj produktivnega, vendar, ali ni ravno to tisto, kar nam ta čas omogoča? Sprostitve, odklop. Dve uri nazaj smo se utapljali v zvezkih in papirjih, je res težava, da svoje odmore preživimo zatopljeni v nekaj čisto lahkotnega, nezapletenega kot npr. videoigre?

Zabava z internetom je dvorezen meč. Po eni strani sprostitve, po drugi problem. Tehnologija sama po sebi pa ne bi smela biti krivec za zasvojenost ljudi. Vsak od nas ima možnost izbire, koliko časa bo preživel na spletu, vsak se mora naučiti nadzorovati samega sebe. Premalo se namreč trudimo biti prisotni le na enem prostoru, v enem določenem trenutku. Ne le mladi, ljudje vseh starosti. Kdaj smo nazadnje šli na kavo brez telefona, bili pozorni le na naše sogovorce, brez da bi nam pogled uhajal na ekran? Kdaj smo nazadnje šli na sprehod brez skrbi o šoli ali službi? Kdaj smo nazadnje preživeli dan, brez da bi v mislih preobračali datume, sestanke, denar in ostale številke?

S pojavom novih tehnologij se je počasi razširila tudi nova bolezen - odvisnost od interneta. Če otroku danes vzamemo telefon iz rok, skorajda ne bo vedel, s čim naj se kratkočasi. Lahko bi rekli, da je vse drugače, kot je bilo še pred slabim desetletjem, ko smo se s prijatelji zabavali pod krošnjami dreves z žogo v roki. Dandanes pa se vse več staršev srečuje s sodobnim problemom zasvojenosti svojih otrok. Kako to preprečiti, oziroma kako nasploh ozdraviti nekoga, ki več kot 5 ur na dan preživi na internetu zgolj za lastno zabavo? Uporabe le-tega mu namreč ne moremo preprečiti, saj je večkrat uporaben, poleg tega pa smo vsepovsod obdani s tehnologijo.

Kaj torej lahko storimo? Za začetek poskusimo otroku omejiti čas uporabe interneta ali drugače rečeno, ga dati na digitalno dieto. Če to ne deluje, kar ni redek problem, se je potrebno obrniti na strokovnjake, ki se ukvarjajo s tovrstnimi nekemičnimi oblikami zasvojenosti v posebnih ambulantah. Takšnega načina zdravljenja namreč ne moremo opravljati sami, saj za to potrebuješ določeno znanje. Ko gre zasvojeni skozi postopek odvajanja, se mora najprej soočiti z abstinenco, kasneje pa je na vrsti intenziven vedenjski pristop pod vodstvom psihoterapevta - ta postopek lahko traja od 3 do 5 let.

Življenje nas obremeni, postavi pred izzive, ki se zdijo nemogoči. Sami sebe pa moramo naučiti razdeliti čas med delom in zabavo, pametno moramo presoditi, kolikokrat ta zabava vključuje tehnologijo. Nič ni narobe s tem, da si kdaj zaželimo čas zase, poskrbeti moramo le, da s tem ne ustvarimo novih težav. Z malo več truda in malo manj očitkov bi se lažje znašli tako v virtualnem, kot tudi v realnem svetu.

Ostaja odprto vprašanje, kam uporaba interneta in tehnologije vodi v prihodnosti. Znanstveniki lahko seveda napovedo nekaj novih tehnoloških iznajdb, s katerimi bodo spremenili prihodnost, kaj več bi lahko le ugibali, a večina od nas odgovor prepušča kar domišljiji. Zdravilo pred katastrofo pa bo vedno isto: poleg razvoja še zmernost in zdrava pamet.

Kako je lahko heker na pravi strani zakona

SUZANA KUŽNIK

V svetu, kjer si ljudje zaradi prihranka časa želimo večino opravkov avtomatizirati ali pa vsaj prenesti na spletno okolje, se je kraj zločina prestavil iz fizične v spletno lokacijo.

Skozi zgodbo se bomo sprehodili po dogodivščinah in anekdotah, ki jih lahko kot etični heker doživiš. Marsikdo od nas, ki nas hekanje vsaj malo zanima, smo gledali serijo Mr. Robot ali pa slovenski film Hekerji.si, morda Who Am I - Kein System ist sicher ali katerega drugega. Nekateri s(m)o se v tem našli na takšen, nekateri na drugačen način. Kot pravijo moji sodelavci, heker si ali pa nisi, naučiti se tega ne da. To je lahko kdorkoli, ki s svojo radovednostjo išče meje.

Žal večina filmov s hekersko vsebino prikazuje napačno stran zakona. Začetek je nedolžno dokazovanje družbi, kaj vse z računalnikom in s pravim dostopom zmore. Nato pa nekaj akcije, streljanja, policija, lepe punce in zapor ali pogojna kazen na način, da začneš s hekanjem za vlado. Vse to so filmi, realnost pa je kot vedno nekaj drugega. Pa je res? Kaj če ti rečem, da lahko legalno hekneš banko ali pa v hudo napredno podjetje, ki se ukvarja z blockchain tehnologijo? In zato si še plačan, policija pa te ne bo lovila, kar pomeni, da ne bo nepotrebne izgube časa za streljanje in skrivalnice. Kot etični heker lahko z dovoljenjem vlomiš v organizacijo in za to ti plača. Skozi čas postajaš strokovnjak na področju kibernetske varnosti in s pomočjo svojih hekerskih veščin, za katere se seveda upa, da si jih pridobival tako, da si ostal nekažnovan in zaupanja vreden, vdiral v sisteme podjetji in organizacij, z namenom sporočanja o varnostnih luknjah, pomanjkljivostih in predlogih za izboljšave.

Vsi smo letos najverjetneje slišali za Cambridge Analytica, ki so zbirali osebne in druge podatke o uporabnikih Facebooka, da so lahko neopredeljene volivce počasi pridobivali na stran Donalda Trumpa. Pa Wanna Cry, ki je lani pustošil po Evropi in pri nas ustavil proizvodnjo v Revozu. Ne glede na to, ali se gre za posameznika, proizvodnjo, finančno ali pa kakšno drugo institucijo, potrebno se je zavedati, da so na svetu ljudje, ki s svojo spretnostjo vdiranja v informacijske sisteme in s pisanjem (kripto)virusov z veseljem vplivajo na potek in čedalje večje število dogodkov.

Organizacije v Sloveniji in tujini se počasi, ampak res počasi, prebujajo in se zavedajo pomena kibernetske varnosti, zato so etični hekerji, strokovnjaki s področja kibernetske varnosti in strokovnjaki informacijske varnosti zelo iskani. Napadi postajajo čedalje bolj sofisticirani, targetirani in povzročajo večjo škodo kot kdajkoli prej. Včasih se seveda zgodi, da ima več organizacij enako varnostno pomanjkljivost (WannaCry je dober primer), zato so testiranja sistemov še toliko bolj pomembna. Marsikatera organizacija misli, da so na področju informacijske varnosti naredili veliko in so odporni na različne napade, vendar ko prideš v organizacijo in se priklopiš na njihov internet, skupaj ugotovite, da le niso tako varni in morda v kakšni bančni instituciji vidiš podatke, katerih ne bi smeli videti niti vsi uslužbenci.

V kolikor te do sedaj nisem prepričala v prihodnost etičnega hekanja, te bom morda v nadalje - vanju s številkami. Cybersecurity Ventures predvideva, da bo na področju kibernetске varnosti v petih letih prišlo do 3,5 milijonov novih služb, škoda na tem področju se bo povečala za 6 biljonov \$ (več kot 5 biljonov evrov), kar je več kot prekuščevanje vseh večjih ilegalnih drog skupaj. Tukaj so še naprave povezane v omrežje. Intel predvideva, da se bo z 2 milijard v letu 2006 in 15 milijard v letu 2015 do leta 2020 ta številka povzpela na 200 milijard povezanih naprav v omrežje! To pomeni 26 pametnih naprav na človeka, ki bodo o človeku vedele vse. Te to nič ne prestraši? Ne? Še dobro, ogromno teh naprav je del organizacij predvsem v proizvodnjah ter medicini in zdravstvu.

**“ Druga če
pa je edina
varnost
golota. - ”**

Številke so hitreje rastoče, kot si lahko predstavljamo, zato ste tukaj tisti, katerim lahko zaupamo, da bodo s svojim znanjem hekanja omogočali in pomagali organizacijam vsaj malo zaščititi podatke. Drugače pa je edina varnost golota. Če razgalimo vse, kar imamo, potem nimamo ničesar skrivati – če vas zanima, kaj to pomeni, si poglejte film The Cricle.

Naj vas pot odnese tja, kjer uživate in spotoma ne pozabite z radovednostjo premikati mej!

2019/2020

#3

»TO JE NAŠA PRIHODNOST. STAREJŠI SO SE ŽE SPRIJAZNILI IN ZATO SE NE BODO BORILI ZA VEČ.«

Pogovarjala se je: Danijela Sitar

Kratek pogovor s petimi 15-letniki: Lovrom, Luko, Elo, Ana Marijo in Pio. Vsi iz Litije, vsi zelo pridni v šoli. Vsi nadarjeni učenci. Nekaj malega o okoljski krizi, modernih trendih. O tem, kaka bo prihodnost in o tem, kako piškava jabolka operejo krivdo.

Kakšno je vaše stališče do okoljskih težav? Od klimatskih sprememb, požarov v Amazonskem gozdu ...

Lovro: Mislimo, da je negativno. To prav gotovo ni dobro, da bomo pomrli.

Bomo res umrli?

Lovro: Ne še mi, ampak bodoče generacije prav gotovo in mormo skrbet za prihodnost našega planeta.

Kako pa skrbite?

Pia: Ne onesnažujemo okolja.

Pia: Da ne mečemo odpadkov v naravo. Ali v morje. Da ne uporabljamo preveč plastike, lahko bi precej zmanjšali uporabo. Tako kot so sedaj plastične slamice nadomestile kovinske. V enih državah uporabljajo bambus. Pa tudi razgradljive vrečke.

Lovro: Tako, da nimamo otrok. Ker s tem onesnažujemo. Ker otroci puščajo ogljikni odtis. In bojo postali odrasli, ki bodo onesnaževali.

Pia: Na Kitajskem imajo že sedaj tako, da ne smeš imeti neomejeno otrok, ampak največ dva. Ker je več ljudi in rabimo več dobrim, hrane, bolj se onesnažuje. Rabimo ustaviti rast populacije.

Lovro: Pa trudimo se in kupujemo produkte, ki so okolju prijazni. Ne kupujemo, česar ne rabimo.

Pa je to odgovornost kupca?

Lovro: Odgovoren je in tisti, ki je ta izdelek naredil in ti, ki ga z nakupom podpiraš.

Koliko možnosti izbire imamo pri nakupovanju?

Lovro: Izbire je veliko, še posebej zdaj, ko je okoljevarstvo v trendu in je vedno več podjetij, ki poskušajo narediti okolju varne izdelke.

Ali menite, da bo človeštvu uspelo katastrofo preprečiti ali ne?

Lovro: Ne.

Pia: Ne.

Luka: Ne.

Tišina.

Kakšen pa bo potem končen rezultat tega?

Lovro: Vsi bomo pomrli. Čez čas bo vse prenaseljeno, ljudje bodo na ulicah, nastal bo porast kriminala. Sami sebi bomo zategnili vrv.

Pia: Se strinjam.

Se pravi, da je naša prihodnost precej črna?

Pia: Ja.

Lovro: Saj potem bo bolje, ko bomo vsi ljudje izginili in bodo imele živali prostor zase.

Luka: Cca 150 let nam ostane.

Sledite dogajanjem protestov, Mladi za podnebno pravičnost in ostalim gibanjem? Zakaj mislite, da je težišče tega dogajanja na mladih?

Pia: Zato, ker starejši nimajo več toliko let življenja, mladi imajo druge ideje, ustvarjali bi drugačne produkte. Razmišljajo na drugačen način.

Ela: Ker so nova generacija.

Pia: Ker bomo mi več časa tukaj. Preživljali bomo več katastrof, povezanih z okoljsko krizo, kot pa nekdo, ki je 30 let starejši od nas.

Lovro: To je naša prihodnost. Starejši so se že sprijaznili s sistemom. Vedo, da tako kot je danes, je bolje, kot je bilo nekoč in da je za njih zelo dobro. In zato se ne bodo borili za več.

V smislu ugodja?

Lovro: Njim je bolj kul, kot je nam.

Tudi če se zavedam, da s svojimi dejanji delam slabo, je preprosto preveč udobno?

Lovro: Tudi to. Pa ne samo starejši. Vsi.

Ali mislite, da imajo mladi več znanja o tem, so bolj razgledani na tem področju kot starejši?

Ela: Ne. Starejši imajo več izkušenj s tem, kako se soočati s tem, mladi pa še ne. Znajo odreagirati.

Pia: Jaz pa mislim, da ja. Mogoče zdaj še ne, ampak s tem, ko se vse razvija, mogoče nam uspe z novo tehnologijo, da rešimo Zemljo.

Kje se več naučimo? Kje dobivamo znanje?

Pia in Ela: V šoli.

Ampak sedaj ste v protislovju. V šoli ti podajajo znanje starejši.

Tišina.

Pa dobite veliko znanja o tem v šoli? Se pogovarjate o tem?

Pia: Odvisno, pri katerem učitelju.

Lovro: Ne, ni res. Jaz menim, da je večji dejavnik internet. Učitelji ti ne podajo toliko informacij.

Pia: Striček Google.

Pa googlaš okoljske premembe? Si že kdaj vnesla v brskalnik »okoljska kriza«?

Ana Maria: Ne. Prej vidiš o tem v novicah, tudi na internetu. Na poročilih. Infodrom.

Kje je sedaj razlika mladi-stari?

Lovro: Mlade bolj zanima. Zdaj je že v trendu, da si vegan, ne glede na to, ali ti je všeč, ali ti je mar. Ampak zato, ker so vsi slavni vegani.

Pa je veganstvo odgovor na to?

Lovro: Pomaga, ampak pomemben je razlog. Ne samo zato, ker delajo vsi, ampak ker ti je dejansko mar.

Zakaj je sploh prišlo do točke rdečega alarma okoljske krize?

Lovro: Zarad industrijske dobe.

Pia: Zaradi napredovanja gospodarstva. Pa ker hočemo imeti čedalje več stvari. Čedalje več dobrin. Nikoli nam ni dovolj.

Luka: Ker smo požrešni. Ker gledamo na dobiček, ne glede na posledice.

V tej točki se svet začanja prebujati, da je nekaj narobe. Ali se je kaj spremenilo s tem prebujanjem? Glede požrešnosti. Glede dobička?

Pia: Glede dobička ne.

Lovro: Ne. Zdaj je pač v trendu, da si eko-bio in zdaj se to proizvajajo. Še vedno pa se vsem gre za dobiček. Redko komu se gre za to, da bi rešil svet. Vse se gre samo za to, ker bodo ljudje to kupovali.

Kaj pa potrošniki? Bi še vedno imeli vse, ali smo že bolj ozaveščeni?

Luka: Nekaterim je še vedno vseeno, samo da dobijo, kar si želijo, pa so srečni.

So znamke eko-bio dražje?

Lovro: Težje jih je narediti, manj jih je. Proizvajalci vejo, da jih bodo ljudje kupovali, četudi so dražji, ker imajo neko etiketo. Euro pa pol za piškave jabolka, ker zdaj so pa oni bio in so rešili okolje in se ne počutijo več krive za dogajanje okrog sebe. Na ta način si operejo krivdo.

Ali je revnim potem težje skrbeti za okolje?

Lovro: Ja. Tudi če pogledamo revne države, tam ne moramo zahtevati, da bodo zelene države, ker preprosto nimajo dovolj virov, da bi lahko bile take. Ko si v razviti državi, si lahko privoščiš, da boš porabljaj zeleno energijo. Ko si v revni, boš pač uporabljal najcenejšo.

Rekli ste, da bo svet na neki točki propadel. S čim so pomagale, od kje imate upanje? V čem je smisel?

Lovro: Ne razumem vprašanja. Prej ali slej boš umrl. To je to.

Ostali tišina.

KJE BOMO PA DANES SPALI

Emilija Meserko

Študentje so na ulicah. Facebook mi polnijo oglasi mladih, ki se neuspešno borijo z nastalo stanovanjsko krizo. Vsako leto jih je opazno več, saj je sob v študentskih domovih premalo, cene najema rastejo v nebo, mansarda nad starši ni opcija vsakega – pa tudi, marsikomu povzroči več trenj, kot bi jih imel z najemodajalcem in to na današnjem razpuščenem trgu. Študentje smo seveda le ena od ranljivih skupin, stanovanjska problematika se tiče vseh. Četudi je naša pravica do dostopnega stanovanja zapisana v ustavi¹, kaj to pomeni v praksi?

Stanovanjska politika

Oktobra letos je po večletnem stagniranju slovenske stanovanjske politike luč ugledal osnutek novega Stanovanjskega zakona², ki naj bi v veljavo prišel leta 2021. Zakon predvideva povečano gradnjo javnih najemnih stanovanj, aktivno zemljiško politiko, regulacijo nepremičninskega trga in celo prvič definira stanovanjske zadrage (boj številnih iniciativ je končno obrodil sadove). Nov zakon je pomemben korak naprej, pa vendar premalo ambiciozen, da bi počistil dolgoletno pometanje težav pod preprogo.

Povečana gradnja

Osnutek predvideva možnost večjega zadolževanja javnih stanovanjskih skladov in s tem omogoča gradnjo več stanovanj – z ostalimi ukrepi v naslednjih letih okoli 3.000 stanovanj.³ To pa je v primerjavi s trenutnim manjkom 15.000 stanovanj občutno premalo.

Regulacija nepremičninskega trga

Zakon omejuje rast najemnin do 10 % v enem letu, vendar ne več kot za 15 % v treh letih, kar je popolnoma nesorazmerno z vzporedno rastjo povprečne mesečne neto plače, ki se je v zadnjih treh letih dvignila za slabih 9 %.⁴ Obenem pa je že danes situacija nevzdržna, saj najemnina za povprečno stanovanje v velikosti 56 m² v Pomurju in na Notranjskem znaša 28 %, v Ljubljani pa kar 75 % povprečne neto plače. Medtem ko se je v obdobju 1990-1992 najemnina za primerljivo stanovanje gibala med 7 in 9 % povprečne neto plače.⁵

Lokalno

Osnutek zakona je diskriminatoren do manjših občin, saj jih obvezuje k zagotavljanju sredstev za reševanje stanovanjske problematike. Odpira pa nove možnosti pri dostopnosti zemljišč za dostopna stanovanja, saj ponuja prednost nakupa državnemu stanovanjskemu skladu in zadru - gam oz. neprofitnim stanovanjskim organizacijam na območju občine. Sočasno se mi zdi mišljenje stanovanjske problematike nerazdružljivo z vprašanjem mobilnosti, kjer so ukrepi lahko hitrejši. Razdalje so rela - tivne, dostopen in učinkovit javni promet bi razširil željeno območje bi - vanja študentov in zaposlenih.

Kje torej???

Enostavne rešitve žal ni na meniju. Najhitrejše in najboljše rešitve bodo vzkile »bottom up«⁶, tako da ne obupuj nad nastalo situacijo, ampak bodi ti prvi, ki bo uresničil svoje ideje – stanovanjske zadruge, protes - ti, peticije, javne razprave, aktivno državljanstvo – so le nekatere od možnosti ali pa kar nujnosti! Definitivno jih potrebujemo tukaj in zdaj, saj z vsakim izgubljenim letom ustvarjamo večji primanjkljaj. Ne pozabi, da ne gradiš le lastne prihodnosti, ampak si hkrati tudi temelj prihodnjim generacijam. Trenutno stojimo na robu gradbene jame, ki jo že nekaj let napolnjuje voda – kot tisto zadaj za Tobačno. Pa srečno.

¹ 78. člen, Ustava RS

² SZ-2 Dostopno na: <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=10740>

³ Povzetek stanovanjskega zakona (Iniciativa Kje bomo pa jutri spali? v sodelovanju z Ljudje in Danes je nov dan). Dostopno na: <https://www.stanovanjska-kriza.je/Kaj%20pri-na%C5%A1a%20SZ-2.pdf>

⁴ Podatki o povprečni neto plači od 2014 do 2019. Dostopno na: https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/10_Dem_soc__07_trg_dela__10_place__01_07010_place/0701011S.px/table/tableViewLayout2/

⁵ Zadrugator

⁶ Od spodaj navzgor – pristop uvajanja sprememb s strani družbe same

KAJ SE BO JEDLO, KO BODO KMETJE ŠLI V MESTO?

Pogovarjala se je: Zala Zupan

Vedno večja je odtujenosti med vasmi in mesti, ki naj bi bili polni priložnosti in obljub za mlade. Kmetijstvo je zapostavljeno, premalo cenjeno in slabo plačano. Se vprašaš kdaj, ko vidiš sveže sadje in zelenjavo na policah supermarketov, kakšna zgodba je za pridelavo tako poceni in v tako velikih količinah dosegljive hrane? Večina je uvoženega, malo je domačih produktov, saj cena domače hrane ne poplača dela slovenskega kmeta. Smo pripravljeni dati evro ali dva več, da bo naša država bolj samooskrbna in neodvisna od tujih gospodarstev? Smo sposobni spoštovanja tega, kar imamo, ali bomo odvisni od tujega in uvoženega?

Prav tako nihče ne omenja, da ima življenje z naravo prednosti; pridobitev delovnih navad in discipline, delo zunaj pisarn, domača hrana, predanost, mir. V hitrem tempu življenja mnoge mlade zamika umik na podeželje, ali pa si vsaj postavijo kakšno sadiko paradižnika na balkon. Če nam bo uspelo konkurirati tujemu trgu, pa potrebujemo več kot le to.

Marko Firm, predsednika Društva podeželske mladine Litije in Šmartna, ki se ukvarja s povezovanjem in izobraževanjem mladih kmetov, je eden od predstavnikov kmetijske misli, ki (pre)seže lokalno. Z Markom sva sproščeno poklepetala o številnih problemih, s katerimi se dandanes srečujejo (mladi) kmetje, malo o društvu, malo o slamnikih in pa nekaj malega o prihodnosti, ki čaka za vogalom.

Za začetek bi se ti rada zahvalila, da si se odzval na povabilo na intervju, in te prosila, da poveš nekaj malega o sebi: kdo si, kaj počneš v vašem društvu ter s čim se ukvarjaš na tvoji kmetiji?

Sem Marko Firm, prihajam iz Podšentjurja. Doma imamo kmetijo, ukvarjamo pa se s prirejo mleka. Imamo približno 45 krav molznic, vsega skupaj 80-85 glav goveda. Sem še študent, študiram kemijsko inženirstvo, v prostem času pomagam doma na kmetiji.

V društvu sem predsednik, želimo pa povezati mlade s podeželja. Vključeni smo tudi v zvezo Slovenske podeželske mladine, v katero so vključena tudi številna druga društva, zveza je tudi članica Mladinskega sveta Slovenije. Ukvarjamo se z udeleževanjem na raznih dogodkih, v povezavi s kmetijstvom, hodimo na izlete, organiziramo strokovne ekskurzije in predavanja in pa tudi večje dogodke, npr. kmečke igre; tekmovanje v različnih kmečkih opravilih in spretnostih. Organizirane so najprej na lokalnem nivoju, potem pa se med seboj pomerijo še najboljši v državi. Tri leta nazaj smo na državnih Kmečkih igrah tudi zmagali! Po tem je tu tudi kviz Mladi in kmetijstvo. Namenjen je spodbujanju mladih kmetov pod 20 let, da se preko tekmovanja povezujejo in izražajo o kmetijstvu. Vsako leto se tudi udeležimo litijske pustne povelke. Običajno za temo kostumov izberemo aktualno kmetijsko tematiko, letos smo predstavili afero s poljsko govedino. Smo pa tudi zmagali na povorki par let nazaj in sicer z afero z medom, ko so bila najdena prepovedana zdravila v medu.

Je kar pestro dogajanje!

Kot društvo ste zelo aktivni, organizirate različne dogodke in imate pester nabor dejavnosti za mlade.

Kaj misliš, da mlade najbolj pritegne v vašem društvu?

Najbolj jih pritegnejo kmečke igre, kakšne strokovne ekskurzije, pa kaka zanimiva tematika predavanj, drugače pa druženje, da se povezujemo z mladimi iz vse Slovenije.

Katere vrednote najbolj podpirate?

Solidarnost, prijateljstvo, poštenost.

Ali je v vašem društvu kdo, ki ne živi na kmetiji?

Tudi se najde kakšen član, ki ne živi na kmetiji, mu je pa vseč in ga zanima tematika, oziroma mu je blizu ta družba.

Poklic kmeta je v družbi zmeraj manj cenjen. Število slovenskih kmetij se iz leta v leto zmanjšuje, vedno več mladih se seli v mesta, saj je tam več priložnosti in dejavnosti in boljši zaslužek, družinske kmetije pa tako propadajo.

Ali je država s subvencijami naklonjena slovenskim kmetom, ali se ti morda zdi, da bi lahko storila več?

Subvencije niso rešitev za kmetijstvo. To bo vsak kmet povedal, da noče subvencij, da bi raje videl, da bi bile poštene cene pridelkov! Subvencije so evropski način znižanja cen hrane, da je končna cena hrane nižja, da se več kupuje in je večja potrošnja pri ljudeh v mestu. Subvencije niso narejene za kmete, temveč za ostale ljudi.

Kakšna je situacija v Litiji in Šmartnu glede preseljevanja mladih v mesta?

Na večjih kmetijah je tega manj, težava je na odročnih hribovskih kmetijah, veliko mladih se preseljuje v mesta. Stari opuščajo kmetovanje, ker ne morejo več kmetovati. V Litiji in Šmartnu je večina kmetij v hribovitem področju, ki se še hitreje prazni. Je velik problem.

Kako bi lahko mladim približali življenje na podeželju?

Predvsem bi potrebovali urejeno infrastrukturo na podeželju, urejene ceste, organizacijo, vodovod, internet ... torej, da bi osnovna infrastruktura, ki je na voljo v mestu, bila na voljo tudi na podeželju. V teku je tudi projekt, ki bi povsod na podeželju napeljal optiko. Je evropski projekt, ki ga je upeljal slovenski evroposlanec Franc Bogovič. Definitivno pa bi bilo bolj privlačno za mlade, da bi se odločili za kmetovanje, če bi bile višje odkupne cene pridelkov, da bi bil v kmetijstvu boljši zaslužek. Splošno znano je, da veliko denarja v kmetijstvu ni. Kot društvo si želimo to spremeniti in prikazati nove ideje v kmetijstvu. Radi bi spodbudili mlade, da vidijo, kaj vse je možno, da bi se spomnili nekaj novega, inovativnega in s tem dodali dodano vrednost svojemu delu, produktu, svojim izdelkom in pridelkom. Obstaja tudi projekt, ki se poteka v sklopu podeželske mladine, imenuje se mladi inovativni kmet. Izvaja se vsaki dve leti, išče se mladega kmeta z vizijo in kreativno idejo in se mu potem nudi precej dobro podporo s promocijami. Tudi vsi mladi kmetje, ki so bili do sedaj izbrani in nagrajeni, so povedali, da so precej bolj prepoznavni.

Ali so slamniki stereotip?

Dejansko ga veliko ljudi nosi na podeželju. V mestu se sliši stereotipno, na podeželju pa je precej aktualen. Čez dan si na soncu in ni boljšega klobuka kot slamnik, lahek, zračen, najhladnejši klobuk! Nobena ruta ni tako "fajn" kot slamnik.

Trenutno v Sloveniji biva okoli 1000 medvedov in 100 volkov. Zaradi pogostih napadov na rejne živali in tudi ljudi, je ministrstvo predlagalo izredni odstrel volkov in medvedov (200 medvedov in 11 volkov), kar je Slovenijo razdelilo na dve strani; osebe, ki jim volkovi napadajo rejne živali in pa osebe, ki se z odstrelom ne strinjajo. Npr. Društvo za dobrobit živali AniMa je zbralo več kot 13.000 podpisov proti odstrelu. S to peticijo želijo doseči, da bi človek spoštoval naravo in poskusil z medvedom in volkom sobivati. Kakšno je vaše mnenje glede celotne situacije?

Najprej naj grejo pripadniki tega društva bivat v kraje, kjer se ljudje srečujejo z medvedi in volkovi vsakodnevno, da bodo videli, kakšno življenje je to. Se mi zdi, da si bodo hitro premislili glede tega. Do sedaj so videli volkove, medvede in ostale živali za ograjo v živilskem vrtu, kjer so veliko bolj krotke, ker so v ujetništvu. Navajene so ljudi, medtem ko divje zveri iščejo hrano in poskušajo preživeti in bodo iskale najlažje načine, da do tega pridejo. Običajno pripadniki teh društev nimajo nobenih strokovnih znanj, vse je lansirano iz množičnih medijev, kjer je enostransko predstavljen problem. Ni realne slike. Mnenja smo, da morajo strokovnjaki reševati te probleme. Strokovnjaki so povedali, da je populacija medveda in volka prevelika za območje Slovenije, zato prihaja do napadov. Ljudje se ne zavedajo, kakšno škodo naredi volk ali pa medved, če enemu kmetu pobije celo čredo ali pol črede. Črede ne vzgojiš kar tako, da greš po živali nekam na trg in jo kupiš, ampak je večletno, večdesetletno delo kmeta, da je selekcioniral najboljše živali in prišel do čim boljše črede. Na trgu ne boš dobil tako dobre črede, prilagojene na območje, kjer kmetuješ. To ni samo trenutna škoda, par sto evrov, v tej živali so veliko večje številke, kot jih ljudje vidijo.

Na Slovenskem trgu se pojavlja vedno več eko, nešpricane hrane, od zelenjave in sadja, do drugih naravnih pridelkov. Vedno bolj je cenjeno ekološko kmetijstvo, ki pa proizvede manj hrane, semena so dražja, potrebni so številni certifikati, pridelava pa je težja. Ali podpirate ekološko pridelavo, ali zagovarjate konvencionalen način kmetovanja, s katerim proizvedemo več hrane, uporablja pa pesticide, ki so okolju škodljivi. Zakaj?

Zagovarjam oba načina kmetovanja. Seveda, kar se tiče varstva narave, s tega vidika bi bilo definitivno boljše ekološko kmetovanje, vendar le-to ne bo uspelo pridelati dovolj hrane za vse. Potrebno bo tudi konvencio -

nalno kmetijstvo, seveda pa potrebujemo izobražen kader tudi na kmetijah, ki bo znal kmetovati v sožitju z naravo, da bodo imeli čim boljši pridelek, vpliv na okolje pa čim manjši.

Kakšni so načrti vašega društva za prihodnost, kje vidite največje priložnosti na področju kmetijstva v litijsko-šmarskem prostoru?

Za prihodnost našega društva si želimo pridobiti čim več novih članov, pomembno pa je tudi ozaveščanje ljudi in izboljšanje podobe kmeta. Usmerili se bomo tudi v pridobivanje novih idej in znanj za mlade, kar se tiče usmeritve kmetijstva, je potrebno čim bolj navdušiti mlade za kmetovanje, da bodo prevzeli kmetije svojih staršev. Če pa te možnosti nimajo, pa so prav tako zainteresirani za kmetovanje, pa bi jih radi spodbudili, da prevzamejo kakšno zapuščeno kmetijo, ki jih je trenutno veliko. Priporočil bi, da bi se usmerili v panoge, ki omogočajo preživetje, v katerih je perspektiva v kmetijstvu. Radi bi prikazali mladim, da kmetijstvo ni samo govedoreja, ki je najbolj razširjena v tem območju, oziroma tudi na splošno. Imamo več možnosti: od ovčjereje, perutninarstva, pridelava zelenjave, sadjarstva, ki sicer v Litiji sami ni najbolj perspektivno, v hribovitem delu pa ja. Ampak so tudi mladi ljudje, ki se preseljujejo nazaj v naravo, saj iščejo drugačen način življenja.

KAM GRE PODEŽELJE, KO POSTAJA MESTO?

Jasna Sitar

Slovenija je po svojem poselitvenem značaju in načinu življenja pretežno podeželska. Politika policentrizma, ki izvira še iz bivše države Jugoslavije, je povzročila visoko stopnjo poseljenosti slovenskega podeželja, Slovenci pa smo tako ohranili stik z naravo in v veliki meri ohranili kmetije in delno kmečki način življenja. Na podeželju živi 46 % Slovenije, kar je največ izmed vseh držav Evropske unije, zato lahko trdimo, da je politika razvoja podeželja v Sloveniji še kako omembe vredna tematika. To področje trenutno upravlja MKGP, preko programa LEADER, v okolju pa instrumente politike lahko zaznamo predvsem preko delovanja LAS (lokalnih akcijskih skupin – naše območje zastopa LAS Srce Slovenije), ki na lokalnem nivoju upravlja strategijo razvoja podeželja. Gre za pristop upravljanja od »spodaj navzgor«, kar pomeni aktivno vključevanje vseh deležnikov in spodbujanje ter sprejemanje pobud pri načrtovanju od javnosti same.

Stereotipi podeželja

Kaj pa si običajno sploh predstavljamo pod pojmom podeželje? Je to območje pretežno kmetijske pokrajine? Nižji družinski prihodki? Slaba in frastrukturalna opremljenost? Slaba izobrazbena struktura?

Stereotipne predstave za slovensko podeželje večinoma ne držijo, pravzaprav lahko dostikrat trdimo prav nasprotno. Podeželske pokrajine s procesom globalizacije vse bolj prevzema mestni način življenja s posledično boljšim ekonomskih standardom, prestrukturiranje dejavnosti in samega načina življenja. Slednje lahko trdimo tudi za občini Litija in Šmartno pri Litiji, ki sta še vedno podeželski občini, vendar v skladu z omenjenimi procesi doživljata preobrazbo. Ker si želimo, da je ta preobrazba nadzorovana in da se prostor, v katerem bivamo, preobraža čim bolj trajnostno, sta zato pristop in način upravljanja razvoja pod. zelo pomembna. Vsaka podeželska pokrajina ima svoje lastne potenciale, ki jih je potrebno prepoznati in spodbujati, jih uspešno razviti in nadgraditi.

Kakšen je torej razvoj podeželja, ki si ga mladi želimo?

Mladi se dobro zavedamo, da je za naš in obstoj prihodnjih generacij potrebno varovati okolje, da si narave ne moremo podrediti in da je skupno načrtovanje in sodelovanje v prihodnosti nujno. Zavedamo se, da razvoj ne pomeni nujno rast, ekonomska rast lahko razvoj, ki ga želimo, celo ovira.

Prvi odgovor je zato zagotovo okolju prijazen, kar v prevodu pomeni ekološko kmetijstvo, razvoj stabilnih lokalno-gospodarskih krogov, minimalno število dnevnih migracij, recikliranje odpadkov in zmanjšana poraba energije na prebivalca. Ekološko in biodinamično kmetijstvo predstavljata alternativni obliki kmetovanja, ki na okolje vplivata minimalno. Res je, da tak način kmetovanja trenutno ne more zadostiti tržnim zahtevam, kar daje razlog več pomembnosti regionalnim gospodarskim krogom – pridelava, predelave, distribucija in potrošnja glavnih kmetijskih proizvodov v okviru ene regije, kar pomeni odsotnost transportnih storitev in krepitev lokalnih skupnosti in na drugi strani pomembnost povečanja samooskrbe (zelenjavni vrt, domače trgovine na kmetijah z domačimi proizvodi ...).

Naštetim ciljem sledi tudi trenutna politika razvoja podeželja, ki se trudi z manjšimi koraki narediti skupnost močnejšo. Zaradi skupnih razvojnih potreb in pričakovanj, je povezovanje in sodelovanje ključnega pomena, povezani ukrepi na različnih področjih so tisti, ki povzročijo razvoj v skupnosti in jim vsem skupaj povečajo vrednost. Le povezovanje v mreže je lahko tisto, ki krepí lokalno ekonomijo in poenoti strategijo razvoja, to pa se bo v naši podeželski pokrajini odražalo kot celovit in povezan razvoj, ki si ga želimo.

Mladi lahko s svojo neobremenjenostjo preteklih sistemov in načinov dela v lokalno skupnost doprinesemo vse naštetu. Z novimi idejami in inovacijami lahko rešimo marsikatero razvojne težave ali aktiviramo razvojne priložnosti.

Razmislimo torej, kaj si želimo, kaj lahko prispevamo in kje se lahko aktivno udeležujemo, saj gre za našo prihodnost.

VISOKA CENA POCENI MODE

Marta Šporin

Oblačila so nam dostopna kot še nikoli. Kamor koli se obrneš, bling bling, novo, znižano, modno, akcija in gremo, kupimo. Imamo lepo novo majčko za par evrov. Kopičimo nepotrebno kramo in polnimo omare ter Instagram profile, veseli v svojem popolnem malem mehurčku in še popolnejši (pa tako poceni) omari.

Morda smo že korak dlje in skrbimo za naše okolje tako, da kupujemo oblačila, ki imajo v H&M-u zeleno etiketo, tisto, conscious, made from organic cotton. Simpl' k pasulj, tale trajnostna moda. Pa je res rešitev problema?

Kaj sploh je problem hitre mode? Za izdelavo ene majice se porabi 2200 litrov vode, na kupu smeti nekje v Aziji, kjer bo kmalu pristala, pa se razkraja tudi več sto let – zahvaljujoč sintetičnim materialom, ki se v tekstilni industriji vedno več uporabljajo, saj preprosto ne moremo pridelati dovolj naravnih materialov tako hitro, kot se porabljajo. V Sloveniji letno odvržemo 17 tisoč ton oblačil, kupujemo pa jih dvakrat več kot pred 15 leti. Modna industrija je drugi največji onesnaževalec okolja na svetu, pred njo je le naftna, odgovorna je za 20 % odpadnih voda in 10 % izpustov toplogrednih plinov. Cene izdelkov so tako zelo nizke na račun poceni pridelave materialov in delovne sile v državah tretjega sveta. Koliko mislite, da zasluži delavec, da je lahko končni izdelek tako poceni (trgovina pa ima še vedno velik profit)? V povprečju od 1-2 \$ na dan, lahko pa tudi le 0,01 \$ na uro. Delajo v nečloveških razmerah, strpani v majhnih prostorih tudi po 100 ur na teden, med delavci pa se najdejo, žal, tudi otroci. Tako nam je lahko na voljo, namesto dveh kolekcij letno (pomlad-poletje in jesen-zima), sveža, pisana in nova izložba vsakih nekaj tednov in smo vpeti v mentaliteto kupi, obleci, (objavi), odvrzi.

Kaj pa lahko naredimo, da bomo oblečeni bolj trajnostno?

1. KUPUJ MANJ

Najlažji način, da zmanjšamo število odpadkov je, da preprosto nehamo kupovati nepotrebna nova oblačila. Koliko kosov imaš v omari, ki ti niti niso zares všeč, jih nimaš kam obleči, ali pa ti samo ne pristajajo in si jih kupil le, ker so bili znižani? Ali pa da greš v trgovino, ker imaš čas in ti je

dolgčas, nekoga čakaš, trgovina pa je za vogalom? Kupec trgovine skoraj nikoli ne zapusti praznih rok ali brez novega seznama želja. Zato išči nov kos oblačila, ko vidiš, da ga potrebuješ in pojdi v trgovino po točno ta (in samo ta) kos.

2. KUPUJ PRAKTIČNE KOSE, KI SO TI RES VŠEČ

Poznaš tisto, ko imaš polno omaro, a ničesar za obleči? Imam tisto srajčko, ki jo lahko nosim le na visoke hlače, ker mi je kratka, tisto obleko, ki se čisto preveč sveti, da bi jo kdaj dejansko oblekla in tisti kup kavbojk, ki imajo tako nizek in ozek pas, da na plano pritisnejo vse sladice, ki sem jih pojedla od desetega leta naprej in jih lahko nosim samo s širokimi pulloverji. Omara pa polna – zato se naslednjič, ko boš v kabini pomerjal/a oblačila, vprašaj, ali boš to res nosil/a, lahko to kombiniraš s kosi, ki jih že imaš, za kam boš to oblekel/a in najpomembneje, ali ti je res prav.

3. KVALITETA > KVANTITETA

Kupuj manj kosov, ki so bolj kvalitetni. Poceni roba te na koncu vedno stane največ. Če kupiš tri pare kavbojk za 25 € ali ene kavbojke za 75 €, zapraviš isto, a ti bodo kvalitetnejše kavbojke zdržale dlje kot tisti trije pari skupaj. Tako proizvedeš manj odpadkov in še bonus – kvalitetnejša oblačila so praviloma udobnejša in na tebi lepše stojijo.

4. POPRAVI, PREDELAJ, RECIKLIRAJ

Res ne znam šivati. Imamo pa ljudi, ki znajo. Strgan pullover nesi k šivili – ji, preširoke hlače zožaj, dolgo obleko pa skrajšaj in je spet nova, dolgim kavbojkam, ki jih ne nosiš več, odreži hlačnice, pa imaš nove kratke, iz zavese lahko sešiješ vrečo za zelenjavo, bombažno majico pa razreži in z njo briši prah po stanovanju. Preden kos odvržeš, premisli, če ga lahko sam uporabiš za kaj drugega.

5. KUPUJ RABLJENO!

Več kot kupujemo, več se proizvede. A to velja le za nove izdelke, ko pa kupuješ rabljena oblačila, s tem ne večaš količine odpadkov, ravno nasprotno – izdelek, ki bi morda končal na odpadu, izkoristiš do maksimuma. Poleg tega so rabljena oblačila večinoma cenejša, kosi so velikokrat iz različnih sezon in tako je izbira bolj raznolika, možnost, da prideš na pijačo in si oblečen enako kot nekdo za sosednjo mizo, pa občutno manjša. Second hand ali trgovine ponovne uporabe so v porastu. Tudi v Litiji dobimo svojo!

#LIST

PROJEKT, KI BO V LITIJU PRIPELJAL SECOND HAND TRGOVINO!

Erika Horvat

Pred približno dvema letoma se je v našem lokalnem okolju, v Litiji, skupini aktivistk porodila ideja o odprtju second hand trgovine (trgovina ponovne uporabe) v namen ozaveščanja lokalne skupnosti o okoljskih tematikah, spremembi življenjskega stila in vsakdanjih navad v smeri trajnosti, pridobitve novih spretnosti in tehničnih znanj o popravilanju in predelavi oblačil in predmetov, zmanjšanju odpadkov in možnosti osnovnih življenjskih potrebščin po dostopnih cenah: oblačila, osnovno pohištvo, tehnika za kuhinjo, otroška oprema ...

V letošnjem letu pa je ideja uvidela luč sveta v partnerskem projektu Zavoda Knof so.p., društva Lojtra in Kluba litijskih in šmarskih študentov, pod imenom #LIST – Litijski inkubator za skupnost in trajnost, ki je sofinanciran s strani Ministrstva za javno upravo.

Tako se je v mesecu novembru uradno začel 27-mesečni projekt #LIST, ki bo poleg delovanja omenjene trgovine informiral in ozaveščal o tematikah projekta v lokalni skupnosti in širše, usposabljal in povezoval akterje v lokalnem okolju za krepitev kapacitet, razvijal in izvajal programe neformalnega učenja z mladimi in aktivnosti lastnih produktov ter trženja.

Naš namen je z lokalno skupnostjo ustvariti prostor, kjer bomo povzdignili ponovno uporabo na višji nivo, kjer bomo uporabili tehnična znanja in ustvarjalno žilico za popravilo rabljenih izdelkov – obnova rabljenega pohištva, prodaja rabljenih izdelkov, popravilnica rabljenih oblačil – in posledično zmanjšali količino odpadkov, saj se oblačila in predmeti prekmalu zavržejo v današnjem potrošniškem življenjskem stilu.

Potreba po transformaciji življenjskega stila izhaja iz podnebne krize, izkoriščanja poceni delovne sile, onesnaževanju okolja in številnih problemov, s katerimi se danes soočamo kot družba. To transformacijo lahko dosežemo z ozaveščanjem, izobraževanjem ter alternativami izbire, kot

so trgovine ponovne uporabe, uporaba lokalnih storitev in sprememb v navadah lokalne skupnosti.

Tako smo člani projekta #LIST pridno zavijali rokave in skovali načrt programa, ki bo mladim in mladim po srcu iz Litije in okolice nudil izbiro pri svojih potrošniških odločitvah, osveščal o vročih temah trajnosti in nudil možnost pridobitve bistvenih spretnosti za kreacijo lastnega življenjskega sloga s pomočjo unikatnih izdelkov in poljubnih kombinacij.

Misli globalno, deluj lokalno.

NAŠE POSLANSTVO

Poslanstvo našega konzorcija je spodbujati trajnostne odločitve prebivalcev in krepiti zavest o trajnostnemu razvoju skupnosti z namenom spreminjanja življenjskega stila posameznikov. Štiri področja, ki jih naslavljamo so: trajnostna potrošnja, trajnostna pridelava hrane, mladinsko delo in izobraževanje za trajnostni razvoj (razumljeno v najširšem smislu, učenje z globalno dimenzijo, zavedanje o medsebojni povezanosti sveta, o neločljivosti planeta in sobitij, o soodgovornosti za naš skupen planet).

Konzorcij bo v sklopu projekta #LIST – Litijski inkubator za skupnost in trajnost zaposlil štiri osebe. Namen je povezovanje znanja in izkušenj posameznih partnerskih organizacij:

- **KNOF Zavod za kreativni razvoj Posavja, socialno podjetje;**
- **Društvo Lojtra, društvo za osebni in poklicni razvoj mladih;**
- **Klub litijskih in šmarskih študentov;**

za zagon skupnega prostora v skupnosti, ki bo na eni strani Litiji ponudil prvo trgovino s predmeti za ponovno uporabo (prenos dobre prakse Stara šola v Litijo) in na drugi strani prostor usposabljanj na delovnem mestu, priložnosti neformalnega učenja, načrtovanj skupnostnih akcij, kampanj ozaveščanja, okroglih miz ...

Glavni cilji projekta so:

- Vzpostavitev #LIST – Litijski inkubator za skupnost in trajnost.
- Informiranje in obveščanje o tematikah projekta v lokalni skupnosti in širše.
- Usposabljanje in povezovanje akterjev v lokalnem okolju za krepitev kapacitet.

- Razvoj in izvajanje programov neformalnega učenja z mladimi.
- Aktivnosti lastnih produktov in trženje.

#LIST ima za razvoj in nadgradnjo zelo močno podporo v lokalni skupnosti. Enajst pridruženih partnerjev sestavljajo Občina Litija, Mestna skupnost Litija, Razvojni center Srca Slovenije, ZLHT (Regionalno stičišče NVO, deluje pod okriljem Društva za razvoj in varovanje GEOS-a), Osrednja šola Gradec, društvo Sožitje, Knjižnica Litija, ZKMŠ Litija, Komunarno stanovanjsko podjetje Litija in Združenje socialne ekonomije Slovenije. Močno partnerstvo bo omogočilo povezano komuniciranje projekta, širok doseg ciljnih skupin in trajnost projekta tudi po prenehanju financiranja s strani MJU.

Vprašati se je treba, kdo je tukaj zdaj sovražnik.

Če izhajamo iz nasprotij, potem so mladim v prvi vrsti sovražnik stari. Gre za preprost potek odraščanja, doba upornišтва, čas, ko se mladež začne upirati konvencionalizmu, ustaljenim smernicam, vsemu, kar deluje (ampak ne čisto zares), čas, ko se zna v eni sapi zrecitirati vse napake, ki so jih storile predhodnje generacije (beri: starši, učitelji ali pa domači in svetovni politiki), sicer potem ne znaš povedati rešitve, ki bi ustrojila konstruktivni diskurz, veš le, da bi ti (in tudi boš) delal drugače. Ko zanikaš vse, za kar so se borili tvoji starši ali stari starši, ko so tudi oni mislili, da se gre v boljši jutri in še sami niso dojeli, kdaj je njihova revolucionarna liberalna misel o spremembi, kar naenkrat postala del ustroja sveta, ki potrebuje spremembo.

In ko se gleda z lokalnega vidika, se bo sovražnik vedno našel navzgor. Najprej v lokalni oblasti, ki nima urejenih določenih zahtev. Ti iščejo naprej v državi, ki piše slabe zakone in ne dajo dovolj denarja. Država v Evropski uniji, in tako naprej, dokler ne pridemo do pojma »svetov - na politika« ali nečesa podobno neotipljivega, nedostopnega, nekaj, na kar nimaš vpliva in kar je tako daleč in tako veliko, da se je zelo enostavno počutiti zelo majhno in nebogljeno.

In nenazadnje bodo sovražniki vedno tisti, ki se borijo na nasprotni

bojni liniji razmisleka, tisti, ki se borijo zase ali proti tebi, praviloma je to ena in isto. Vsi drugače misleči, ki so zaradi svojega razmisleka (ali pomanjkanja le-tega) prav tako zapacani s krivdo trenutnega stanja. Pa tudi vsi tisti, ki v svoji pasivi čakajo na to, da (mogoče) pride do sprememb, del katerih ne želijo biti, a bodo zadovoljni ali razočarani spremljali in doživljali njihove sadove.

In če lahko sovražnike najdemo marsikje in se proti njimi neomajno in neutrudno borimo, ker je edino to, kar je ostalo od našega smisla v absurdnem svetu, je prav, da si priznamo, da na koncu je sovražnika vedno najti tudi v sebi.

Eden od fenomenov naše generacije mladih je prebujenje mladih po vsem svetu, ki pod vodstvom in zgledom Grete Thunberg začenja boje (z zgornjimi sovražniki) po vsem svetu, ki zanika pasivnost mladih, zanika, da nam je vseeno. Zanika našo neobgljenost in nevednost. In ki s seboj prinaša novega sovražnika – v nas samih. Nekaj, kar nas sili v anksioznost, v negotovost, kaj bo z nami, z našim planetom, kar zabri – suje smisel naše lastne eksistence. S seboj nosi vonj po apokalipsi, po našem izmurtju. S seboj nosi zavedanje o naši kolektivni smrti. O tem, da bo človek izumrl. In najpomembnejše: zavedanje, da smo v tem boju združeni s celim svetom, a tako zelo sami, tako zelo nemočni. Ta pojav počasi dobiva imena, od »eco-anxiety«¹ pa do »eco-angst«, ki samo orišejo duševno stanje mladih. Brez opredelitve o pravici, dolžnosti ali krivici prevzemanja kolektivne zgodovinske krivde na ramena posameznika, na ramena otrok, mladostnikov, na ramena mladih, ki tako rekoč še vstopamo na poligon zgodovinske aktivnosti in smo že primorani sprejeti – in se spopadati s – krivdo v celoti.

Mogoče je čas, da nehamo iskati sovražnike, krivce, nekoga, s katerim se bomo spopadali. Mogoče je čas, da neha padati krivda kot domine do nekoga višje v politiki, kot jojo v odnosu potrošnik – trg. Mogoče je čas, da se neha kazati prste na ljudi, ki jejo meso, ki uporabljajo gel za tuširanje, ki printajo enostransko. To bo mogoče šele, ko bomo dojeli, da smo v tem vsi in vsi skupaj. Da je krivda kolektivna in da bo tudi odgovor nanjo moral biti kolektiven. Da bo tudi ideja naše generacije morala biti radikalna in napredna – da bomo morali za preživetje celotnega človeštva prvič poseči po najbolj skrajnem orožju: spoštovanju in ljubezni do drug drugega, do narave in nenazadnje – do nas samih.

¹Izraz eco anxiety nima še izraza v slovenščini, lahko bi ga prevedli kot ekološka anksioznost. V Ameriškem psihološkem združenju so ga definirali kot kroničen strah pred okoljsko pogubo. Več si lahko prebereš: <https://www.bbc.com/news/uk-england-nottinghamshire-49836830>

#4

2020/2021

PROSTO O SVOBODI

Danijela Sitar

Vprašanje svobode je tako široko, tolikokrat prevprašano, vedno znova obrnjeno in zamenjano ter nenazadnje vsakič znova brez odgovora. Vprašanje svobode je tako klišejsko, da se ga preprosto moramo lotiti tudi v Kompas.

Zelo verjetno se je vprašanje svobode v norem letu 2020 (vsaj enkrat) zastavilo vsem zemljanom. Če se je vprašanje začelo z mejami štirih sten, se odpira preko Atlantika v črn(sk)e scenarije in pljuje v libanonska pristanišča. Suče se okoli celotne zemeljske oble in pristane v naši največji, najbolj skriti intimnosti. Nerazdružljivo povezano z osnovnim dostojanstvom, srečo in izpolnjenostjo.

Ne bomo (samo) filozofski, vprašanje svobode je tako temeljno, da je kakor gradnik vsega, kar poznamo. Krize bodo minile, cepiva bodo iznajdena, spet bomo lahko letali po svetu. Čas bo kot obliž na zevajočo rano pomagal, da bomo spet brezglavo hiteli naprej. In zato vas, dragi bralci, povabim, da točno zdaj pomislite na vsa vprašanja, ki kljub temu, da so vseskozi prisotna in nikdar odgovorjena, niso jalova. So osnova človeškega bivanja. Vaši odgovori bodo načrtali prihodnost.

SMISEL ŽIVLJENJA – SVOBODNA IZBIRA POSAMEZNIKA

Jona Brodar

Predstav o svobodi je toliko, kot je ljudi. Gre za pojem, ki je vsem dobro znan, pa vendar se zdi izmuzljiv, ko ga želimo opisati s svojimi besedami. Svoboda ni statična, ampak je gibljiva, saj je vezana na trenutek, v katerem jo doživljamo, oziroma v katerem se svobodno odločamo.

Filozofija mi je zanimiva. Ima pa tudi zoprno lastnost – ni enostavna. Lansko leto sem v okviru študija imela filozofski predmet (zelo zanimiv, a sicer neuporaben za mojo stroko), ki me je spet spomnil na gimnazijska leta. Takrat sem se prvič srečala z eksistencialnim filozofom, Viktorjem Franklom in njegovim delom *Volja do smisla*.

Za kratek uvod v temo smisla življenja namenjam par besed eksistencializmu v filozofiji.

Eksistencializem je filozofska smer, ki se usmerja v človeka kot posameznika in raziskuje vprašanja njegovega obstoja. Temelj eksistencializma predstavljata enkratnost in omejenost človeškega bivanja, zato ni čudno, da postane ta filozofski nazor prvenstven v času »kriznih« obdobj, na primer vojn, ko se človek počuti odtujenega od sveta, pa tudi od sebe, ko se torej razblini sistem vrednot.

Viktor Frankl je bil nevrolog psihiater¹, utemeljitelj logoterapije in eksistencialne analize, ki se je rodil leta 1905 na Dunaju. Na njegovo delo v polju filozofije je najbolj vplivala lastna

¹ Viktor Frankl je bil utemeljitelj logoterapije (gr. logos – smisel, duh in therapeuen – zdraviti) in eksistencialne psihoanalize ali dopolnjujoče psihologije. Zanima sta ga predvsem človekova svoboda in volja do smisla. Eno njegovih bolj znanih del je tudi *Volja do smisla*, ki je omenjena tudi v tem članku. Več o avtorju, njegovih delih pa na povezavi <http://www2.arnes.si/~sspmkotn/edus/articles/frankl.html>

življenjska izkušnja, saj je bil med 2. svetovno vojno deportiran v koncentracijsko taborišče, kjer je preživel štiri leta; v tem času je izgubil svojo ženo, starše, brata in večino prijateljev.

**SVOBODA JE V NAS
IN SEVA IZ NAS.
POIŠČIMO JO.**

Bistvo njegove teorije je prepričanje, da je človekova prvenstvena motivacijska sila njegovo iskanje smisla. V 20. stoletju se je po mnenju Frankla pojavil eksistencialni vakuum. S tem pojmom Frankl imenuje izgubo smiselnega življenja in navaja razloge, zakaj se posameznik tako počuti.

Frankl poudarja, da smisel ni univerzalen, ampak je edinstven za vsakega posameznika. Ni večen, ampak se spreminja in dneva v dan, iz ure v uro. Vsak človek je edinstven, prav tako pa je edinstveno tudi njegovo življenje, nikogar ne moremo povsem nadomestiti, nihče drug ne more živeti enakega življenja kot nekdo drug. Smisel se človeku kaže v vsaki priložnosti, ki mu jo ponuja življenje, od človeka pa je odvisno, kako bo izbiral v tej priložnosti. Izbira je tista, ki je za vsakega človeka povsem svobodna (tudi jetnik, ki je fizično zaprt in mu je s tem odvzeta svoboda gibanja, ima svobodno izbiro odločanja v vsaki situaciji, v vsaki priložnosti, ki se mu ponuja). Če pa človek ne izbira, potem je ta priložnost, vezana na nek trenutek, čas, situacijo idr., minljiva. Ko se človek ne počuti več svobodno, ko mu nič v življenju ne predstavlja več smisla, mu življenje postane odtujeno. Takrat navadno nastopijo občutki anksioznosti, depresije, v skrajnem primeru pa se tak človek odloči, da svoje življenje konča.

V družbi, kulturi, skupnosti, družini, skratka socialni tvorbi vedno obstaja nenapisan sistem »pravil«, ki ga imenujemo vrednote. Te predstavljajo smernice vsakemu človeku in ki veljajo v njegovi družbi. Človeka omejujejo nenadzorovane svobode, vendar ga s tem tudi varujejo, vrednote pa niso predpisi, ki se jih mora posameznik držati, saj se še vedno v nekem položaju odloča sam. Njegove odločitve so sicer svobodne, vendar pa mora zanje tudi sprejeti odgovornost. Iskanje smisla v vsaki življenjski situaciji/položaju (saj po Franklovi teoriji ni edinstvenega smisla, kot je smisel življenja) omogoča posamezniku občutek smiselnega življenja. Človek je vedno svoboden pri odločanju in izbiranju. Noben posameznik ne želi namerno škoditi sebi, ampak sebi vedno želi le dobro. Pomembno pa je, da je posameznik opremljen z vsemi zmožnostmi, da lahko v vsakem položaju najde smisel.

Človek smisla ne izumlja, ampak ga išče. Ta smisel pa ni večni, vezan je na točno določeno situacijo in točno določen čas, torej je spremenljiv tudi skozi življenje. Posameznik je tisti, ki v določeni situaciji odloča, v tem je svoboden, saj smisel lahko išče ali pa ne. Iskanje smisla zavisi od njegove perspektive na določeno življenjsko situacijo. Frankl pravi, da so smisli, ki jih odkrijemo, zgolj projekcija naše subjektivne perspektive na svet, objektivno pa smisli že obstajajo. Da bi lažje razumeli njegovo razlago, je v svojem delu podal primer: Če v učilnici študentje gledajo skozi okno eno in isto stavbo, potem jo vsak vidi iz svojega sedišča, iz svoje perspektive. Ali bi bili vsaj dve perspektivi enaki? Ne. Ali razlike v perspektivah vsaj malo spremenijo stvarnost stavbe? Ne.

Po njegovi teoriji torej ne obstaja univerzalnega smisla življenja, saj je smisel spremenljiv, vezan pa je tudi na posameznika in na njegovo perspektivo, zato je v neki meri vedno tudi individualen. Frankl omenja tudi bivanjsko praznoto, ki jo povezuje s sodobnim načinom življenja. Trdi, da je bivanjska praznosta posledica izginjajočih vrednot, nastala zaradi obilice različnih občil in informacij, ki nas dnevno okupirajo. Med njimi mora človek odločati. Če izginjajo vrednote, ki s svojimi smernicami predstavljajo človeku varnost odločanja in delovanja, bi bila naloge človeške družbe – vzgoje – uriti ljudi v odločanju/izbiranju. Posameznik mora biti opremljen z vsemi zmožnostmi, da lahko v vsakem položaju najde smisel, saj ga vrednotni sistem hitro spreminjajoče moderne družbe ne more usmerjati. Če pa je posameznik opremljen z iskanjem edinstvenih smislov, potem se lahko ogne bivanjski praznoti, značilni za moderne družbe.

S teorijo Viktorja Frankla se lahko strinjamo ali ne. Tudi to je naša svobodna volja. Če ne drugega, nas opominja, da je svoboda vedno relativna, individualna ter odgovorna. Vsak se kdaj znajde v situaciji, ki se mu zdi povsem nemogoča, odvisna od ostalih/ostalega. Pa vendar nas Frankl s svojo teorijo zbode, da se vprašamo, kaj si želim, kaj lahko jaz storim. Če vemo, da je svoboda naša subjektivna perspektiva objektivnega sveta, potem se tudi lahko dejansko počutimo svobodni. Ljudje svobodo doživljamo vsak zase, kako pa pridemo do tega občutka? Za kaj takega ne obstaja recept, a če se v svojem vsakdanjiku ustavimo in postanemo zares pozorni na naše notranje stanje, smo svobodni že zelo blizu. Svoboda je v nas in seva iz nas. Poiščimo jo.

MATERINSTVO NI UNIVERZALNA ŽELJA VSEH ŽENSK

Erika Horvat

»Ne želim imeti otrok.« Izjava, ki ničkolikokrat zaključí pogovore, sogovorcem pa nariše zmeden izraz na obraz, še posebej takrat, ko jo izgovori ženska.

Družba v izročilu tradicije večtisočletne patriarhalne zgodovine namreč domneva, da si vse ženske želijo roditi otroka in da je to njihova največja izpolnitev. Izkazalo pa se je, da smo današnja generacija žensk pravzaprav prva, ki se sploh odloča, ali si želimo postati matere, oziroma smo prva generacija, ki ima možnost te odločitve.

Danes vloga ženske ni več enaka kot nekoč, posebej v razvitih zahodnih družbah, kjer imamo vse pogoje, da se udeležujemo na več področjih. Postanemo lahko vse, kar še pred nekaj desetletij nismo mogle: od uspešnih poslovnih žensk, znanstvenic, profesionalnih kuharic, voznic javnega transporta do nešteti drugih poklicev. Seveda pa še vedno obstajajo ženske, ki jim te možnosti ne pomenijo nič, saj že od zgodnje mladosti čutijo in vedo, da želijo postati mame in si posledično oblikujejo življenje tako, da bodo lahko čimbolj predano vzgajale otroke. Pridemo do ključnega vprašanja bistva materinstva: ali obstaja pravilna in napačna odločitev?

V poskusu razjasnitve sem intervjuvala 7 žensk: mati z otrokom; mati s 3 otroki; ženski, ki ne želita otrok; tako imenovano novopečeno mamico; samsko žensko, ki si v prihodnosti želi otrok ter homoseksualko, ki si prav tako želi otrok.

Pogovori so pokazali, da se pogledi intervjuvank na materinstvo zelo razlikujejo. Večina jih meni, da bi materinstvo morala biti svobodna izbira ženske, ne glede na leta, vero, državo izvora in

spolno usmerjenost, medtem ko so nekatere izpostavile tudi, da jim materinstvo predstavlja nujno zlo za nadaljevanje naše rase in da tudi če se odločijo za materinstvo, ni potrebno, da donosijo otroka, saj alternativne možnosti prinaša npr. posvojitev in da četudi si ne želijo otroka, da lahko skrb za nekoga drugega, privzgajanje vrednot in zaščito šibkejših uresničujejo skozi drugačno udejstvovanje v življenju in družbi.

**KAKO SVOBODNA
PA JE PRAVZAPRAV
TA IZBIRA, KO
DRUŽBA ŠE VEDNO
PRIČAKUJE, DA SE
BODO ŽENSKÉ
ODLOČILE ZA
MATERINSTVO**

Do svojih odločitev za življenje z otroki in brez so prišle na različne načine. Kot razloge za navajajo: močen materinski nagon in zavestna odločitev, želja po nadaljevanju svojega rodu, želja po vzgoji otroka in pa tudi zaradi prepričanja, da je zakon bolj trden, če se partnerjema rodi otrok. Razlogi proti pa so naslednji: zaradi pomanjkanja želje po materinstvu, potrebi po osebnem raziskovanju in ostalih večplastnih razlogov: skrbi glede finančnega stanja, skrbi o prihodnosti in predpostavka, da je zanje izbira kariere bolj primerna odločitev kot materinstvo.

Večinsko se strinjajo, da imajo pretežno v zahodnem svetu ženske svobodo glede izbire materinstva, kar pa ne velja v manj razvitih deželah. Več intervjuvank je poudarilo, da se delno ne strinjajo z izjavo, da ima ženska svobodo glede materinstva, kot razlog pa so navedle pritisk družbe, najpogosteje najbližjih, in narekovanje verskih ustanov, saj nekatere zapovedujejo, da je ženska primarna funkcija postati mama. Strinjajo se, da je procentualno gledano zelo malo žensk na svetu, ki imajo resnično svobodo glede izbire materinstva.

Kot prednosti materinstva navajajo izpopolnitev otrokovega cilja ter želja v življenju, možnost prenosa znanja, nadaljevanje rodu in prenos vsega, kar si ustvaril v svojem življenju, vzpostavitve večjega socialnega kroga, občutek varnosti, saj je družina praviloma tista, ki bo »ostala skupaj v dobrem in slabem,« manj sebičnosti, ko imaš otroka in se zanj odpoveš nekaterim stvarjem, zato da vidiš njihov nasmešek in ker trdijo, da nikoli ne veš, koliko imaš nekoga lahko rad, dokler nimaš otroka.

Kot morebitne slabosti oziroma argumente proti materinstvu so omenile potencialne finančne probleme, dejstvo, da imaš manj časa zase, lažja selitev, ko si brez otrok, manj skrbi v življenju, večja spontanost in seveda manjša odgovornost. Vzpostavijo pa tudi, da so prednosti in slabosti stvar posameznika in kako gleda nanje.

V naših časih se je izkazalo, da se ženske lahko uresničujejo tudi drugače kot le z materinstvom. Pogosto ostanejo materinstvu blizu skozi poklice, postanejo prostovoljke, humanitarke, predane učiteljice in vzgojiteljice, ali kako drugače sledijo kariernemu klicu, saj materinstvo ni vedno del ženske identitete in najpomembnejša prioriteta v življenju, njihovo življenje brez potomstva pa ni vredno prav nič manj kot življenje izpopolnjene matere. Pomembno pa je, da odločitev, ali ženska želi biti mati ali ne, spoštujemo.

Iz ugotovitve, da ni pravilne in napačne izbire lahko povzamemo trditev, da vse prevečkrat splošno trdimo, da bi vse ženske rade postale matere. Nenazadnje je svoboda izbire imeti otroka ali ne nekaj, kar naj bi proslavljali. Kako svobodna pa je pravzaprav ta izbira, ko družba še vedno pričakuje, da se bodo ženske odločile za materinstvo, pa je vredno razmisleka.

VEČ INTERVJUJUVANK JE Poudarilo, da se delno ne strinjajo z izjavo, da ima ženska svobodo glede materinstva, kot razlog pa so navedle pritisk družbe, najpogostejše najbližjih, in narekovanje verskih ustanov, saj nekatere zapovedujejo, da je ženska primarna funkcija postati mama.

SVOBODNA UMETNOST IN NJEN PRELOM S TRADICIJO ALI KAJ NAREDITI Z BANANO, KI VISI NA ZIDU?

Zala Zupan

Ko slišim pojem (likovna) umetnost, pomislim na izražanje svojega glasu, na kritiko družbe, v katerem nastaja, na dokument svojega časa, ki je nastal v točno določenem času in prostoru. Umetnost je zame upor, krik, izliv, čustvo, elektrika, mir, vznemirjenje. Je to, kar me preplavi, kar lahko začutim s srcem in dušo, kar pusti sled v moji domišljiji in čustvovanju. Je misel, ki ni nastala v meni, skok v glavo nekoga drugega, ranljivost, skrivnost. Je svoboda, igra misli in prostornost domišljije, ki išče vedno nove oblike in stanja in ideje. A to je sodobni koncept umetnosti, ki ga je definiral človek našega časa, še več, to je umetnost zame.

Umetnost pred našim časom

Skozi zgodovino sta se pomen (likovne) umetnosti in njena vloga v družbi spreminjala in se prilagajala potrebam družbe. V antiki, pa tja do 15. stoletja, se je umetnost imenovala techne (grško) ali ars (latinsko), kar je pomenilo, da gre za veščino, ki je morala upoštevati točno določena pravila in predpise, zahtevala pa je poglobljeno znanje, učenja pri mojstrih in leta vaje. Umetnost se je štela pod obrt, delavnice so bile velikokrat družinske, šole umetnosti pa do 16. stoletja niso obstajale, vsaj ne s pedagoško vlogo, ki jo poznamo danes.

Umetniška dela so v veliki meri nastajala po naročilu višjih razredov družbe, ki so določali vsebino in obliko umetniškega dela, in to ne spontano, saj prosti trg ni obstajal, za katerega bi

lahko umetniki delali vnaprej. Razlog za to se je skrival v težki dostopnosti, visoki ceni materiala in zahtevnosti dela, za katerega ni zagotovljeno, da bo pokrilo stroške izdelave, kaj šele zagotovilo zaslužek. Umetniki so se torej morali podrediti željam svojih naročnikov, če so želeli dobiti delo. Vsebina je bila v večini omejena na sakralno (prizori iz Biblije), saj je bila Cerkev v tistem času pomemben naročnik, in pa posvetne teme: mitologija, prizori lova, upodobitve praznovanj, živalski in rastlinski simboli, portreti pomembnih oseb: cerkvenih dostojanstvenikov, plemičev, vladarjev. Likovna umetnost je slavila oblast in jo promovirala, tu ni bilo prostora za svobodomiselnost in kritična mnenja, temveč le za pomp, mogočnost, bogastvo in opravičevanje legitimnosti kralja kot potomca pomembnih zgodovinskih oseb ali celo bogov. Krajine in žanrov (kmečki prizori ali pa prizori iz vsakdanjega življenja nižjih razredov) je bilo zelo malo, omejeno na ozadje in v večini za naročnika nepomembno. Produkcija umetnosti ni bila svobodna, temveč usmerjena v všečnost naročniku, ne pa v spreminjanje družbenih razmer, izražanje svojih misli ali refleksijo okolice. Tovrstna promocijska umetnost (seveda so zmeraj in povsod izjeme) je kraljevala Evropi do začetka 16. stoletja, ko se je takrat Nizozemska, razdrobljena na male mestne državnice, uprla španski nadvladi, sprožila 80-letno vojno in s tem družbene spremembe, ki so vplivale tudi na dojemanje umetnosti. Nizozemska (podoben primer v Evropi so bile tudi Benetke) je bila zelo bogata zaradi povezave z Ameriko prek pristanišča v Amsterdamu in ker so imeli dovolj španske oblasti in davkov, ki so jim zasegali premoženje in onemogočali razvoj, so se uprli in ustanovili mestne straže, v katere so se lahko včlanili tudi možje iz nižjih družbenih razredov, predvsem meščani. To pa je vplivalo tudi na umetnost, saj je naročnik postal človek srednjega razreda, ki je videl svet drugače kot evropski vladarji. Zaradi bogastva, ki ga je prinesla trgovina, si je slikarska dela lahko privoščil skoraj vsak. Nastajalo je več upodobitev vsakdanjega življenja, tako meščanskega kot vaškega, pa upodobitve narave, mest, obredov in praznovanj ljudstva, kritike negativnih dejanj in razvrata, gostilniški prizori. Ob povečanju povpraševanja se vzpostavil tudi umetnostni trg in obrtniki-umetniki so slike izdelovali vnaprej. Še vedno so poskušali biti všečni večini populacije in se jih je veliko specializiralo za točno določene prizore, npr. marine, portrete,

**TISTI, KI PA JE
BANANO
POJEDEL, PA JE
REKEL, DA JE
PRAV OKUSNA.
MENDA ŽE VE,
O ČEM
GOVORI.**

krajine, a je umetnost vseeno postala vsebinsko širša in posledično tudi oblikovno, saj se je meščanom bolj blizu zdel realizem, ki so ga živeli, kot pa idealistično upodobljeno življenje oddaljenih oblastnikov.

Ta primer dobro oriše, kako je konflikt vplival na dojemanje in vlogo umetnosti v družbi. Umetnost je postala svobodnejša, bolj dostopna in kljub temu, da je še vedno sledila družbenim normam, je iskala nove rešitve, nove vsebine in celo nove naročnike. Iz tega lahko pridem do preprostega sklepa, da je umetnost svobodnejša in bolj raznolika, če je svoboden posameznik, ki jo ustvarja.

Kaj pa to pomeni v naši sodobni družbi? V kateri je človek (v večini pogledov) svobodnejši, kot je bil kadar koli?

Avantgarda

Za današnje dojemanje in ustvarjanje je pomemben še en prelom in konflikt s tradicijo: avantgarda. Umetniki niso bili več zadovoljni s tradicionalno in konvencionalno umetnostjo, ki je zapovedovala, kaj je lepo, etično in pravilno upodabljati. Odtrgali so se od starih slogov in dali prednost inovativnosti, eksperimentiranju z vsebinami in oblikami in pustolovsko zakorakali v novo ero umetnosti. Pomemben del avantgarde je bil antagonizem; nasprotovanje dotedanji umetnosti in nihilistično prepričanje, da je tradicionalna umetnost "umrla", zato so iskali nove načine izražanja. Na prelomu 19. stoletja v 20. stoletje, so se razvila številna gibanja, kot so npr. ekspresionizem, futurizem, kubizem, nadrealizem ...

Avantgarda je bila izjemnega pomena, saj postavlja pod vprašaj celoten umetniški kanon (najboljša in najbolj cenjena dela do tedanjega časa) in nas vabi, da začnemo razmišljati o sestavini, ki naredi neko delo umetniško. Da se lotimo iskanja razlik med umetnostjo in ne-umetnostjo, kršiti dosedanja pravila in si postavljati vprašanje: zakaj je eno umetnost in drugo ni? Zakaj je lončarstvo obrt, slikanje pa umetnost? Na čem temeljijo naše teorije o umetnosti, kako togi smo in kaj bi se zgodilo, če omejitev ne bi poznali? Kaj če združimo nekaj do sedaj nezdržljivega, grozljivega, ostudnega, nepomembnega, banalnega, prepovedanega ...

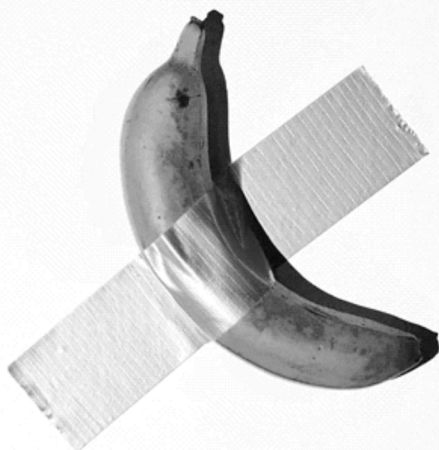
In tako je Marcel Duchamp postavil pisoar v galerijo in ga poimenoval »Fontana«. Da bi izzival in provociral. Da bi pokazal

sredinca vsem samooklicanim umetnikom in teoretikom, ki postavljajo pravila. Da bi spekel umetnost na žaru. Nove povezave med pojmi, ki jih je vzpostavila avantgarda, so omogočale razvoj drugačne umetnosti, osvoboditev preprek pri domišljiji in razmišljanju. Duchamp je zanimal umetnost. In tudi anti-umetnost je del umetnosti. In to je bila, za tisti čas, revolucionarna misel.

Umetnostni konflikt danes

To je bilo leta 1917. Lani je italijanski umetnik Maurizio Cattelan šokiral umetnostni svet tako, da je prilepil banana na zid in prodal idejo za 120.000 evrov. Ideja je doživela neverjeten odziv javnosti, požela tako zgražanje kot navdušenje nad njegovo genialnostjo in banalnostjo storjenega. Seveda je za izdelkom teorija konceptualizma, ki se jo je navzel tudi Duchamp, ki se osredotoča na idejo samo in manj na izvedbo, za tem pa se skriva razkroj vseh dosedanjih pravil umetnosti in posmehovanje človeški naravi, ki v vsem išče nek globlji smisel. Če bi Cattelan to storil, preden je Duchamp postavil svojo Fontano v galerijo, kot eden izmed pionirjev konceptualizma, bi se tudi meni zdelo škandalozno uporniško in izvirno. Sedaj pa je ta banana zame le še ena v množici del z istim sporočilom, če si znan ali bogat, lahko počneš kar koli. In tako je se je Italijan »prišlepal« z banano na fontano, Duchamp pa se obrača v grobu.

A to je le moje mnenje. Tisti, ki pa je banano pojedel, pa je rekel, da je prav okusna. Menda že ve, o čem govori.

KJE ŽIVIMO IN KJE HOČEMO ŽIVETI?

Vid Tilia

Ko človek sliši besedo Evropa, lahko pomisli na številne opredelitve. Besedo lahko povežemo preprosto s kontinentom, ali pa z Evropsko unijo, ki se razteza čez velik del evropske celine in nekako »narekuje« politično dogajanje zadnjih trideset let. Lahko pa človek pomisli tudi na drugačno Evropo - kot prostor z določeno zgodovino, kulturo in vero. Predvsem zgodovina je vplivala na razvoj političnega in kulturnega dogajanja v Evropi, ki se odraža še danes. V antiki je del Evrope doživel uspeh in prevlado v vojaškem ter kulturnem smislu in s tem »začrtal« tudi kasnejše dogajanje na tem prosotru. Predvsem krščanstvo je dalo Evropi značilne vrednote in kulturo, ki je še danes pomembna v življenju nekaterih ljudi. Tudi politične institucije iz obdobja antike so pogosto navdihovale in spodbujale spremembe v političnem dogajanju v Evropi.

Za današnji položaj Evrope sta ključnega pomena predvsem zadnji dve stoletji zgodovinskega razvoja v tem prostoru. Prvo veliko spremembno na vseh področjih človekovega življenja sta naredili francoska in industrijska revolucija. Sprememba načina razmišljanja in načina organizacije dela je vplivala na ljudi, ki so se začeli bolj politično udeleževati, kar je počasi pripeljalo do porušitve starega političnega reda in sočasno tudi prevedla do sprememb v vsakdanjem življenju ljudi. V tem času so v Evropo začeli množično prihajati številni izdelki z drugih celin, ki so jih evropske države kolonizirale. V 19. stoletju se je začel proces, ki traja še danes in odraža razmišljanje tako politične elite, kakor tudi državljanov evropskih držav, ki zadnjih nekaj desetletij na volitvah aktivno soustvarjajo politiko. Gre za nekakšno »prilaščanje« pravice o odločanju, kaj je prav in kaj ne. Evropske kolonialne velesile so na prelomu

devetnajstega v 20. stoletje vzpostavile krute režime predvsem v afriških kolonijah, začrtale neživiljenjske meje držav in se pogosto okoristile z njihovimi naravnimi bogastvi. To je bil čas boja za politične spremembne v Evropi, ko so se prebujale želje po emancipaciji žensk, splošni volilni pravici in uzakonitvi splošnih socialnih pravic. V tem času pa je le malo ljudi videlo, kakšne krivice države s svojo agresivno politiko povzročajo zunaj Evrope. In ravno to se dogaja še dandanes.

Čeprav naj bi Evropo združevale vrednote, pravice in enakopravnost njenih prebivalcev, temu ni vedno tako. Evropejci imamo dvojno moralo, eno za neko dogajanje daleč od nas in v drugo, ko »nevarnost«³ preti na meji te iste Evrope. Evropski ideali o človekovih pravicah se pozabijo, ko države vojaško posredujejo pod pretvezo odstavitve diktatorejv (npr. Sadama Huseina, M. Gaddafija), hkrati pa sodelujejo z voditelji držav, kjer so človekove pravice največkrat grobo kršene. Takšen primer so evropski politiki, ki nastopajo kot nekakšne vodje svobodnega sveta in solidarnosti ter varuhi vseh pravic, ki jih moderni človek lahko ima. A vendar, ko so v igri gospodarski motivi, politika EU ne pozna svojih ustanovnih načel. Takšen občutek me vedno znova prevzame ob pogledu na državne obiske saudskega kralja Salmana (v zadnjem času večkrat prestolonaslednika Mohameda bin Salmana), katerega država je pomemben strateški in gospodarski partner EU in ZDA na Bližnjem vzhodu, kljub temu, da izvaja represijo v vseh možnih oblikah (tudi z javnim obglavljanjem).

Čedalje pogostejše lahko dobimo občutek, da so življenja Evropejcev več vredna kot življenja drugih prebivlancev širom sveta. Ko je Islamska država izvajala usmrčitve, katerih žrtve so bili Evropejci oz. belci, je bilo evropsko prebivalstvo zgroženo in zaskrbljeno, hkrati pa se je izvajalo veliko bolj okrutno nasilje nad Jazidi, Kurdi, Iračani ter drugimi narodi oz. etničnimi skupinami. Pa vendar so te ljudje deležni zelo skromne empatije in medijske pozornosti. V teh primerih tudi ne pomislimo na posledice, za katere je posredno kriva EU. V dogajanje na Bližnjem vzhodu in Libiji bi morala EU odločno posredovati in ne sklepati kratkotrajnih kompromisov zadrževanja beguncev in zapirati meje, da o prekupčevanju z orožjem in gmotnem okoriščanju sploh ne nadaljujemo. V teh primerih se kaže, kako zares ideja o brezmejni Evropi, kjer lahko prosto prehajajo ljudje, storitve, blago in seveda kapital, res obstaja in deluje. In mi molčimo.

Treba je poudariti, da so bile ideje o mirnem reševanju sporov v Evropi odlična ideja, ki je bila na tem prostoru še kako potrebna po dveh svetovnih vojnah. Sama ideja o združení Evropi je navduševala še nekaj let nazaj, vendar je težava v tem, da ne vemo čisto zagotovo, če je ta želja sploh resnična, kar lahko povežemo tudi z vrednotami, iz katerih ta ideja izhaja. Dogodki povezani z evropsko politiko v 90. letih 20. stoletja, kot npr. genocid v Ruandi in vojne na Balkanu, so močno zmanjšali zaupanje v močne, demokratične in seveda vodilne evropske države. To ni bil zgolj slučaj, saj so se podobne zgodbe ponavljajo vse do danes (Afganistan, Irak, Sirija, Libija ...). Evropske države si jemljejo pravico moralnega sodnika, kadar gre za dogajanje izven Evrope. Politična kriza v Kataloniji je dobro pokazala nepripravljenost katere koli ugledne evropske države, da bi se izpostavila in obsodila nasilje. Vprašanje je, kako bi se odzvale evropske države v primeru, če bi se podobno zgodilo kje drugje izven meja EU?

Vse le ni tako črno. Dejstvo je, da je življenjski standard evropskih držav med boljšimi v svetu. S tehnološkim napredkom rešujemo številne probleme modernega sveta. Skeptičnost je usmerjena predvsem v socialno življenje, civilizacijske norme in vrednote evropskega človeka, ki so večkrat samo izrečene in obrabljene floskule. Kljub temu, da sebe vidimo kot strpne in dojemajoče ljudi, ki so se veliko naučili iz krvave evropske zgodovine, zaznamovane s totalitarizmi, genocidi in vojnami, temu ni vedno tako. Zadnjih nekaj let smo v Evropi priča »novemu« vzponu skrajnih skupin, sovraštva in vsesplošne porušitve vrednot evropskega življenja, ki je še pred leti veljal za svetovni ideal, pri tem pa še posebej izstopa svoboda govora. Pregoni novinarjev in političnih aktivistov so postali že skoraj stalnica. Julian Assange je preganjan že več kot desetletje zaradi izdaje dokumentov, s pomočjo katerih bi lahko marsikatero članico zveze NATO obtožili vojnih zločinov. Čeprav velja svoboda govora za neomejeno pravico in da v državah »svobodne« Evrope vse poteka navidezno transparentno in v skladu z zakoni, je veliko stvari, ki morajo ostati skrite pred očmi javnosti.

Evropske države si prevečkrat zapišejo stvari, ki jih niso sposobne, oziroma si jih ne želijo uresničevati. Takšen primer je schengensko območje, ki se je ob večjem migracijskem valu takoj porušil in na mejah nacionalnih držav zopet stoji vojska in policija.

Evropa v svetu pomeni nekakšen ideal, kjer lahko človek v miru študira, dela in živi. Takšen občutek dajejo tudi ljudje z drugih celin, ki jih srečamo v Sloveniji oziroma na obisku v njihovih državah. Takšen občutek dajejo izjave politikov in urejenost zakonov, ki pa večkrat ostajajo le na papirju ... Zato naj pomislek, kam gre ideja o miroljubni in strpni Evropi, idealni ali idealizirani, vodi v temeljit razmislek vseh, predvsem pa mladih Evropejcev.

STARI TURISTI V NOVI REALNOSTI

Ema Vavtar

Turizem je ena izmed gospodarskih panog, ki je bila (in bo) zaradi epidemije Covida-19 izrazito zaznamovana. Zaradi negotovih razmer tik pred poletno sezono na severni polobli, je bila ta precej drugačna od preteklih let – z omejenimi letalski prevozi, bolj zaprtimi mejami, morebitno karanteno po vrnitvi iz tujine, nošenjem maske in ostalimi varnostnimi ukrepi. Poudarek se zato bolj polaga v turizem znotraj države in na bližnje tuje trge, kar naj bi zapolnilo praznino v odsotnosti tujih turistov in je močno prisoten tudi v Sloveniji.

**DA SE VPRAŠAMO,
KATERI DELI TURIZMA
SO VREDNI
REŠEVANJA. LETO
2020 JE KOT
NAROČENO ZA
PREVREDNOTENJE
VSAJ DOLOČENIH
NAVAD NAS KOT
TURISTOV, ČASI KRIZE
ZA SABO VEDNO
ZNOVA PRINESEJO
TUDI PRILOŽNOSTI.**

Pogosto slišimo frazo: »Ko bi se le lahko vrnili nazaj v 'normalne' čase pred letom 2020 in pandemijo koronavirusa, oživili turizem nazaj ...« ... in Instagram profili bi ponovno blesteli v fotografijah eksotičnih krajev ter ostalih destinacij bolj ali manj množičnega turizma, priljubljenih v poletnih mesecih leta. Morda nam ob vseh neprijetnih skrbah, nesigurnostjo, ki jo je virus vnesel v naša življenja, odpira tudi vprašanje, kaj sploh je »normalno« in ali želimo po najhitrejši možni poti nazaj v svet množičnega, površinskega turizma, ali se poraja prostor, v katerem lahko redefiniramo naše navade kot turisti. Da se

vprašamo, kateri deli turizma so vredni reševanja. Leto 2020 je kot naročeno za prevrednotenje vsaj določenih navad nas kot turistov, časi krize za sabo vedno znova prinesejo tudi priložnosti. Ponuja se možnost spoznavanja manj znanih kotičkov Slovenije, ki se jih sicer ne bi lotili, tudi na okolju prijaznejši, bolj aktiven način. V ospredje prihajajo pobude in iniciative glede prihodnosti turizma v Sloveniji in svetu, ena izmed njih je tudi akcija #TourismFromZero, ki jo lahko tudi sam soustvarjaš – deliš bodisi svoje izkušnje, izzive, predlagaš ideje, rešitve za turizem v prihodnosti, če želiš izvedeti več o slovenskem turizmu, lahko prisluhneš TourismFromZero podcastu, ali na primer podcastu NaPOTki, ki te seznani z atrakcijami posameznih regij znotraj naše države.

Slovenija z atributi zelene, butične in danes vse pomembnejšega vidika varne destinacije, ponuja še neizkoriščene potencialne. Nikakor ne le tranzitne postaje do hrvaškega morja s turizmom zgolj na obali, v prestolnici in na Bledu; česar se moramo v prvi vrsti zavedati in znati ceniti prav njeni prebivalci.

.

CEPITI ALI NE CEPITI – TO JE TU VPRAŠANJE

Neža Murn

Do kam seže svoboda posameznika? Pogosto pravimo, da se svoboda posameznika konča, ko se začne svoboda nekoga drugega. Danes, v modernem svetu, pravimo, da smo sedaj pa res svobodni in ko pogledam nekaj stoletij ali pa še veliko manj nazaj, hitro ugotovim, da bo že držalo, nihče ti ne zapoveduje, kakšen bo tvoj poklic, kdo bo tvoj partner, katera bo tvoja vera in še bi lahko naštevali. Naše življenje je nepopisan list papirja, na katerem vsak lahko ustvari svojo zgodbo, brez omejitev ... no, skoraj. Še vedno pa tu in tam naletimo na kaj, kjer nimamo povsem svobodne odločitve in ena takih je obvezno cepljenje. Leto pa je v času koronakrize postalo še bolj aktualno in ne moremo, da nam ne bi ušel pomislek, da bomo zelo verjetno ravno mi generacija, ki bo dokončno določila potek zgodovinskega dogajanja glede odločitve cepljenja.

Verjetno vam je znan podatek, da v Sloveniji Zakon o nalezljivih boleznih odreja obvezno cepljenje za otroke proti hemofilusu influence b, davici, tetanusu, oslovskemu kašlju, otroški paralizi, ošpicam, mumpsu, rdečkam in hepatitisu B, poleg tega pa je cepljenje obvezno v primeru posebnih epidemioloških razlogov še proti drugim nalezljivim boleznim. V primeru necepljenja otrok po programu zakon odreja kazen. Kje je torej tu pravica o samostojnem odločanju o zdravljenju, o katerem govori Zakon o pacientovih pravicah?¹ *

Danes se vse več ljudi sprašuje, ali nam je z obveznim cepljenjem kratena svoboda, predvsem zaradi dvoma v varnost in učinkovitost cepiv. Dostop do takšnih in drugačnih informacij

¹ 5. člen zakona o pacientovih pravicah pravi, da ima pacient pravico do samostojnega odločanja o zdravljenju in upoštevanja vnaprej izražene volje, kar bi pomenilo, da tudi v cepljenje nikogar ne moremo prisiliti, če se s tem ne strinja in potemtakem si je ta zakon v nasprotju z Zakonom o nalezljivih boleznih.

na internetu je (pre)lahek in človek hitro naleti na precej prepričljive teorije zarot, kjer vlogo zlobnežev odigrajo farmacevtska podjetja ali pa na čustvene izpovedi mamice, katere 3-mesečni sin je postal popolnoma drug človek po cepljenju. Če pustimo te zgodbe ob strani, še vedno obstaja dejstvo, da ko pride do cepljenja, nismo popolnoma svobodni, čeprav verjetno vsi poznamo koga, ki se je izognil tudi cepljenju. Spretno napisani zakoni nam omogočajo, da kljub vsemu starši svojih otrok pod prisilo ne potrebujejo cepiti, v skrajnem primeru pa jih neupoštevanje zakona stane nekaj sto evrov kazni, kar pa tudi ni veliko za voljo otrokovega zdravja. Kaj pa svoboda tistih, ki se želijo cepiti in se iz takšnih in drugačnih razlogov ne morejo? Čigava svoboda je tu pomembnejša?

Tu srečamo pojem »čredna imunost«, to je tisto, kar ščiti te dotične posameznike, ko je precepljenost dovolj visoka in mikrobi ne krožijo med nami, na ta način so zaščiteni tudi necepljeni, tudi njim je torej omogočeno svobodno gibanje po svetu, brez strahu, da jih za vogalom čaka virus, ki jih bo priklenil na posteljo, ali še huje, pokončal – danes si težko predstavljamo, ampak pred iznajdbo cepiv so ljudje, predvsem otroci, množično umirali za boleznimi, katerih danes zaradi cepiv sploh ne poznamo več – nekaj torej le je na učinkovitosti. Morda nam ravno nepoznavanje teh boleznih začenja ideje o tem, da cepljenje ni potrebno, medtem ko materi iz 18. stoletja, katere otrok je bil eden izmed 400 tisoč umrlih za črnimi kozami, verjetno ne bi rabili dvakrat vprašati, ali želi cepiti svojega novorojenca. Prav sedaj je človeštvo doletela situacija, v kateri se vsaj približno lahko poistovetimo s časi, ko ni bilo takšne zaščite pred boleznimi.

Covid-19 vsakemu ponudi priložnost za razmislek o tem, ali ne bi bilo super, če bi imeli nekaj, s čimer bi se lahko vrnili v normalno stanje, kljub temu, da gre za mnogo manj smrtonosno bolezen od vseh teh, proti katerim se moramo pod »prisilo« cepiti. Morda je sedaj čas, da si predstavljamo, kako bi bilo, če bi poleg Sars-Cov-2 imeli še epidemijo ošpic in še katere druge bolezni, ki se jih da preprečiti s cepljenjem, in morda se ob tem skriva odgovor na vprašanje, ali bi moralo biti cepljenje svobodna odločitev, kajti v takšnem svetu bi težko kdo svobodno hodil naokoli, že en virus je namreč dovolj, da nam omejijo svobodo gibanja na občinske meje ali pa štiri stene našega stanovanja.

Cepljenje je torej nujno potrebno, seveda pa je potreben tudi dvom, brez dvomljivcev bi verjetno še vedno živeli v prepričanju,

da je zemlja ravna in da čarovnice zares obstajajo, vendar pa mora biti ta dvom utemeljen. Ravno znanstveniki so tisti, ki so v preteklosti razbijali mite o življenju, zato je preprosto treba verjeti v dokaze o smiselnosti uporabe cepiv, saj velika večina strokovnjakov cepljenje zagovarja, resnih dokazov o škodljivosti le-tega pa ni. Dokler veljajo takšna prepričanja in spoznanja, je najverjetneje (ne)svoboda posameznika o odločanju o svojem telesu nujna žrtev v luči višjega dobrega, v luči boja človeštva proti škodljivim mikrobom. Le z vztrajnostjo in stremenjem k istemu cilju v celotnem svetu uspemo ponoviti zgodbo črnih koz na kakem drugem patogenu, meje našega svobodnega gibanja pa bodo ostale odprte. Torej, človeštvo. Nas je kaj izučilo?

MLADE V KARANTENO ALI

»MLADIM JE VSEENO, KAJ BO Z DRUGIMI. MLADIM GRE SAMO ZA BIVANJE V NASLADI.« ŠKOF PETER ŠTUMPF

Danijela Sitar

Če bi še kako leto nazaj poziv »mlade v karanteno« zvenel kot družbenokritičen ironičen slogan kake rock skupine, je v sredini avgusta 2020 postal točka dnevnega reda sestanka direktorja NIJZ-ja Kreka z direktorjem hrvaškega zavoda za javno zdravje Krunoslavom Capakom¹. Mladi, ki naj bi številne okužbe vnesli iz kraja Zrće na otoku Pag, ki slovi po divjem nočnem življenju, so kar naenkrat zamenjali marčevske italijanske smučarje in postali krivec št. 1 za vnos koronavirusa. Stvar je šla tako daleč, da so strokovnjaki zelo resno razmišljali o uvedbi karantene za osebe, stare med 15 in 35 let. Verjetno so nato le pomislili na diskriminatornost in spornost take karantene, ali pa je šlo seveda le za šov za javnost, ki krivca pač mora imeti, saj so predlog umaknili. Zapiranje teh spornih barov, kjer naj bi pohujšanje mladi zganjali, pa je obljubljal le Kacin, Hrvati o tem niso nič vedeli, Božinović, vodja štaba civilne zaščite na Hrvaškem, pa je pritrdil, da je vsem v interesu, da bari ostajajo odprti.² Mnenje, kako zares mladi so obiskovalci nočnih barov, naj si vsak ustvari sam. Pa vendar: ko je bila sporna karantenska napoved za mlade umaknjena in je doletela vse počitnikovalce, tudi tiste, starejše od 35 let, ki odgovorno in vestno skrbijo za upoštevanje vseh preventivnih ukrepov, se izogibajo barom, kavicam in celotedensko zalogo hrane pripeljejo iz čistega slovenskega Lidla, pa se je mladinski karantenski šov nadaljeval. Mladi so bili namreč bolj nadzorovani s strani inšpekcije, in kot je dejala zdravstvena inšpektorica Deana Potza, so večjo pozornost posvečali starostni skupini od 15 do 35 let z argumentom, ker se »predvideva, da so

bolj izpostavljeni rizičnemu vedenju, ni pa to nujno.«³ Ko so ugotovili, da je stvar le šla predaleč, so morali (z zadržkom) priznati, da »če so na začetku vnesene okužbe iz Hrvaške povezane predvsem z mlajšimi, po besedah državne sekretarke na ministrstvu za zdravje Tine Bregant žal v zadnjem času s Hrvaške prihajajo okuženi, ki so se zadrževali samo v svojih apartmajih in niso bili na zabavah.«⁴

Krize brez krivca pa pač ne more biti, to je menda že jasno. Ker bi to skoraj postali verniki z Brezij⁵, pa je hud (proti)udarec zadal murskosoboški škof Peter Štumpf. Po njegovem mnenju je današnji mladini le za naslado, za užitek. Je neodgovorna, nevzgojena in neetična. Ali z njegovimi besedami: »Dosti ljudi, med njimi sedaj največ mladih, se vrača iz zabaviščnih krajev, okuženih s koronavirusom. Raje okuženi, kot pa prikrajšani naslade. Ni pomembno, kako bo s šolo, kako bo šlo življenje naprej. Naslada mora biti. Inšpektorji se spravljajo na Brezje zaradi prisotnosti večjega števila ljudi ob prazniku Marijinega vnebovzvetja, ne gredo pa na kraje množičnega 'žuriranja', protestiranja in podobnih reči in tam naredijo red.«⁶ O nasladi očitno škof Štumpf ve veliko, da ima o njen toliko povedati.

Da ne gre zagovor brezglavemu in neodgovornemu žuriranju, je menda jasno. V teh časih se moramo ne glede na starost, (ne)kritičnost skupine, spol, stan ali stanje na računu, vsi obnašati karseda odgovorno in preventivno. Občutek za odgovornost pa ima le malo s starostjo. Izpostaviti je treba, da je takšen mačehovski, skoraj zaničevalen odnos do mladih vreden obsojanja. Posploševanje, diskriminacija in sovražna nastrojenost brez dokazov, tudi ali še posebej v medijih, ima lahko daljnosežnejše posledice, kot je sprva videti.

V časih, ko je izvor vsega zla poleg mladosti še kultura in vsa zabava nasploh, celo šport, ko vsi, tudi najbližji sosedje postajajo čedalje bolj nestrpni in netolerantni v še večjem prepričanju, da z vso pravico razganjajo mladež in tako delajo dobro, je nujno izpostaviti par stvari.

Na primer, da je samomorilnost med prvimi tremi vzroki umrljivosti med mladimi. Količnik samomorov pri mladih se viša, v primerjavi s količnikom pri starejših, ki je sicer višji, a je trend zadnjih let padajoč. Po starih, predkoronskih podatkih, vsako leto v Sloveniji izvrši samomor okrog 20 mladostnikov, med katerimi je število fantov skoraj štirikrat večje od števila deklet. Med mladimi je 31,1 % fantov in 45,1% deklet že

razmišljalo o samomoru, 6,8 % fantov in 13,5 % deklet v starosti od 14 do 19 let pa je poročalo o tem, da so samomor že poskušali izvesti.⁷

Da se dobra socialna integracija, se pravi vključevanje v različne pristočasne aktivnosti, šteje kot pomemben dejavnik okolja pri zmanjševanju samomorilnosti. Da je stik z drugimi bistven za ohranjanje psihičnega zdravja in stika z realnostjo. Strokovnjaki že opozarjajo na negativen vpliv Covid-19 krize na psihološko stanje celotne družbe⁸, še posebej ranljivih skupin. Kamor spadajo mladi. Ti isti mladi, ki jih čaka negotova prihodnost šole in službe. Še leto nazaj obremenjeni (le) s prihajajočimi ekološkimi katastrofami, danes ne vejo niti, kaj jih čaka jutri. In ali jih jutri čaka.

In zato brezglavo črnjenje mladine kot izvor vsega zla ne prinaša nič dobrega.

O nasladi pa kdaj drugič. Poljubljati pa se vseeno raje ne preveč.⁹

¹ KŠ: *Karanteno za dopustnike s Hrvaške bi lahko odredili samo za mlade, včeraj tam sicer zabeležili 162 novih okužb*. Večer.si. 15. avg. 2020.

² Mirko Vorkapič: *Hrvaški minister ne ve nič o zapiranju nočnih klubov, Plenković zadržan*. 24ur.com. 30. julij 2020.

³ Rebeka Tomaduz: *Inšpektorji postružejo nadzor nad karantenami, tokrat večjo pozornost namenjajo mladim*. 24ur.com. 24. avg. 2020.

⁴ Vesna Lambergar: *'Iz Hrvaške prihajajo tudi okuženi, ki niso bili na zabavah'*. 24ur.com. 21. avg. 2020.

⁵ Vesna Lambergar: *Na Brezjah se je trlo usaj 3000 vernikov, poteka inšpekcijski postopek*. 24ur.com. 20. avg. 2020.

⁶ Jure Trampuš: *Mladi so razgrajati in nergači, pa še žurirajo zraven*. Mladina.si. 28. avg. 2020.

⁷ Vsi podatki so vzeti iz: dr. Saška Roškar in drugi avtorji: *Spregovorimo o samomoru med mladimi*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2009.

⁸ Andreja Šalamun: *COVID-19 vpliva na psihološko stanje celotne družbe*. Ekodezela.si. 31. avg. 2020.

⁹ Ministrica Simona Kustec : *»Poljubljati se raje ne preveč«*, Izjava tedna. Mladina.si. 31. avg. 2020.

2021/2022

#5

PROSTO O PROSTORU

Danijela Sitar

Ponovno smo si drznili zajeti po tako zelo abstraktni temi, da se moramo najprej ustaviti pri definiciji. Po slovarju je prostor (tudi) tisto, kar je nesnovno, neomejeno in v čemer telesa so, se premikajo.^[1] Je torej nek predpogoj našega obstoja.

Ker je prostor neomejen, tudi mi ne bomo posegali po mejah. Prvi del kompasa začrta teme, ki se lotijo lucidne kritike načrtovanja, upravljanja s fizičnim prostorom. Prehod predstavlja članek o virtualnem, ki je nujna sestavina pogovora o prostoru, bila je že prej, a jo je ustoličil izbruh epidemije koronavirusa. V drugem delu pa se Kompas (ime, ki je mimogrede kot nalašč za ukvarjanje s to temo) spusti v metaforični prostor izražanja, prostor mladosti in mladih, odraščanja, vprašanj samosvojesti. Publikacijo pa zaključi letošnja novost – prostor smo namenili tudi gostujočemu članku iz Društva DIH^[2], ki nadgradi opredelitev varnega prostora.

Naj tudi Kompas pokaže (na) prostor, kjer prebiva prodorna, drzna misel litijske in šmarske mladine.

^[1]*Prostor, 1. pomen. SSKJ 2. Fran.si. Dostop: 11. 11. 2021*

^[2]*Društvo DIH je organizacija, ki skrbi za opolnomočenje in dobro počutje LGBTIQ+ skupnosti v Sloveniji. Skrbijo za večje poznavanje, razumevanje, vidnost, ozaveščenost in zastopanost LGBTIQ+ oseb in tem ter se tako borijo proti diskriminaciji. Več o njih najdete na dih.si.*

MLADI, PARTICIPACIJA, PROSTOR

Intervju s predstavnico prostorske sekcije Kluba škofjeloških študentov

Pogovarjala se je: Emilija Meserko

Študentski klubi so lahko inovator, ki spreminja svojo okolico. O potencialih delovanja študentskih klubov na področju prostora, že izvedenih projektih in viziji za prihodnost, sem se pogovarjala z Ivo Lukan, študentko arhitekture in predstavnico novoustanovljene prostorske sekcije Kluba škofjeloških študentov.

Kdo in kaj je 'prostorska sekcija KŠŠ'?

Prostorska sekcija KŠŠ je interdisciplinarni urbanistični think-tank angažiranih posameznic in posameznikov, študentov in dijakov, ki nas zanimajo vprašanja prostora in položaj mladine v njem. Na enem mestu tako združujemo mlade z različnih področij in snujemo projekte v lokalnem okolju, kjer poudarjamo predvsem pomen skupnosti in participacije, javnih in dostopnih prostorov ter kvaliteto bivanja. Smo prva ekipa takšnega formata v Sloveniji.

Kako se je vse skupaj začelo?

Je prostorska sekcija nastala kot odgovor na projekt, pobudo posameznika, skupine? Ideja Prostorske sekcije se je pravzaprav pojavila, ko smo mladi v Škofji Loki zaznali, da imamo nemalo problemov, ki so vezani na prostor, od lokalno specifičnih (pomanjkanje kakovostnih javnih prostorov za študijske obveznosti ...), do tistih, ki so skupni vsem pripadnikom naše generacije (stanovanjska problematika ...). Zato smo se lansko jesen povezali preko Kluba škofjeloških študentov in trenutno sekcija šteje 12 članov in članic. V okviru Prostorske sekcije mladi te probleme detektiramo, jih raziskujemo in ponujamo tudi konkretne odgovore in smernice za reševanje teh problematik.

V čem vidiš prednost vključenosti v študentski klub? Lahko bi sodelovali tudi kot neformalna skupina ali celo ustanovili svoje društvo.

Študentski klub poleg operativnih pogojev, kot je uporaba klubskih

prostorov za sestankovanje in delo, na voljo imamo projektor, tiskalnice ... ponuja tudi že vzpostavljen pravno-formalni okvir, ki je nujen pogoj za malo bolj resno delovanje. Hkrati ima močno skupnost mladih, ki s(m)o aktivni na najrazličnejših področjih in med nami poteka tudi interni prenos znanj.

Bili ste del Prostoroževe Urbane Akademije 2021. Kako se je končni projekt razlikoval od začetne ideje? Kaj ste se naučili? Je bil to vaš prvi projekt?

To je bila super izkušnja, od tega, da se na začetku nismo mogli uskladiti, katero od lokacij v mestu bi naslovili in potem zasnovali (zmagovalno) rešitev Mobilni trg, ki s svojo začasnostjo služi kot orodje za aktivacijo različnih prostorov, do tega, da smo bili nekje v juliju prepričani, da dobava materialov sploh ne bo mogoča in bo potrebno zasnovati projekt čisto na novo, pa vse do tega, da smo morali na trg pred Staro tržnico prinesiti dodatne stole in mize. Po posvetu s prebivalci ter občino je prišlo do spremembe lokacije, po prvem testu prototipa smo spremenili tudi profil cevi, sicer pa smo ves čas sledili prvotni ideji (ki je bila namreč že od samega začetka izrazito konceptualna in odprta, tako da je šlo pri manifestaciji zgolj za vprašanje materialov, spojev, detajlov). Nekateri smo sicer že prej sodelovali pri različnih arhitekturnih projektih, natečajih, za večino pa je bil to nov princip dela, kjer smo se vsi naučili ogromno. Kako pomembna je komunikacija, da smo odvisni od cen na trgu, da je koordinacija ekipe poseben izziv, predvsem pa, da se da tudi nemogoče, če deluješ s skupnostjo in ne samo za njih.

Od kje je prišla pobuda za Počas na svoje? Kaj je vizija projekta?

Že ob samem formiranju Sekcije lansko leto smo naznanili, da se bomo v prihodnje ukvarjali tudi s stanovanjsko problematiko mladih, nato so nas že zelo kmalu kontaktirali iz zavoda škofovsko mladine Zavod O ter dali pobudo in ponudili pomoč pri prijavi in izvedbi projekta, ki ga izvajamo s sofinanciranjem Evropske unije. V projektu Počas na svoje raziskujemo stanovanjsko problematiko mladih v Škofji Loki. Med septembrom 2021 in marcem 2022 bomo izvedli raziskavo, podali konkretne izsledke in priporočila ter na bivanjske probleme mladih opozarjali tudi širšo javnost. Sicer se zavedamo, da je stanovanjska problematika problem velikih in številnih razsežnosti, hkrati pa verjamemo, da lahko s svojim angažmajem v lokalnem okolju tudi mi prispevamo k boljšemu razumevanju, pravilnejšem naslavljanju in bolj učinkovitem reševanju težav mladih, ki želijo na svoje.

Bi želela predstaviti še kakšnega od vaših projektov?

Za sabo imamo poleg Urbane akademije še ureditev Zamorčevega nabrežja, s katero smo na Participativnem proračunu zbrali največ glasov, izvedli smo Dejt z razgledom, kjer smo ljubezen uporabili kot orodje za revitalizacijo

pozabljenih prostorov, prejeli smo prvo nagrado na Hackatonu ID20 za inovativno rešitev HeritageBox, ki smo jo zasnovali v sodelovanju s Tehnološkim parkom ter postali del inkubacijskega programa, kjer nadaljujemo delo z mentorji.

Kdo vam je najbolj v pomoč pri izvedbi projektov? Sodelujete tudi z drugimi akterji znotraj/izven občine?

Poleg naše osnovne platforme KŠŠ so tu še ostale lokalne organizacije ter občina, predvsem pa je najpomembnejša celotna lokalna skupnost, ki se je aktivirala in pripoznala pomen lokalnega delovanja za kvalitetne prostore. Kaj je vizija za naprej? Sekciji se vsak mesec pridruži kakšen nov zainteresiran član, tudi starejši prebivalci se obračajo k nam, ljudje želijo sodelovati ter soustvarjati prostor. Ta moment skupnosti je po mojem mnenju ključen. In v tej maniri želimo tudi nadaljevati.

V čem vidiš potencial ustanavljanja prostorskih sekcij študentskih klubov? Kako bi študentske klube spodbudila k ustanavljanju ali vsaj dialogu o prostorski problematiki?

Ker se je ta framework/model pri nas izkazal kot zelo uspešen, imamo v planu projekt za diseminacijo prostorskih sekcij, potenciali so namreč ogromni. V prostoru je tako, da najprej ljudje oblikujemo svoj prostor, nato pa ta prostor oblikuje nas. Gre za semantično zanko, ki daje prostorskemu načrtovanju dodatno težo in odgovornost. In tu je priložnost, kjer se mladi lahko učimo preko konkretnih projektov, hkrati pa soustvarjamo rešitve in ta dejanski prostor, ki bo vplival na naša življenja in življenja drugih.

PROSTORSKO NAČRTOVANJE – ČE GA NI, NE MORE BITI SLABO

Jasna Sitar

Tako kot naravni ekosistem, je tudi prostor sistem, ki se nenehno spreminja, preoblikuje in živi z različnimi generacijami. Prostor je namreč tridimenzionalen okvir delovanja človeka na zemeljskem površju, nad in pod njim, v katerem se odvijajo naravni in družbeni procesi, oziroma ga določajo fizične in družbene strukture. Gre torej za okolje, ki je pogojeno z delovanjem človeka.

Načrtovanje prostora

Človek nekoč ni posvečal posebne pozornosti načrtovanju prostora, saj so se naselja, zaselki in mesta izoblikovala na vojaških ali prometnih strateških lokacijah. Z industrializacijo in prebivalstveno rastjo mest pa je prostorsko načrtovanje postalo ena izmed pomembnejših panog pri načrtovanju razvoja regij. Kljub temu so velikokrat mesta, naselja in zaselki še vedno rastli organsko, brez strategije prostorskega razvoja. Na slovenski ravni je bila Strategija prostorskega razvoja Slovenije sprejeta leta 2004 kot temeljni državni dokument o usmerjanju razvoja v prostoru. Dokument določa, da se načrtuje v skladu z naravnimi in drugimi omejitvami in se zagotovi smotrna raba energije. Trajnostni prostorski razvoj lahko dosežemo le z **racionalno rabo zemljišč** in objektov v naseljih, kjer se uvaja mešana raba s prepletom različnih funkcij na enem območju. Vse pomembnejša sestavina urejenega naselja so zagotovo zelene površine, ki z mnogimi funkcijami skrbijo za kvalitetno bivalno okolje (rekreacijska, morfološka, socialna ...). Načelo trajnosti namreč pomeni zadovoljevanje potreb današnje generacije, predvsem z vidika varovanja okolja, surovin in energije na način, da ne ogroža potreb nadaljnjih generacij. Enako velja za prostor in njegovo izkoriščanje.

Navzkrižje interesov

Vse več vprašanj je namenjenih prostorski problematiki, tako na lokalnem kot državnem nivoju, pa vendar premalo odgovorov. Prostor je en, interesov je vse več. Vsak bi želel svoj košček zemlje (najboljše kmetijske, seveda) blizu cestnih koridorjev, na ravninskem predelu, na obrobju oskrbnih

središč ipd. Intresi se križajo med investitorji, občino, kmetijskimi posestniki, okoljevarstveniki, mladimi družinami, podjetniki, mestnimi prebivalci, tekači in še mnogimi interesnimi skupinami, ki uporabljajo isti prostor. Kakšen naj bo razplet in kdo naj o njem odloča?

Trenutno se mladi največ sprašujemo o bivanjski problematiki in načinu mobilnosti, saj smo generacija, ki se zavedamo posledic, ki jih kot družba puščamo zanamcem. Bivanjska problematika nas pesti predvsem zato, ker so cene stanovanj in zazidljivih zemljišč vrtoglave, procesi pridobivanja gradbenih dovoljenj pa trajajo celo večnost. V tej zgodbi ne moremo niti mimo kapitalističnih apetitov, saj se vse pogosteje zdi, da se za nekatere dejavnosti hitreje najdeti čas in denar. Sprašujemo se predvsem, kdo so kupci novih stanovanj na Ježi in v kateri zidnici si bomo uredili svoje novo življenje »na svojem«.

Tako kot v zraku že nekaj časa visijo usmeritve razvoja prostora na nacionalnem nivoju, se to odraža tudi na lokalnem. Opaziti je, da infrastruktura v UE Litija ne zmore več zadovoljiti potreb njenih prebivalcev. Litija se prebivalstveno povečuje, medtem ko gospodarstvo ne napreduje. V letu 2020 je bilo po podatkih Statističnega urada Slovenije v UE Litija 9299 delovno aktivnih prebivalcev (brez kmetov), od tega je 5964 zaposlenih v ostalih UE, kar pomeni, da je delež dnevnih migrantov visok. Indeks delovne migracije znaša 52,1, kar pomeni, da so naselja v UE pretežno bivalna, saj se teritorialna enota sedeža delovnega mesta loči od prebivališča zaposlenega (SURS, 2021). K zmanjšanju le-tega ne pripomore razpršena poselitev, ki dodatno spodbuja mobilnost. Vsi ti podatki botrujejo dejstvu, da je obremenjenost glavnih prometnic proti glavnemu mestu in ostalim središčem velika. Trajnostni razvoj poudarja tudi trajnostno mobilnost, kar za daljše razdalje pomeni predvsem razvoj železniškega omrežja. Postaja v Litiji je 5. po potniški obremenjenosti v Sloveniji, pa vendar se večina dnevnih migrantov vozi na delo z avtomobili in javni promet glede na dosedanje razvojne trende še dolgo ne bo njihova prva izbira.

Ker ne želimo biti črnogledi, verjamemo v rešitve in dobre odločitve. Ena od teh je zagotovo nadgradnja sistema javnega potniškega prometa, ki bi integrirano povezoval železniški, avtobusni in javni mestni promet in bi bil dejansko učinkovit. Učinkovitost pomeni predvsem hiter in uporabnik prijazen javni promet na način, ki mu omogoča z domačega naslova na službenega priti hitreje kot z osebnim avtomobilom. Za to je potreben celostni pristop in tudi medsektorsko sodelovanje, predvsem pa skupni interes s strani vseh deležnikov, kar se trenutno zdi kot znanstvena fantastika, a s skupnimi napor in delovanjem proti enemu cilju je tudi to mogoče. Prostorsko načrtovanje bo nekoč moralo postalo prioriteta tudi v manjših mestih in na podeželju.

Načrtovanje – za koga?

V kolikor se osredotočimo le na Mestno skupnost Litija, je odsotnost aktivnega prostorskega načrtovanja opazna na vsakem koraku. Pomanjkanje zelenih površin, parkov, otroških in rekreacijskih igrišč, kolesarskih poti, pešpoti itd. Mesto Litija raste in v skladu s tem je potrebno načrtovati tudi prostor. Razmisliti je potrebno, še preden posežemo v okolje in povzročimo nepovratne spremembe, sanacija katerih bo dolgotrajna ali morda celo nemogoča. Zagotavljanje ustreznega bivalnega okolja ne pomeni le gradnja trgovin na najboljših kmetijskih zemljiščih in trajnostna mobilnost ne pomeni postavitve semaforja za pešce, pač pa ustrezno in celostno načrtovanje, kjer ni dovolj le sprejetje zadevnih aktov, temveč je bistveno njihovo uresničevanje. Prostor je dobrina in tako je potrebno z njim tudi ravnati. Okostenela birokracija in politični kaos v večini primerov zamenjata »zdravo kmečko pamet« in ravno ta je tista, ki nam manjka. Ne manjka nam znanja ali denarja, temveč sposobnost vodenja in odločanja za **skupnost, za nas** in naše **zanimce** z ustreznim razmislekom o prihodnosti in o tem, v kakšnem svetu želimo živeti.

Viri:

SURS [Statistični urad Republike Slovenije], 2021. *Delovno aktivno prebivalstvo [brez kmetov] po upravnih enotah prebivališča*. URL: <https://www.stat.si/obcine/sl/Municip/Index/178> (citirano 23. 5. 2021).

SURS [Statistični urad Republike Slovenije], 2021. *Delovni migranti med upravnimi enotami po upravnih enotah prebivališča*. URL: <https://www.stat.si/obcine/sl/Municip/Index/178> (citirano 23. 5. 2021).

SURS [Statistični urad Republike Slovenije], 2021. *Indeks delovne migracije*. URL: <https://www.stat.si/obcine/sl/Municip/Index/178> (citirano 23. 5. 2021).

OUTSIDERSKE VAJE O LITIJ:

VELIKI BEN

Marija Sirk

Roland Barthes je vodilno ime (post-)strukturalizma – obdobja, ko so literarne vede vase sprejele cvetoči pluralizem, na katerega se zanašajo še dandanes. Izmed njegovih najvidnejših del je zgodnje strukturalistično delo Mitologije (1957), v katerem Barthes opiše raznovrstne kulturne prostore, skozi katere se gibljemo vsak dan, kot stičišča (in celo bojišča) mitologij. Pedantno in navdihnjeno govori o modi, o reklamah, o sociologiji, kot da bi operiral med vretenci hrbtenice, kot da bi s škarjami rezal med besede kakšne kanonične pesmi. Barthes odkriva nezavedno strukturo za vsako stvarjo, ki je stvar družbenega dogovora, in skozi njegovo metodološko prizmo bomo opisali eno od idiosinkratičnosti litijskega starega mestnega jedra.

V pritličju stavbe, kjer se skupaj z upravno enoto, sodiščem in občino nahajajo še različne trgovine, je obrtniška delavnica nekega zlatarja in urarja, ki je okrasil stolp stavbe z zanimivo reklamo. Reklama je namreč risba ure, na kateri sta namesto kazalcev dve besedi: Big Ben. Tako je »Veliki Ben« idealen primer za nas, ki po barthesovsko analiziramo, kar je v starem mestnem jedru morda prikrito v nezavednem prostoru mesteca.

Ne zanima nas, kaj je litijski urar hotel povedati. Ravno nasprotno, nas zanima, česa urar navkljub svoji reklami za urarsko delavnico ni povedal. Elementi, ki jih Barthes imenuje funkcije, naše reklame so: (1) lokacija reklame glede na urarsko delavnico in aluzija na angleško turistično znamenitost ter (2) nedoločena ura, ki jo »kazalki« kažeta, in rimski številki IX in XII, ki označujeta deveto in dvanajsto uro.

Reklama je v neposredni bližini delavnice, a mimoidočega ne opozarja, kako priti do nje. Če se človek postavi naravnost pred reklamo, potem takoj opazi, da se delavnica nahaja za njo. To pomeni, da reklama ne počaka obiskovalcev urarja, ko zapuščajo njegovo trgovinico, a jih tudi ne usmerja proti trgovinici. Funkcija reklame potem sploh ni tradicionalna. Smisel reklame je šaljiva opazka na to, da je urar v bližini, in sicer samo osebam,

ki to že vedo: sej veš, kje me lahko najdeš, pred nosom sem ti. Zakaj potem to stvar še vedno imenovati reklama?

Na to vprašanje se nam kot odgovor takoj ponudi aluzija na Anglijo (in ne na Švico, hm!). Big Ben je največja angleška znamenitost, londonski okrask v dežju in sivini, z grozečo in silovito zgodovino. Zato je naravnost bizarno asociirati Litijo, skromno in deviško, z veličastno Anglijo. Urar nam z asociacijo na najbolj znano uro na svetu hoče poudariti, kako »velika« je njegova šala, kako očitno je, da ti, mimoidoči, že veš, da ti je urar pred nosom. Tako »Veliki Ben« ni reklama delavnice, temveč reklama urarjevega smisla za humor. Z drugimi besedami, urar izpostavlja kontrast med Litijo in Londonom, medtem ko se dela norca iz človeka, ki mu do sedaj še ni jasno, kje si lahko kupi ali popravi uro.

Druga »komunikacijska vrzel« med elementi naše analize je v notranjem prostoru same slike. Ena stvar je namreč skrivnostno izginila z Velikega Bena: rimski številki za tretjo in za šesto uro, ki ju nadomeščata dve puščici, katerih telesa nikamor ne usmerjata.

Urar nam smehljaje hoče povedati: zato ker nimaš ure, ne veš, koliko je ura. To velja za izginuli številki za tretjo in šesto uro, oziroma tisti dve puščici, ki nikamor ne usmerjata: tudi če ti s puščico pokažem, koliko je ura, ne boš vedel, ker nimaš ure. Tako pridemo do kontradikcije. Čeprav je Veliki Ben reklama za urarjev humor, je obenem odlična reklama za samo delavnico. V času, ko si lahko kupiš uro za en evro na spletnih trgovinah, ali ne bi raje šel k urarju, ki ima povrh dobrih ur še smisel za humor?

Vsako mestece, ki so ga skobacali skupaj v tvorbo, ki na momente spominja na avstroogarsko naselbino, včasih pa na pozabljen socialističen projekt, je mestece sumljive lepote. Takšnih mestec je v Sloveniji veliko in jih večina ljudi pozna kot neposrečene prostore, ki svojim meščanom lahko ponudijo vse pomanjkljivosti večjih mest, a nobene prednosti. Meščani pa vendarle poznajo vsak kotiček takšnih prostorov, vsak grafit, vsak vogal, stopnico... Mogoče se včasih, tako kot se jaz, sprehajajo po mestecu kot je Litija in se pretvarjajo, da se jim nekam mudi. Dejansko pa zapravljajo čas in se sprašujejo, kdo je avtor tega grafita, kaj se skriva za tem vogalom, ali je kdo padel zaradi te stopnice ... Takšne misli so nesporno lep del življenja v mestecu, ki nima druge izbire, kot da svojo lepoto in svojo privlačno čudaškost kaže na skromne in nepričakovane načine.

VSAKO NASELJE SVOJA OBČINA?

Vid Tilia

Občina predstavlja temeljno obliko lokalne skupnosti, ki je zasnovana na zgodovinskih in naravnih lastnostih zaokroženega območja in predstavlja eno ali več združenih naselij. Prebivalci lahko znotraj občin uresničujejo svoje interese in potrebe, ki pa jih omogoča določena infrastruktura. To so predvsem pomembne storitvene dejavnosti, dostop do osnovnega šolstva, zdravniške oskrbe itd.

Zakonsko naj bi občina imela vsaj pet tisoč prebivalcev, vendar zakon (Zakon o lokalni samoupravi) dopušča ustanovitev občine v izrednih primerih, ko občina šteje minimalno dva tisoč prebivalcev. V Republiki Sloveniji večina občin ne dosega števila prebivalcev, ki bi dosegel zakonski prag pet tisoč. Zato se postavlja vprašanje, kakšna je najbolj optimalna velikost občin (oz. kakšno naj bo število prebivalcev), da bodo občine zagotavljale najbolj kakovostno življenje njenih prebivalcev? Težava velikih občin je v tem, da se prebivalci lahko počutijo izključene iz procesa odločanja. Na drugi strani pa je težava majhnih občin v tem, da svojim prebivalcev težko zagotavljajo ustrezno infrastrukturo (npr. komunalno) in številne storitvene dejavnosti, ki naj bi izboljšale kvaliteto bivanja.

Številke

Število občin v Sloveniji narašča vse od sredine 90. let prejšnjega stoletja. V obdobju med letoma 1994 in 1998 se je število občin povečalo skoraj za trikrat in tako leta 1998 doseglo število 147. Leta 2002 je bilo občin 192, 2006 že 210. Leta 2011 sta bili ustanovljeni še občini Mirna in Ankaran, tako da danes število občin znaša 212. Najmanjša občina po številu prebivalcev v Sloveniji je Hodoš s 360 prebivalci. Največja občina je na drugi strani mestna občina Ljubljana z dobrimi 294 000 prebivalci.

Problematika

Problematika delovanja majhnih občin je najbolj pereča na dveh področjih, in sicer na kadrovskem in finančnem področju. Financiranje občin določa Zakon o financiranju občin, ki določa povprečen znesek sredstev na prebivalca, ki ga lahko poenostavljeno imenujemo glavarina. Ta je določena glede na različne dejavnike znotraj občine (površina občine, primerna

poraba na prebivalca, delež oseb, mlajših od 15 let in starejših od 65 let itd.). Občine pridobivajo finančna sredstva tudi z drugih naslovov; davkov, taks, nadomestil za uporabo stavbnega zemljišča in podobno. Zakonsko določen način financiranja je precej neugoden za majhne in gospodarsko nerazvite občine. Tako pridobijo manj sredstev, hkrati pa so dolžne izvajati podobne naloge kot večje občine z večjimi proračuni. Posledično lahko zaradi pomanjkanja finančnih resursov občina zaostaja pri posodobitvah obstoječe infrastrukture in izgradnji nove, ki se kaže predvsem v slabši realizaciji večjih ter pomembnejših infrastrukturnih projektov, ki bi lahko imeli nadobčinski pomen. Ker manjše občine svojih nalog niso sposobne opravljati, jih dodatno financira država v obliki finančnih izravnav, kar lahko vodi v manjšo avtonomijo občin. Težava manjših občin je večkrat tudi ta, da niso uspešne pri prijavljanju na razpise za črpanje evropskih sredstev. Čeprav je rezultat slabše finančno stanje, pa je vzrok tudi v manjših občinskih upravah, ki so kadrovsko podhranjene. Zaradi pomanjkanja primerne kadra, ki ga v vsaki občini tudi ni veliko, nekatere občinske uprave niso kos zahtevnim razpisom in strokovnim nalogam na področju upravljanja prostora. Težave so lahko povezane tudi s slabšem poznavanjem tujih jezikov. Na splošno lahko subjektivno ocenim, da nekatera vodstva občin ne glede na velikost nimajo vizije, ki bi združevala strokovno znanje, potrebe prebivalcev in nenazadnje okoljsko zmogljivost. V javnih razpravah večkrat zasledimo tudi problematiko manjših občin, ki se niso sposobne povezovati in družiti z namenom regionalnega sodelovanja. Vzrokov za manko regionalnega sodelovanja je veliko, zagotovo pa je eden izmed njih tudi ta, da župani in vodstva občin razvoj »svojega« koščka zemlje vidijo popolnoma različno.

Dejstvo je, da so problemi delovanja majhnih občin kompleksni in jih je težko ločiti na kadrovske, finančne in druge. Ena od rešitev je zagotovo združevanje občin, ki bi se bile pripravljene odreči delu avtonomije za večje projekte regionalnega ali celo državnega pomena. Pri tem pa ne smemo pozabiti tudi na čustveno dožemanje prebivalcev manjših občin, ki so na avtonomijo svojih občin zelo ponosni, hkrati pa ne dajejo pretirane vrednosti povezovanju, ki bi lahko zagotavljajo tudi boljšo prihodnost vseh prebivalcev.

»KJE PA SE DANES DOBIMO?«

Lovro Klinec

Skupnostni prostori so tako močno integrirani v našo družbo, da večina populacije o njihovem obstoju in pomembnosti sploh ne razmišlja. Vsake tolike pa se je nujno vprašati, kakšno vlogo opravljajo v sodobni družbi in kako bi življenje izgledalo brez njih. A preden zaidemo v to, razčistimo, kaj skupnostni prostor (ang. community space) sploh je. Skupnostni prostor je vsak javen prostor, namenjen povezovanju, druženju in srečevanju skupin ljudi na lokalnem nivoju. V Sloveniji in tudi drugod po svetu, to največkrat predstavljajo mladinski centri, igrišča, študentke organizacije lokalnih skupnostih ter večnamenski parki. Njihovo urejanje in vodenje je največkrat v rokah občine ali države, temu pa se v primeru študentskih klubov pridružijo tudi študenti. Da prostor obvelja za skupnostni prostor, je potrebno, da je vključujoč, ima redne obiskovalce ter še posebej, da se prilagaja potrebam njegovih uporabnikov.

Vse generacije se spopadajo z vprašanjem: »Kdaj se pa mi naslednjič dobimo?«. Odgovor na to je dokaj preprost, če naslovniki skupaj hodijo v službo ali pa na kakšen tečaj, še posebej pa, če se druženje izvaja kar doma na hitri kavici. Zadeve pa se zapletejo, ko pridemo do mladih, ki jim šola (ali faks) še prevečkrat predstavlja edini vir druženja in pogovora s sovrstniki. Mladi izven predavalnic nimajo enakih zmožnosti za druženje kot odrasli, ki imajo svoje domove, kamor lahko kadarkoli kdorkoli pride. Tu pa v pogovor vstopijo skupnostni prostori, ki mladim prinesejo nazaj prav to izgubo, ki so jo dobili zaradi ne-lastništva domov ter (večkrat) avtomobilov. Ta prednost se najbolj izkaže na treh nivojih. Prvi in tudi najpomembnejši prav za mlade je, da dobijo sploh priložnost za druženje. Brez javnih ustanov bi mladim ostala le možnost druženja v zasebnih prostorih, kot so picerije ali pa razne zabaviščne ustanove (kino, bowling ...). Vse to pa je manj dostopno na dolgi rok, še posebej za revnejše družine ali pa mlade, ki si izdatke druženja plačujejo sami. Drugi nivo, ki močno vpliva na vse generacije, pa je, da se že obstoječe skupine razširijo ter dobijo nove člane. Družba ima večinoma pri sprejemanju novega člana prednost, saj vključeni že imajo že neko skupno točko – najverjetneje so iz istega okraja, kar jim da možnost za pogovor o krajevnih zadevah. Vpliv razširitve skupine je pozitiven tako za skupino kot tudi za novega člana, saj oboji pridobijo novo osebo/nove osebe za druženje in pogovor. Zadnji, a zato nič manj pomemben,

je efekt skupnostnih prostorov na ohranjanje starih stikov. Ta prav tako vpliva na vse generacije, še posebej pa na starejše, ki večkrat izgubijo stik s svojimi starimi prijatelji. Zaradi dostopnosti prostorov in večkrat tudi njihove tematske obarvanosti (npr. prostori društva za klekljanje), ljudi vanje privabljajo tudi aktivnosti. Ljudje se v upu na zabavo obrnemo na svoje stare, že skoraj pozabljene hobije, s tem pa tudi na prostore, kjer te hobije lahko izvajamo. Ko te prostore ponovno obiščemo, pa naj je to po 20 letih ali pa v današnjih časih, po dveh letih ustavitve običajnih druženj, v njih najdemo tudi stare prijatelje ter znance, ki smo jih zaradi zanemarjanja hobija čisto pozabili. Stari znanci nam dajo večkrat možnost za refleksijo o življenju, poleg tega pa dobimo tudi možnost za več druženja ter mogoče celo obuditev starega prijateljstva.

Skupinski prostori največkrat stojijo na plečih lokalnega prebivalstva s pomočjo državnih ali občinskih sredstev. Dober primer takšnega prostora za druženje je Mladinski center v Litji, ki je financiran s strani občine, občasno Evropske unije ter več državnih javnih skladov. A finance same po sebi mladim prav nič ne pomagajo, za druženje so potrebni tudi drugi ljudje, ali pa vsaj urejen prostor. Prav zato poskrbijo zaposleni (tako v mladinskem centru, kot tudi v KLIŠE-ju), ki včasih prevzemajo vlogo mladinskih delavcev, še posebej za mlajše, ki potrebujejo veliko bolj organizirano druženje, ali pa so preprosto skrbniki prostorov, da lahko ljudje pridejo v urejen prostor, ki je primerno opremljen. Opremljenost pomeni, da ima prostor dovolj blizu dostop do hrane in pijače, ali pa ju celo ponuja sam, do sanitarij, da ponuja možnost aktivnosti, kot so na primer družabne igre, projektor za filme, kavči za preprost pogovor ali pa celo športno igrišče. Poleg pomoči večjih institucij pa so za delovanje večkrat odgovorni ljudje sami. Za takšno delovanje je značilna mreža prostovoljcev na lokalnem nivoju, ki za prostor skrbijo tudi ko le-ta nima toliko sredstev. Dober primer prostovoljstva je KLIŠE, kjer aktivisti poleg delovnih ur opravljajo tudi prostovoljne ure, s čimer izkazujejo željo za pomoč lokalni skupnosti ter željo po nadaljevanju trenutnega delovanja in dogajanja. Poleg študentskih organizacij prostovoljstvo, še posebej na vasi, večkrat prevzamejo gasilska društva, preko katerih se srečujejo vse generacije za priprave na tekmovanja, sodelovanje na veselicah ali pa preprosto za srečanje ter druženje lokalnega prebivalstva.

Kako pa bi lahko stanje še izboljšali? Ena od teh izboljšav bi bila, da bi bilo na lokalnem nivoju na voljo več razpisov, ki bi bili dostopnejši vsem, da lahko izvajajo aktivnosti ter urejajo lokalne prostore. Razpisi so že danes dober dotok denarja za lokalno skupnost, večkrat pa so za ljudi zaradi birokracije in nepoznavanja težko dostopni. Namesto boljšanja dostopnosti bi lahko občine za prostore, ki so logistično zahtevni za urejanje, prevzela odgovornost, društvu pa bi pustila uporabo prostorov. Na ta način bi zmagali oboji, saj bi občina pridobila bolj živ okraj, društvo pa možnost za svoje delovanje. Poleg razpisov pa imajo pomembno vlogo tudi občine same,

saj je skupnosti prostor večkrat tudi park, ki pa ga urejajo prav one same. Za živost parkov in posledično druženja ljudi v njih je potrebna redna skrb ter tudi prenavljanje in posodabljanje nepravilnosti. Zelo pomembno je tudi, da bi se občine za urejanje obrnile na lokalno prebivalstvo ter pokušale ustrezati njegovim željam, saj so parki namenjeni prav njim. To bi lahko bilo narejeno tako, da občina preveri potrebe in želje občanov, tako pokrajinski arhitekt ve, kaj si lokalno prebivalstvo želi ter se tudi prilagodi njihovim željam. To prilagajanje ima izreden pomen, saj so želje drugačne po celi Sloveniji. Različne želje nastanejo zaradi različnih naravnih pogojev, različne starostne sestave (več igral ali več klopi za pogovore) ali pa različne dostopnosti drugih prostorov (npr. določena občina ima lahko že več igrišč ter zato ne potrebuje parka z igrali, potrebovala bi pa park s sprehajalnimi potmi ter drevoredom, ker v bližini ni gozda).

Skozi celoten članek smo se spraševali o pomembnosti skupnostnih prostorov, njihovem delovanju ali pa namenu, nikoli pa se nismo vprašali, kako bi svet izgledal brez njih. Tako vprašanje je zelo težko, saj si življenja brez njih ne moremo predstavljati, a je po drugi strani tudi pomembno, saj današnja politika stremi k privatizaciji, ki bo pokosila delovanje javnih prostorov, ki so dostopni vsem. Mesto, ki ne bo imelo skupnostnih prostorov, bo postalo mrtvo mesto. Kraj lahko zaživi šele z druženjem lokalnega prebivalstva in s polnim življenjem na lokalnem nivoju. Vse to je nemogoče, če lokalci nimajo vseprisotnega dialoga med seboj, ta pa je neizvedljiv, če se ne morejo srečati. Želel bi si živeti v prihodnosti, ki spodbuja javne prostore ter jih vestno ureja in s tem vsem omogoča druženje ter prijetno življenje.

ZAKAJ SKUPNOSTNI PROSTOR NI ZGODBA O USPEHU?

Danijela Sitar

Leta 2019 smo začeli s projektom Litijski inkubator za skupnost in trajnost #LIST. Projekt je sofinanciran s strani Ministrstva za javno upravo in je trem konzorcijskim partnerjem, Društvu Lojtri, Zavodu Knof in Klubu litijskih in šmarskih študentov, prinesel eno zaposlitev na partnerja (na Knofu pa celo dve). Eden od ciljev projekta je tudi vzpostavitev skupnostnega prostora.

Dober začetek

Kljub resni prostorski stiski v Litiji je konzorciju uspelo najti prostor. Ne le prostor, celo hišo! Pozitive polni smo začeli z obnovo in z zelo dovršeno prostorsko predstavo sodelujočih vzpostavili res prijeten prostor. Ta prostor se je delil na več delov: najpomembneje je, da se je vzpostavila trgovina ponovne uporabe Stara šola Litija in skupnostni prostor, katerega najemnina se deli na tri dele vseh sodelujočih: Klišēja, Lojtre in Knofa.

Namen prostora je vzpostaviti dialog v skupnosti, ki se tiče predvsem trajnostnega vprašanja – namen je, da nudi prostor delavnicam, okroglim mizam, pa tudi organizacijam za svoje sestanke, zборе. Vse to se je uresničilo, zvrstilo se je ogromno kreativnih delavnic, tri okrogle mize, nudili smo prostor organizacijam, ki se ukvarjajo z naravovarstvenimi vprašanji (npr. Mladi za podnebno pravičnost Litija, Civilna iniciativa #ZaSavo ...). Blesteč projekt, čemu mrka napoved za prihodnost?

Najprej korona

Na otvoritvi prostora, marca 2020, smo se o koroni še šalili. Pa je kmalu vrag vzel šalo. Da je korona presenetila s popolno relativizacijo prostora, ni presenetljivo. Prostor je v času karanten sameval, vzpostavljal se je digitalni skupnostni prostor, grajen na socialnih omrežjih (in zoomu) partnerjev in raztegnil definicijo prostora.

Potem prodaja

Razlog, da smo si sploh lahko privoščili najemnino celotne hiše, pa je ta, da je bila stavba dotrajana, hiša pa v Mercatorjevi lasti. Najemnina ni bila niti blizu tržnim cenam, kljub temu pa je hiša samevala. Ko smo prostor obudili, pokazali, da se da in da ima potencial, pa smo jo s tem naredili zaželeno – lej ga zlomka – hiša se je letos poleti prodala zasebnemu kupcu, ki naj bi nameraval preurediti prostor v stanovanja, spodnji del pa (vsaj zaenkrat) oddajati po visoki najemnini. Kje je bila občina, se ne bomo niti spraševali, saj je takšnih žalostnih zgodb o propadanju kulturne dediščine v litijski (poglejte, kako grozovito propada grad Ponoviče) in šmarski (kako se je prodala rojstna hiša Slavka Gruma in je zasebni lastnik celo odstranil spominsko ploščo) občini preveč.

Konec projekta, konec skupnosti

Kaj kmalu bo tu januar 2021, ko bo konec projekta. Konec financiranju delavnih mest in kljub temu, da ta projekt ne financira vsebinskega delovanja, po moji napovedi tudi konec skupnostnega prostora. Zakaj?

Zgodbe, ki so vzpostavljene preko razpisov, pogosto niso zmožne živeti brez finančne injekcije. Rečeno drugače, po koncu projekta pogosto ne živijo naprej. To ni problem *tega* razpisa ali *tega* projekta, to je sindrom razpisov od evropske pa do lokalne ravni. Opuščene elektrarne, ko se neha financirati iz evropskih sredstev, izgubljena delovna mesta, opustitev festivalov, nezgrajeni vrtci ... To je del ustroja razpisov, ki vedno za omejen čas razpolagajo z omejenimi sredstvi. Ne glede na to, kako zelo super so razpisi, ki pogosto krpajo luknje potreb, spodbujajo rešitve od spodaj navzgor, spodbujajo demokratičnost, pa je netrajnost projektov njihova temna, zamolčana plat. Projekt #LIST je projekt, ki zelo dobro zasleduje potrebe lokalnega okolja, kot kakovosten je bil prepoznan celo na nacionalni ravni. Razpisov torej ni kar tako obsoditi, seveda obstajajo pozitivne zgodbe, partnerja v projektu, Knof in Lojtra bosta po vsej verjetnosti obdržala ustvarjena delovna mesta – kar je res velik dosežek, vreden pohvale. Tisto, kar potrebuje refleksijo, je dejstvo, da se vse v Sloveniji in celo Evropi gradi (v dobesednem in drugotnem pomenu) skoraj izključno preko projektov, ki so financirani s pomočjo razpisov in imajo zatorej omejen rok trajanja.

Zakaj pa ne bi vzdrževali prostora sami?

Tovrstne nepremičnine so prevelik zalogaj celo za občino, kaj šele za društva. Do neke mere bi društva sicer lahko peljala stvar naprej, vsaj v smislu koordinacije, ampak le ob konkretni podpori občine in lokalne skupnosti. V času stanovanjske krize se omenjeni partnerji celo sami spopadamo s prostorskim vprašanjem: Kliše ima lepe prostore na dobri lokaciji, a premajhne glede na aktivnost in velikost organizacije, društvo Lojtra samo išče nove prostore po prodaji Koblerjeve hiše, še Stara šola

Litija, ki je edina profitna oblika, bo težko ostala v prostorih. Tu nastopi problem narave neprofitne trajnostne oskrbe, saj krožno gospodarstvo, ki ga zasleduje Stara šola, ne more prinašati tolikšnega profita kot kapitalistično gospodarstvo, a mora na nepremičninskem trgu igrati po njegovih pravilih in je zatorej obsojeno na nekonkurenčnost – povedano drugače, kapitalizem to prednost nabere na podlagi izkoriščanja naravnih in človeških virov.

Skupnostni prostor je torej do neke mere zaživel, vsekakor pa obstaja prostor za izboljšanje, ki bi lahko privedel do te mere, da bi inkubator postal osrednja točka teme trajnosti v občini. Do tega pa zelo verjetno ne bo nikoli prišlo, saj za to ni ne dovoljšnega interesa partnerjev, ne urejenih financ in ne podpore v okolju. Tega ne predvideva niti trenuten družbeni sistem. V času privatizacije, zapiranja v svoje male vrtilčke, pa je tudi skupnostno v resnici utvara – lastnik je vedno zasebni, konec meseca pa je potrebno poravnati najemnino.

EN KLIK (V)STRAN

Zala Zupan

Ko razmišljam o popolnem prostoru za mlade, pomislim na prostor, kjer bi se počutila varno, zaželeno in sprejeto. Na prostor samoizražanja, povezanosti in medsebojnega učenja, deljenja izkušenj, kjer bi preživljala čas s prijatelji ob aktivnostih, ki me osrečujejo in zabavajo. Pomislim na skupnost, pripadnost. Seveda obstajajo različne oblike takih prostorov, a vendarle sem si ga do sedaj vedno predstavljala v fizični obliki, lahko nekje v gozdu ob ognju, v lokalu na pijači, v dvorani na prijateljski tekmi, na študentskem klubu med načrtovanjem novih projektov, na koncertih ... V misli pa se mi je prikradla še ena možnost, ki se mi je sprva upirala: svetovni splet, dostopen prek telefonov in računalnikov. Spletne platforme lahko zajemajo zgoraj opisane elemente in vedno več mladih (ter tudi starejših) zahaja na družbena omrežja in spletne platforme v iskanju odklopa, zabave, informacij, pa tudi sočutja, razumevanja in motivacije. Zakaj to ni bila moja prva misel, saj je vendarle ne glede na posameznikove socialne, ekonomske in geografske razmere eden izmed najlažje dostopnih prostorov za pridobivanje informacij in navezovanje ter ohranjanje stikov? In če vržem še eno kost za glodanje – **ali je internet morda za mlade eden izmed redkih prostorov, kjer se lahko izražajo in komunicirajo?** Ali je ravno to eden izmed razlogov, zaradi katerih mladi (ali pa kar večina populacije) preživi ure in ure na mobilnih telefonih in računalnikih ... ker se počutimo povezane, pripadne in celo razumljene?

Prva stvar, ki bi jo rada izpostavila je **anonimnost**. To obravnavam v širšem smislu kot le to, da drugi okoli nas ne vedo, kdo smo, temveč tudi predstavljanje lastnega jaza na način, ki ga lahko do neke mere izumimo, nadzorujemo, kako nas drugi doživljajo. Ne predstavimo se nujno v najboljši luči, temveč v vsej luči svojosti, skrijemo tiste stvari, za katere ne želimo, da jih drugi vidijo in izpostavimo tisto, kar želimo. To vodi k samoizražanju in posledično iskanju svojega izraza. Če se lahko predstavim na različne načine, s tem pridobim moč izbire, saj sam izbiram, vsaj za tisti trenutek, kdo sem in kako želim, da me drugi vidijo. Poleg moči, ki jo človeku podeli izbira, se lahko posameznik spremeni iz nekoga, ki je v družbi ukalupljen in popredalčkan, v nekoga svobodnega, ki je sam na čelu svojega bistva, saj je sam izbral, kako bo to bistvo prikazal. Hkrati z novo

ustvarjeno persono pride v paketu tudi kreativnost in zabava, ki jo doživljamo z zmeraj novo preobrazbo.

Druga pomembna posledica anonimnosti (v tem primeru mislim dejansko anonimnost, ne le preobrazbo svoje identitete) je **necenzuriranost**, ki je v tem primeru skorajda nasprotna popolni personi, ki jo (lahko) ustvarimo na spletu. Če nihče ne ve, kdo v resnici si, se te nihče ne more dotakniti in raniti v svoji neposrednosti, torej si lahko surovo iskren in brutalen. Ali je necenzuriranost dobra ali slaba, je odločitev vsakega posameznika, a vendar je neomejen pretok misli nekaj, kar je hkrati osvobajajoče in strašljivo, saj nas sili k opazovanju nečesa, kar se dogaja izven naših ustaljenih norm. Naj podam primer, ki je mogoče malo manj drastičen kot cyberbullying ali pa hate speech, ki sta ponavadi posledici anonimnosti in necenzuriranosti; spletna platforma Reddit je popularna (tudi in ne izključno) kot prostor, kjer lahko kdorkoli na forumu postavi kakršnokoli še tako družbeno neprimerno vprašanje, in ker ima ta platforma tako velik doseg do različnih skupin ljudi, je mogoče na njej najti odgovore na tabu teme, ki se jih v resničnem življenju sploh ne bi upali dotakniti; od spolnosti invalidnih oseb, samomora, splava, samopoškodovanja ... Na tak način je omogočeno komuniciranje med osebami, ki izkušeni s podobnimi temami nimajo, ali pa jih imajo in iščejo razumevanje.

In še tretja stvar, ki bi se je dotaknila v svojem razmišljanju, je **doseg** spletnih platform, socialnih omrežij, ki si ga verjetno abstraktno ne moremo niti predstavljati. Na Facebooku je skoraj tretjina svetovne populacije, ki zajema različne etnične, starostne, spolne skupine, interese, izkušnje. "Zbiranje novih prijateljev" s podobnimi vrednotami še nikoli ni bilo tako enostavno in če morda pred par desetletji ni bilo nikogar s podobnimi težavami ali izkušnjami v nekem odročnem kraju, to sedaj ni več problem. Najti nekoga za pogovor ob kateremkoli času dneva je danes le en klik stran. Seveda ob vsem tem moramo upoštevati tudi nevarnosti spleta kot orodja, ki se ga poslužujejo spolni predatorji, scamerji, dilerji ... In pa kot platforma za širjenje nepreverjenih, neresničnih in pristranskih informacij, osnovanih na sovraštvu, predsodkih in strahu. V zadnjem času je virus omogočil porast ravno teh, saj prisotnost nevidne grožnje kar kliče po vidnemu krivcu. In anonimnost, necenzuriranost in ogromen doseg omogočajo ravno skupinam ljudi z radikalnimi prepričanji, ki sejejo dvom in nasilje, da večajo svoj vpliv in da se lahko dotaknejo tudi posameznikov, ki so v naši družbi najbolj ranljivi.

Dostop do vseh spletnih vsebin je, kot večina stvari v življenju, dvorezen meč. Pa vendar ne smemo pozabiti, da smo, vsaj v večini, **mi** tisti, ki nadzorujemo in izbiramo, kaj bomo naredili z vsemi informacijami in dostopom, ki ga imamo. Ali kot je rekel stric Ben v Spidermanu: »With great power, comes great responsibility«.

NABIRAM BONBONČKE

Jaz pa vidim mlade in odrasle takole

Jona Brodar

Ko sem bila majhna deklica, verjetno prvi ali drugi razred, sem od spodaj (ker seveda nisem bila dovolj velika) z občudovanjem opazovala mizo, za katero so sedeli moji starši, tete, stric in stari starši. »Uau, tudi jaz bi bila rada tako pametna in po odraslo debatirala za mizo!« Spomnim se, da sem si želela biti kot odrasla. Kmalu po vstopu v srednjo šolo je čas začel teči neverjetno hitro. Zdaj sem zaključila študij na fakulteti, magistrska naloga je v nastajanju, dobila sem prvo zaposlitev. V vsem tem času sem postala dovolj *pametna*, da si »zaslužim« mesto za mizo odraslih, da lahko sodelujem v debatah z odraslimi. Pa vendar nimam občutka, da sem odrasla. Saj ne, da se jaz nimam za odraslo osebo, *oni* so tisti, ki mi dajejo tak občutek.

Hecno je, kako sem si kot otrok želela biti odrasla. V glavi sem imela neko idealno predstavo o odraslosti; si samostojen, imaš svoj denar, delaš, kar želiš (v določenih mejah, seveda), imaš hišo, avto ... Bolj ko sem se približevala svetu odraslih, bolj je tudi izginjala idealna podoba ljudi v njem. Od malih nog so me starši, tete, strici, stari starši, učitelji in drugi pomembni odrasli pripravljali na vstop v družbo, na delovanje v odraslem svetu. Tako sem jim vedno bolj postajala podobna (čeprav marsikdaj tega nisem želela) in bližje, ko sem jim bila, bolj so se oddaljevali. Meja, kdaj postanem odrasla oseba, mi ni bila nikoli jasna. Do kdaj sem mlada oseba? Dokler živim s starši? Dokler se šolam? Dokler ne dobim redne zaposlitve? Dokler ne ustvarim družine? Dokler... Ne vem. In zdi se mi, da ne vejo niti odrasli. Meja med *biti mlad* in *biti odrasel* je tako zabrisana, da še danes ne vem, kam sodim. Mnogi odrasli so radi nostalgичni in svoja mlada leta primerjajo z mojimi zdajšnjimi leti: »Veš, ko sem bil/a jaz tvojih let sem že...« In v resnici niti ne vem, kaj mi želijo s tem sporočiti. Bi se morala iz te pridige kaj naučiti? Moram iti po istih stopinjah kot ta odrasla oseba? Si to pridigo zaslužim zato, ker sem nehvaležna razvajena šmrklja, ki ne ceni tega, kar ji je bilo dano (temu, ki govori pač ne)? In hecno je, kako odrasle to jezi. Jezi jih, kako jim ne sledim slepo kot nebogljen otrok, saj o njih nimam več idealne predstave, po drugi strani pa so me prav oni učili misliti s svojo glavo. Ampak mi pa postaja vedno bolj jasno, da je moj položaj nekje vmes. Nisem ne mlada oseba, povsem odvisna od staršev, ne dovolj odrasla, da bi se lahko primerjala s svojimi starši ali nekoliko starejšimi vrstniki. Zanimivo je tudi, kako vrstniki gledajo na ta položaj; ne glede na to, ali so nekoliko mlajši ali nekoliko starejši, »pomembnejši« boš, če boš nekaj ustvaril! Naj bo to zaključek šolanja, služba, stanovanje, družina, poroka... Ampak! Ta merila morajo biti po godu odrasli mentaliteti. Tako tudi vrstniki, ki so morda le korak pred mano (upoštevajoč merila, ki jih dajo

odrasli), gledajo name bolj kot na šmrkljo kot pa njim enakovredno osebo. In tako spet ostajam nekje vmes, med *biti mlad* in *biti odrasel*. Med odvisnostjo od starejših in samostojnostjo.

Če tako pomislim, biti vmes sploh ni tako hvaležno; v mislih imam odnos odrasli-mladi. Zdi se mi kot nabiranje bonbončkov v kakšni video igri. Ko imaš dovolj bonbončkov, greš lahko v naslednji level. Končana izobrazba, avto, stanovanje, zaposlitev, družina... ne nujno v tem vrstnem redu, pa vendar. Vsak korak v smeri odgovorne, samostojne odraslosti je nagrajen. In ko je enkrat končno zbranih dovolj bonbončkov, potem si »obrnili« video igro in si postal odrasel.

Če sem prej občudovala odrasle in je bila moja vloga majhne deklice pasivna, sem zdaj aktivna gejmerka odrasle igre. Nabiram bonbončke, tekmujem z vrstniki za vstop v odraslo obdobje. Nekateri vrstniki so kakšen level pred mano in se tako tudi vedejo do mene. Torej, koliko bonbončkov še?

Zakaj pa sploh nabiram te blesave potrditve s strani odraslih, tako ali tako bom počasi prilezla do stopnje, kjer so oni. Ne, moje mesto je nekje vmes. Lahko si privoščim prednosti mladosti, se po službi družim z vrstniki, debatiram o temah, ki jih ne poznam dobro, obiskujem javne dogodke in prireditve, ki me zanimajo, delam za to, da potujem (kaj ni tudi to kliše mladosti?). Hja, imam prednost. Imamo prednost. Mi, mladi. Ne ne, nima smisla nabirati bonbončkov tako hitro. Se ne spomnite tistih besed: Ah, ko sem bil/a jaz mlad/a ..., Mladost je norost, Na mladih svet stoji ... Malce nostalgичno, malce zavidljivo.

Kaj dela mlade – mlade? Ne vem, morda ravno to, da razvijajočo se resnost na vsakem koraku spremlja rahlo otročja iskrica igrivosti in naivnosti. Všeč mi je.

ODRASTI ALI NE ODRASTI?

Erika Horvat

mladost -i ž (ô)

doba v človeškem življenju od otroštva do zrelih let: mladost hitro mine; burna, vesela mladost; prva, zgodnja, ekspr. rosna, star. zorna mladost / večna mladost (SSKJ, 2014).

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS) opredeljuje mlade kot osebe obeh spolov, v starosti od 15. do dopolnjenega 29. leta, medtem ko definicija mladostništva govori o razvojnem obdobju med otroštvom in odraslostjo, ki nastopi z začetkom pubertete med 11. in 13. letom starosti in se konča med 20. in 24. letom starosti. Psihološko odraslost je težje opredeliti, saj je le-ta odvisna od posameznikovega razvoja, na splošno pa govorimo o odraslosti, ko je posameznik brez težav sposoben samostojno preživeti ter poskrbeti za reprodukcijo človeške vrste.

Ko govorimo o samostojnem preživetju, ne moremo mimo dejstva, da je ekonomska neodvisnost mladih težje dosegljiva v 21. stoletju, saj se mladi predvsem v zadnjem desetletju soočajo z brezposelnostjo in razkorakom med kompetencami, ki jih pridobijo tekom formalnega in neformalnega izobraževanja ter zahtevami na delovnem mestu, kot ugotavljata raziskavi Mladina 2010 in Mladina 2020. Istočasno pa nanje preži stanovanjski problem, saj se spopadajo z visokimi cenami najemnin in stanovanj ter z nezmožnostjo pridobitve kredita. Tako se znajdejo v tako imenovanem »hotelu mama«.

Kdaj lahko potemtakem govorimo o odraslosti, ki je posledica sposobnosti samostojnega življenja?

V iskanju odgovora na to vprašanje sem opravila intervju z desetimi (10) osebami, v starosti od 23 do 36 let, s povprečno starostjo 29 let.

Na vprašanje nastopa odraslosti so osebe, ki so bile udeležene v proces intervjuja, navedle sposobnost poskrbeti zase, finančno in s sprejemanjem odgovornosti za svoja dejanja in svoje življenje ter ob nastopu končanja šolanja, odselitve od doma in ustvarjanja lastne družine.

Z definicijo se večinsko ne strinjajo, ali pa se ne strinjajo delno, le dve

intervjuvani osebi se povsem strinjata z definicijo. Razlogi za nestrinjanje so različni, povzamem jih lahko z odgovoroma: »ker je odraslost veliko več kot pa plačevanje položnic in reprodukcija« ter »ljudje smo socialna bitja in nikoli nismo popolnoma samostojni«.

Intervjuvane osebe so svojo odraslost začutile ob različnih dogodkih v življenju oziroma ob njihovih izkušnjah in mišljenjih, ki se sovpadajo z odgovori nastopa odraslosti od služenja lastnega denarja, odgovornosti za lastna dejanja in življenja, ob rojstvu otroka, ob vpisu na faks in ob selitvi iz »hotela mama«, ki se je pri večini intervjuvancev zgodil ali ob poroki, ustvarjanju lastnega doma s partnerjem/partnerico ali s selitvijo oziroma začasno selitvijo v študentski dom.

Seveda pa so v skupini intervjuvancev tudi osebe, ki še niso začutile, da so odrasle in tudi takšne, ki se še niso in se tudi ne načrtujejo kmalu odseliti iz »hotela mama«, saj jim selitev predstavlja (pre)veliko finančno breme.

	JD, 34	ZK, 31	NM, 23	MD, 23	BA, 24
Kdaj po tvojem mnenju nastopi odraslost?	Ko postaneš starš.	Ko v celoti sprejmeš odgovornost za svoja dejanja in svoje življenje.	Ko začneš sprejemati odgovornost za svoje odločitve.	Ko se odseliš na svoje.	Ko se odseliš od doma in si ustvariš svojo družino, dom.
Se strinjaš z definicijo?	Ja.	Ne.	Ne popolnoma.	Ja in ne.	Ja in ne.
ZAKAJ ja/ne?	Ker sem sama začutila tako. Najprej štal'ca, potem pa krav'ca (smeh).	Ker je odraslost veliko več, kot pa plačevanje položnic in reprodukcija.	Ker smo socialna bitja in nikoli nismo popolnoma samostojni.	Glede finančnega dela se strinjam, ostalo pa ne.	Strinjam se, da ko je posameznik sposoben finančno poskrbeti zase, ne strinjam pa se z delom, ki govori o sposobnosti reprodukcije, saj se ta z biološkega vidika zgodi že v najstniških letih.
Kdaj si ti začutil-a da si postal-a odrasla oseba?	Ko sem prvič postala mama.	Ko sem bil star 26. V tem letu se mi je prižgala metaforična lučka, da sem pravzaprav sam odgovoren za vse kar se dogaja z mano. Tako na področju službe, šolanja in osebnega življenja.	Ob vpisu na faks.	(smeh) Glede na to, da sem rekel, da nastopi odraslost, ko se odseliš, moram reči ne, čeprav ni povsem res, ane. Do neke mere se počutim odraslega, samo nisem pa še samostojen.	Ne počutim se še čisto odrasla. Imam obveznosti za katere sem odgovorna, ne moram pa reči, da sem popolnoma odrasla.
Kdaj si se odselil-a od doma oz. iz hotela mama?	Ko sem se poročila, pri 23.	A študentski dom šteje? (smeh) Pri 22. letu sem se odselil od doma.	Nisem se in se še en čas ne bom.	Nisem se še, upam pa da se bom kmalu.	Nisem se še in ne vem kdaj se bom.

Če pogledamo v nedavno zgodovino naših staršev, ki so se za samostojno življenje, poroko in ustvarjanje družine odločali v svojih 20-ih letih, lahko vidimo paralele z nastopom odraslosti. Razlika med odraščanjem naših staršev in sedanje generacije pa je v tem, da je seveda tok življenja povsem drugačen in da je danes doba šolanja daljša, oziroma se vedno več mladih odloča za nadaljevanje študija, medtem ko so naši starši večinoma že vstopili na trg dela ob končani osnovni oziroma srednji šoli in tako postali finančno neodvisni mnogo prej, kar je eden od odločevalnih faktorjev pri

zapuščanju »hotela mama«. Današnje obdobje daljšega študija, oziroma nadaljevanje le-tega, pa ni odločilen faktor pri poznem osamosvajanju, pač pa dejstvo, da moraš za lastno hišo oziroma stanovanje imeti kredit, katerega lahko skleneš le, če si v rednem delovnem razmerju. Torej problem ni v študiju, pač pa v prekarnem delu in sistemu zadolževanja.

Problemi pri zapuščanju »hotela mama« so večplastni, družba pa (ne)naklonjena mladim.

Današnja družba se mladim kaže kot prijazna, njihov varuh, izhodišče razvoja, voditelj v srečno prihodnost, na razpolago za potrošnjo oz. uporabo, velikodušna, razumevajoča in modra. Kaže se do mladih kot družba priložnosti, številnih poti in svobode. Mladim na nek način ni bilo še nikoli tako dobro kot danes – zaradi brezplačnega šolanja in zdravstvenega zavarovanja ter številnih bonitet, ki jih mladi lahko uživajo v okviru družbenega okolja (izobraževanje, institucionalno varstvo), pa tudi napredka v pravicah, ki so jih deležni^[1].

Mladi imajo torej v današnji družbi številne možnosti izbire v svetlo prihodnost, a na drugi strani tudi številne pasti in ovire. Kako torej lahko zaživijo samostojno, odraslo življenje v današnji dobi individualizma in tekmovalnosti? Oziroma v »družbi tveganja«, kot jo je poimenoval nemški sociolog Ulrich Beck.

^[1] Robert Smodiš, *Dvoličnost družbe v odnosu do mladih*, <https://www.casnik.si/dvolicnost-druzbe-v-odnosu-do-mladih/>

SAMOSVOJOST SAMO SVOJIH

Individualizacija v koronskih časih

Ela Fink

Ob omembi individualizma večina ljudi pomisli na samoto, a le-ta mnogim predstavlja varen prostor, kjer se počutijo cele. Individualizem kot ideja ceni posameznikovo vrednost, tudi ko je sam in ne le del družbe. Je nasprotje kolektivizma, od katerega so nas še posebej v času korone odvrčali ukrepi vlad po celem svetu s prepovedjo druženja. S temi omejitvami smo se bolj osredotočili nase, saj smo lahko postavili sebe na prvo mesto, nismo rabili stalno skrbeti za potrebe drugih, oziroma se prilagajali njihovim željam. Ob skrbi zase smo ljudje našli varen prostor, za katerega skrbimo sami, kar pomeni, da vanj sprejemamo skrbno izbrane ljudi, ne pa vsakogar, ki ima čas za druženje.

Na individualizacijo lahko pogledamo z dveh vidikov, pozitivnega in negativnega. Pomembno vlogo pri tem igra sestava družine in odnosi v le-tej. Negativni odnosi v družini posamezniku vzamejo varnost prostora in onemogočajo sprostitev. V družini, ki ima pozitivne odnose, pa si posameznik lahko naredi prostor, kjer se bo lahko sprostil in se počutil varnega. Prostor, ki bi moral posamezniku prinesiti zatočišče, lahko postane breme. V koronskem času se je lahko vsak sproščen posameznik našel oz. spoznal, kaj ga zanima, mogoče je tudi našel kakšen nov hobi, ki ga lahko počne sam ali s prijatelji preko interneta. Kdor pa ni imel podpore doma, pa se ni mogel osredotočiti nase, saj je moral stalno skrbeti za družino, njene potrebe, njene težave. Fizični prostori so se zaradi korone večkrat prestavili v virtualno okolje, ki lahko svojim uporabnikom omogoča večjo odprtost, kot pa bi bila dosežena v resničnem življenju. Prehod v virtualno okolje ne pomeni le individualizacije, pač pa pogloblja razlike zaradi gmotnega stanja. Posameznik, ki ima doma veliko podpore, se lahko normalno individualizira, saj ve, da mu vedno nekdo stal ob strani, če pa podpore družine ni, se pa mora popolnoma zanašati na podporo prijateljev, kar pa v koronskih časih predstavlja prekomerno uporaba interneta ter skrb glede izgube teh stikov. Problem pa se pojavi, ko posameznik nima dostopa do interneta oz. elektronskih naprav. Za primer: družina ima en računalnik in tri otroke, ta računalnik je večinoma uporabljen za izobraževalne zadeve in stoji v skupinskem prostoru, kar pomeni, da zaseben pogovor ni mogoč.

Posledica tega je izpad druženja, kar povzroči slabo počutje in občutek, da ne spada v svojo skupino. Negativni efekti se še bolj povečajo zaradi slabe podpore doma, kar pomeni, da posameznik izgubi podporo prijateljev ter nima podpore družine, kar povzroči prisilno individualizacijo, kar posamezniku ne prinese sreče in iskanje novih hobijev temveč samoto in slabo počutje.

Posledica teh negativnih efektov je lahko zelo velika. Ko je posameznik za daljši čas v prisilni individualizaciji, ima to seveda velik vpliv na njegovo počutje in posledično na njegovo obnašanje. Pomankanje družbe, pogovora, socializacije in s tem podpore je za te posameznike potencialno nevarno, saj nimajo nikogar za pogovor o svojih težavah. To pa na dolgi rok lahko vodi do duševnih bolezni, ker problemi niso razrešeni na začetku. Na družbo te negativne stvari vplivajo drugače. Če se bo vsak individualiziral, bomo v bližnji prihodnosti izgubili pomen skupnega dela ("team work"), ker bo vsak posameznik skrbel samo zase in mu ne bo mar, kakšne posledice ima to na druge. Z izpadom skupinskega dela bo reševanje problemov težje. Preklop v virtualno okolje se na dolgi rok kaže kot negativen, saj dolgotrajna komunikacija brez očesnega stika, mimike, telesne drže vodi v nerodnost pri uporabi le-te, učenje njene uporabe pa je dolgotrajen proces (celo otroštvo), ki ne more biti izveden v nekaj mesecih. Dodatni problem imajo tisti posamezniki, ki so problem s komuniciranjem imeli že prej in so bežali v virtualen svet, v resničnem svetu pa so se socializirali le ob prisili. Ker sedaj te prisile ni več, so se preprosto popolnoma nehali socializirati v resničnem svetu. To je problematično, ker človek potrebuje stik z realnim svetom. Za npr. čustveno razvitost je potrebno videti čustva na obrazih, to pa je v polnosti mogoče le v živo.

Ena izmed pozitivnih posledic individualizacije je osamosvojitve. Ob njej se posameznik nauči samostojnega reševanja problemov in se ne zanaša le na ostale. S tem pridobi tudi večino kritičnega presojanja, ker mora to storiti sam. Z osamosvojitvijo pridobiva tudi neodvisnost od staršev, kar je na splošno pomembno za odraščanje. Samostojen človek tudi nima problemov z odselitvijo od staršev (poleg denarja seveda), saj ve, kaj si želi in kako to doseči. Individualizacija da posamezniku čas zase, saj ni stalno zaposlen z mislijo, kje in kdaj se bo z nekom dobil. Ta čas lahko posameznik uporabi za poskušanje novih hobijev oz. dejavnosti, kar mu pomaga najti strast, ki ga osrečuje in s tem mogoče celo poklic, ki ga želi opravljati v življenju. Poleg tega pa lahko razmišlja, kaj ga osrečuje ter si s tem postavi jasne prioritete, kaj si želi. Zadnja, a zato nič manj pomembna prednost, pa je možnost refleksije. Dovolj časa posamezniku omogoči premislek o tem, kaj se trenutno dogaja. Stare zamere se lahko opravičilo, z opravičilom, to pa je mogoče samo z refleksijo, da se posameznik zave svojih napačnih dejanj.

Stopnja individualizacije je bila pred korono veliko manjša, a še vedno stalno prisotna. Zgodila se je zaradi kapitalistične družbe, ki od nas zahteva, da stalno lovimo denar in nova tekmovanja, ob tem pa izgubimo

sami sebe in soljudi. To se zgodi zaradi pomanjkanja časa (do katerega nas je pripeljala družba), ki pa povzroči, da preprosto nimamo več energije za druženje. Prav pomankanje časa in energije je pomenilo, da nismo dosegli pozitivnih učinkov individualizacije, kot so že prej omenjena možnost refleksije, iskanje strasti ...

Problem v današnji družbi je, da se za individualizacijo ne odločimo sami, pač pa nas vanjo prisili neoliberalistična družba, katere edini cilj je dobiček. Skrajni čas je, da se vprašamo, če res želimo živeti v družbi, kjer nam je svobodna izbira vzeta zavoljo profita.

MLADI, KJE VAM JE MESTO?

Danijela Sitar

Seciranje treh različnih zaničevalnih odnosov do mladih naj nas privede do razmisleka, kakšna družba smo in kakšna želimo postati. Primeri, ki se vijejo od državne politike preko lokalne scene pa do medsosedskih odnosov, so namensko zastavljeni, saj želim prikazati razširjenost in univerzalnost problema.

Večina vprašanj sploh ni generacijskih, čeprav se površinsko tako kažejo, reševanje kot takih pa kaže na to, da rešitve ne morejo biti zares ustrezne, saj se problemov sploh ne naslavlja ustrezno.

Mladi kot krilatica (na primeru stanovanjskega problema)

Najbolj očitna in najbolj pogosta so mladi, ki so krilatica^[1] na vznesenih krilih bolj ali manj pomembnih govorcev. Retorika od državne do lokalne politike se čedalje pogosteje preslikava v vsakdanji jezik, ki v klimi sodobnega mišljenja izpostavlja lahke rešitve kompleksnih problemov in tako rojeva nove (ki so povečini stari) populizme. Dajmo konkretno – verjetno največja težava mladih, ki potrebuje takojšnje reševanje, je stanovanjska kriza, ki v običajnem slogu neoliberalizma pogloblja razliko med dobro in slabo situiranimi. Ker nimamo vsi mladi enakih možnosti za osamosvajanje, mladi iz družin, ki celo življenje živijo v najemniškem stanovanju, pač nimajo enih možnosti kot mladi iz družin, ki pobegnejo na vikende, zidanice in eno ekstra stanovanje od mami kje v Ljubljani. Problem torej sploh ni generacijski, pač pa razredni in bi se ga tako moralo reševati. In kaj je v ta namen naredila trenutna vlada? Na Gerbičevi v Ljubljani 109 novih bivalnih enot za mlade od 18 do 29 let.^[2] Za 17 % slovenskega naroda, kolikor predstavljamo mladi, so namenili 171 postelj, ki so, mimogrede, na voljo pod neživljenjskimi pogoji – zgovoren je podatek, da so prejeli zgolj 85 prijav, v branje pa priporočam lucidno kritiko projekta Hane Hunjet.^[3] Direktor Stanovanjskega sklada RS Črtomir Remec pa se je pohvalil, da je stanovanjska skupnost »osamosvojiti od hotela mama in se pripraviti na poslovno in družinsko življenje.«^[4] Kompleksen problem je torej dobil enostavno rešitev in tema je (za nekatere) zaključena.

Mladi pod pokroviteljstvom (na primeru medgeneracijskega sveta)

Pred nekaj časa je bil ustanovljen Medgeneracijski svet Občine Litija. Med predstavniki sem edina mlada zastopnica organizacije. Seveda lahko sklepamo, da ni pomembna starost predstavnika, pač pa ciljna skupina organizacije, a nam to pokaže pokroviteljski odnos (mi, odrasli, vemo, kaj je za vas najboljše ali za veliko mizo lahko sedijo le odrasli). Iz delovanja pa lahko vidimo, kako svet in njihove dejavnosti pokrivajo dve najbolj aktivni demografski skupini, otroke, ki so vključeni v šolski sistem in se aktivnosti udeležujejo preko tega sistema – pri tem velikokrat niti nimajo možnosti odločitve (vrtci, šole) in aktivne upokoјence. V Občini Litija je društvena aktivnost upokoјencev izredno bogata in razvejana, kar je vredno pohvale. Tu pridemo do ključnega vprašanja – kje so ponovno najbolj pozabljene demografske skupine, kako naslavljati najbolj pasivne.^[5] Ne govorim le o mladih, tudi o pasivnih starejših, takšnih, ki se ne udeјstvujejo v (lokalni) skupnosti. Kako nagovoriti njih? Aktiviranje že aktivnih ne zahteva nobenega dela in zatorej niti ne predstavlja nobene dodane vrednosti! Poglejmo še naslov medgeneracijskega festivala: Od mladosti do modrosti stopamo skupaj.^[6] Naslov začrta linearni kontinuum, najprej je mladost in šele nato modrost. Vsaka od njiju je torej svoja skrajnost in je samo to, en bit informacij. Če si pomagamo s slovarjem, ta pravi, da je modrost »kar vsebuje, izraža prodorno mišljenje in ustrezno ravnanje.«^[7] Po sloganu sodeč pojma nista prekrivna, moder ne more biti mlad in mlad ne more biti moder. Seveda so življenjske izkušnje pomembne, zagotovo pa to ne pomeni, da mlad človek ne more biti prodoren (in sploh je nespametno reči, da mladi nimajo življenjskih izkušenj). Slogan izraža pokroviteljstvo, ki meji na zaničevanje mladih kot naivnih in nespametnih, ki rabijo pomoč (starejših), da pridejo do modrosti. V sloganu se torej zgodi nezavedni zdrs, ki izrazi odnos, ki se kaže tudi na vsebinski ravni delovanja celotne občine, je le odsev realnega problema, ki je to, da se mlade izpušča v odločanju, se na občinskem nivoju obnaša, kot da ne obstajajo, ali pa se jih na silo (včasih celo samo na papirju) vključuje v projekte, ki zanje nimajo nobene vrednosti. Ampak, saj je le slogan, kajne?

Mladi kot nadloga (na sosedskem primeru)

Koronsko obdobje je spravilo na plan najbolj temačne frustracije. Kot veli psihološka teorija frustracijske verige, pa frustracija potuje naprej, do naslednjega člana, ki nima nobene veze z izvorom. V praksi se to pokaže tako, da se prebivalci Valvazorjevega trga pred korono niso niti enkrat v zgodovini pritožili nad sobivanjem s študenti (Klišé ima svoje prostore na tej lokaciji že okoli 20 let). Leto 2020 pa je to spremenilo. Od zdaj naprej imamo redne težave, nekateri prebivalci nam celo prihajajo groziti v naše prostore, in to krepko pred 22.00 uro, ko je zapovedan nočni mir. Težava ni v npr. preglasni glasbi ali razgrajanju, moti jih ... smeh. Pregarjanje mladine pa ni le naš problem, pač pa vzdušje celega mesta, ki želi biti spalno naselje.^[8] Kot nasprotni primer tega odnosa naj navedem pozitiven odnos Facebook

komentatorke na vprašanje vala202, kaj pogrešajo: »Mene pa moti to, da v našem kraju ne slišim več večernega smeha mladih. Prejšnja leta so se dobivali vedno poleti v poznih popoldanskih urah in v parku nasproti bloga poslušali glasbo in se šalili ter smejali. Včasih tudi do dveh, treh zjutraj. Če je bilo prehrupno, smo stanovalci preprosto zaprli okna in smo lahko lepo spali. Sedaj je že dve leti tišina, mladih na tem mestu ni več. Pogrešamo jih.«^[9]

Zelo verjetno bomo do pozitivnega odnosa do mladih prišli šele s pogrešanjem. Mladih se takrat ne bo podilo, ne izkoriščalo za (politične) floskule in ne uporabljalo, kadar se dobro sliši, pač pa *pogrešalo*.

^[1] Krilatica je vznesena beseda, besedna zveza s splošno znano vsebino. SSKJ. Fran.si. Dostop 26. 10. 2021.

^[2] Maja Račič. Na Gerbičevi v Ljubljani 109 novih bivalnih enot za mlade od 18 do 29 let. 24ur.com. 19. 6. 2021

^[3] Hana Hunjet. 16,53 M² za osamosvojitev. Radiostudent.si. 1. 8. 2021.

^[4] G.K. V Ljubljani stanovanja za mlajše od 30 let, ki želijo zapustiti "hotel mama". Rtvsl.si. 22. 7. 2021.

^[5] Izraz pasiven je rabljen cinično. V javnem in tudi zasebnem diskurzu pogosto zasledimo takšno razmišljanje o mladih, o celi generaciji pasivnežev itd. čemur ostro oporekam – samo zato, ker mladi ne igramo po družbenih pravilih, še ne pomeni, da smo pasivni. Ko bodo projekti naslavljali realne potrebe mladih, se bo pokazala naša aktivnost, trenutno pa mlade posiljujejo z rešitvami »od zgoraj navzdol« in potem so jezni, ker teh tujih idej, kakšni bi mladi morali biti, mladi ne ponotranimo. Le zakaj.

^[6] To naj bi bil tudi naslov zloženke in je zatorej nekakšen neformalni letošnji slogan Medgeneracijskega sveta Občine Litije.

^[7] Modrost. SSKJ2. Fran.si. Dostop 22. 10. 2021. Vzeta je definicija drugega pomena, a v celotnem slovarskem sestavku ni sledu o pomenski bližini s starostjo, enako velja za slovarski del pravopisa.

^[8] To potrjujejo takojšnje prijave policiji in pritožbe ob kakršnikoli večji javni proslavi. Zaradi tega celo občina le redko uporablja v ta namen urejen prostor pred športno dvorano.

^[9] M. B. Facebook komentar. Fb stran radia Val202. 13. 9. 2021.

GOSTUJOČI ČLANEK KAKO SE POGOVARJATI O TEŽKIH TEMAH?

Teja Bakše

Na spletu je morje smernic, kako se odzvati na težke teme, a klasični nasveti o tem, kako ravnati, ko se nekdo razkrije, doživlja nasilje, stiske, se sooča s težavami v duševnem zdravju, so običajno brezбриžno generalizirani, laično zdravorazumski ali v najboljšem primeru nejasni v tem, kako odziv zgleda v praksi, kako konkretno se vsebina odraža in obnaša v dejanjih, kaj je namen odziva, komu je namenjen in kako je treba zraven ravnati z obraznimi izrazi. Za težke teme praviloma svetlobna hitrost enkratnega odziva ni dovolj. Hitri, kratki in jedrnat nasveti ne zadoščajo. O težkih temah se je treba pogovarjati. Generalizacijo specifičnih nasvetov je dobro nadomestiti s smernicami, ki so dovolj fleksibilne za razmislek, dialog in uporabo po meri potrebe.

Sprašuj, da lahko bolje razumeš, kaj oseba potrebuje od tebe

Kadar se pogovarjamo o težkih temah, sprašujemo osebo, kaj doživlja, kako razume svojo situacijo in sebe, kakšne pomen pripisuje, kakšne izkušnje ima, kaj potrebuje zase in kako je. Vsem tem vprašanjem je skupno, da nam pomagajo razumeti in spoznati načine, kako v neki temi pristopati k osebi. Vprašanja, na katera oseba morda tudi (še) nima odgovorov, zastavljajmo na način, da so uporabna tudi zanjo v namen raziskovanja, razumevanja, sprejemanja, spoprijemanja.

Ne komentirajmo in ne sprašujmo neprimernih in invazivnih vsebin (tipični odzivi, kot so “kako lezbijke sploh seksate?”; “ali je to zato, ker si bila zlorabljenka?”, “spravi se iz postelje, vsi smo kdaj depresivni” ...). Če nas takšne in podobne stvari zanimajo, se lahko informiramo na spletu, kje drugje in kdaj drugič. Osebe, ki se razkrijejo, ali se na nas obrnejo s stisko, nas niso dolžne informirati, ali nam pojasnjevati, ali celo opravičevati, kako živijo. V sedanjem momentu nas zanimajo informacije, ki nam pomagajo, da osebo lahko razumemo, zato da jo podpremo in se nanjo spoštljivo odzivamo (npr. osebo vprašamo, v katerih situacijah (ena na ena, javno, le v določenih kontekstih) velja, da jo naslavljamo s specifičnimi zaimki, ki jih uporabljamo zase).

Spoštujte njihovo zasebnost in zaupnost = molčite?

Uporaba ustreznih zaimkov v primernih situacijah pomeni spoštovanje zasebnosti in zaupnosti, včasih pa tudi molčečnost, kadar gre za varnost in upoštevanje odločitev osebe. Kadar o uporabi zaimkov nismo prepričane_i, molčečnost in izogibanje nista ustrezna odziva, ravnanje po svoje pa absolutno ne. Preverimo.

V situacijah, ko je življenje osebe ogroženo, vedno ukrepajmo in o svojih namenih osebo tudi obvestimo (če oseba ogroža svoje življenje). Če je možno, jo vključimo in preverimo, kako to lahko storimo, da bo zanjo najbolj in najbolj varno (če kdo drug ogroža njeno življenje). Spoštovanje pomeni skrben in odgovoren odziv na njeno zaupanje, ne (nujno) molčečnosti.

Oseba se vam bo zaupala ob svojem času; bodite potrpežljivi = čakajte?

Včasih se težko upremo, ko nekaj vidimo ali nas nekaj zanima, da ne bi rekle_i in vprašale_i. O tem, kdaj, o čem in na kakšen način bo oseba spregovorila, odloča sama. Potrpežljivost ne pomeni isto kot spoštovanje in je tudi ne gre enačiti s čakanjem v molčečnosti, kadar opazimo, da je oseba v stiski. Če oseba izraža stisko onkraj verbalizacije (namigi; samozaničevalne izjave; sprememba v vedenju ali razpoloženju; namenoma zavihani rokavi, da se vidijo modrice, ureznine), se lahko odzovemo bolj ali manj direktno. Manj direktno pomeni, da lahko naslovimo odnosne teme, ki gradijo zaupanje, varen prostor, podporo (npr. jasno izrazimo, da so nam pomembni, da smo tam, da nas lahko pokličejo). Kadar gre za sum, da je ogroženo njihovo življenje (samomorilne izjave, hujše telesne poškodbe), je nujno, da to konkretno ubesedimo. Nikoli ne reagirajmo burno in ne napadajmo. Izrazimo, kaj smo opazile_i (da smo opazile_i poškodbe na telesu ali da pogosto omenja misli, da bi končal_a življenje, da je obupal_a,..) in vprašamo, kaj se ji dogaja in kaj potrebuje (raje kot "če kaj potrebuje", ker s tem preprečimo, da nas mora oseba prositi za podporo in raje ne tvegamo, da nas ne bo, še vedno pa lahko reče, da ne potrebuje ničesar). Če nam oseba postavi mejo, ne rinemo; ostajamo jasne_i, da nam je mar in da smo tukaj.

Vzdržujte stik, kot da se nič ni zgodilo/spremenilo – kot da??

Dober namen za tem nasvetom je, da se naj ne bi spremenilo, kako čutimo do osebe. Seveda je pomembno, da sporočimo, da imamo osebo rade_i (ne "še vedno" ali "kljub temu" ali "ne glede na to" temveč "s tem"). To izrazimo. Priti ven s težko temo je izjemno in pogumno dejanje, in temu je pomembno dati vrednost. Ta se pogosto razvrednoti z dobronamernim odzivom, da za nas informacija ne naredi razlike (na primer, če se oseba razkrije ali pove, da ima težave v duševnem zdravju). Izrazimo, kako se je morda naš odnos do osebe poglobil, kaj se nas je dotaknilo. Izrazimo občudovanje za pogum, za odločnost, za moč. V odzivih upoštevanja teže, izzivov, poguma, moči in

lepote raznolikosti (identitet, življenje in izkušnje) se zgodi sprejemanje. Odzivi navdušenja naj bodo pristni, sicer nastane le gmota pokroviteljske evforije.

Upoštevajmo tudi, da se ob razkritju (ali neki težki temi) osebi življenje zelo spremeni in bo morda potrebovala več ali manj stika ali drugačen stik. Vzdržujte stik, a bodite pozorni_i, kaj oseba (od vas) potrebuje. Najbolje tako, da kar pri njej preverite. Ne pustite, da oseba ostane osamljena ali izolirana (se sama izolira). Skupaj odkrivajte organizacije, dogodke, informacije. Izobrazite se o temah, s katerimi živi in se sooča oseba. Informiranost in razumevanje omogočata nudenje podpore in poglobljanje odnosa. Bodite jasne_i v tem, da nikamor ne greste, da ste tukaj, da ste z njo_im. Velikokrat se zgodi, da zaradi stigme in nerazumevanja ljudje ostanejo sami. Odprite vrata. Naj se človek, ki živi v zatirajočih sistemskih zgradbah, končno, in od zdaj naprej, počuti dobrodošel.

Ne pretiravajte in ne reagirajte dramatično = držite se nazaj?

Če je odziv empatičen, kar naj bo, ta ne more bit pretiran. Intenziteta reakcije je, kakršna je, pretiranost se kaže v fokusu in vsebini reakcije. Pretiravanje pomeni odzivanje na podlagi naših lastnih vsebin, presoje in pomenov (običajno, da nismo čisto ok s to temo). Če nam oseba poda informacijo o sebi v nevtralnem ali celo nenavdušenem tonu (ker teme še ni predelala), se lahko s pretiranim navdušenjem (npr. pri razkritju) počuti še bolj izpostavljeno. Reakcijo potrebuje oseba, ki se je obrnila na nas, zato z njo odgovarjamo na njene potrebe, ne ne svoje.

Včasih čutimo strah pred pretirano reakcijo (pogosto strah pred ranljivostjo in izrazom svojih občutkov), kar lahko privede v minimalno ali ničelno reakcijo, kar je vsaj enako slabo, kot katastrofiranje ali pretiravanje, pri katerem se na koncu oseba, ki je v stiski, počuti, da se mora opravičiti ali poskrbeti za nas. Ne držimo se nazaj in ne dramtizirajmo. Odzivajmo se empatično.

Objemite osebo – kakšen telesni dotik in kdaj?

Telesni stik ima lahko izjemno intenzivno suportivne učinke. Kadar neverbalno, z obraznimi izrazi in dotiki (ki jih prej vedno preverimo, sploh kadar se pogovarjamo o težkih temah in smo ranljivi) izrazimo prisotnost, partnerstvo in podporo (na primer če vidimo telesne poškodbe, ne pogledamo stran in ne strmimo: pogledamo in ostanemo v stiku z osebo). Tišina ima z neverbalno komunikacijo zdravilno topel učinek podpore. Neverbalni odziv je odziv, v večini primerih pa je bistveno, da ne ostanemo čisto brez besed.

Govorite o drugih osebah, ki jih poznate, ki živijo s podobnimi temami

V primerih, ko želite sporočiti, da imate odnose z ljudmi s podobnimi izkušnjami (ki so del lgbt+ skupnosti, živijo z depresijo, imajo izkušnjo spolne zlorabe ipd.), ki jih sprejemate in morda v določeni meri poznate temo, lahko prinese osebi, ki vam zaupa, olajšanje. Najverjetneje pa tak odziv, ki ni vezan na direktno vsebino pogovora, izhaja iz lastne potrebe, da potrdimo, da nismo homofobne_i ali da ne sodimo. Če imamo prijateljico lezbijko, poznamo trans osebo in soseda, ki ima depresijo, ne pomeni samo po sebi ničesar o našem odnosu do teme in ljudi. S tem istim odzivom dajete vtis pozicije vedočega; da razumete, kaj oseba čuti in veste, kaj rabi. Ljudje, ki se v življenju srečujejo s podobnimi temami, imajo različne izkušnje. Vednost na podlagi lastnih izkušenj ali izkušenj drugih vam je lahko v oporo, pogovarjajte pa se o doživljanju in življenju osebe, s katero ste v stiku.

Razmišljajmo skupaj v dialogu.

Cilj razprave o načinih pogovarjanja ni zgolj komentiranje tipičnih modelov odzivanja in presoje o pravih in napačnih odzivih, temveč spodbuda k razmisleku, povezovanju in pogovarjanju o vsakokratnem odzivu, njegovih pomenih in učinkih. Zdravorazumski odzivi niso vedno in za vse zdravi in niso nujno razumni, pa tudi ne razumljeni. Vsak odziv je lahko koristen in/ali destruktiven. Mislimi in razmisliti specifično situacijo, kontekst, osebne okoliščine, sistemske, socialne in politične strukture, v katerih se težava pojavlja, kako te iste strukture zatirajo in vplivajo na okoliščine, v katerih in s katerimi oseba živi, pelje v ustrezne odzive.

Prevprašujte, razmišljajte in raziskujte splošno sprejete, tipične, zastarele, nepopolne, potencialne, spregledane, toksične, pozabljene, nestestirane smernice (tudi te v članku!).

Opazujmo svoje odzive, reflektirajmo jih, učimo se o sebi in drugih, iščimo in ustvarjajmo moč v odnosih. Pogovarjajmo se odgovorno, obzirno, ljubeče in spoštljivo. Nikoli se ne nehat pogovarjat.

Pogovarjanje o težkih temah lahko prinese občutke strahu glede odgovornosti, ki je in ni naša. Nikoli nismo odgovorne_i za druge ljudi in njihove odločitve. Odgovarjamo za to, kar smo, in tisto, česar nismo storile_i, pa bi lahko in bi morale_i. Nismo spodletele_i v prijateljstvu in zavezništvu, če oseba stori recidiv, naredi poskus samomora, doživi depresivno epizodo, ker ne moremo nositi odgovornosti, presoje, zmožnosti in odločitev zanjo ali namesto nje. Spodletele_i smo v trenutku, ko je oseba zraven nas ostala sama.

